1920, Anul 1, No. 1

ANALELE DOBROGEI

REVISTA SOCIETAŢII CULTURALE DOBROGENE

Sumarul:

CONSTANŢA

Tipografia „DACIA", Strada G-ral Lahovari, No. 1

1920

CĂTRE CETITORI

Un grup de intelectuali din Constanța — profesori, magistrați, avocați, ingineri, medici, etc., — a hotărât înființarea unei Societăți numită „SOCIETATEA CULTURALĂ DOBROGEANĂ“, pentru a promova studiul științific al trecutului și prezentului Dobrogei, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoștințe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferințe, șezători și excursiuni, prin înființarea de biblioteci și prin fondarea unui muzeu regional dobrogean.

Necesitatea unei asemenea Societăți era de mult simțită. Trecutul istoric, atât de bogat, al provinciei noastre, cu toate neprețuitele lui vestigii; așezarea ei între cursul inferior al Dunărei și Marea Neagră, cu tot interesul ce înfățișează pentru dezvoltarea noastră economică și pentru stăpânirea gurilor marelui fluviu; pământul ei chiar, de o deosebită alcătuire, cu fauna și flora lui deosebită: în sfârșit, varietatea de origină a locuitorilor ei, cu credințele, obiceiurile, portul, năzuințele și manifestările lor intelectuale, oferă, într'adevăr, cercetătorilor, în toate direcțiunile,— istoricului și arheologului, geografului și geologului, economistului și sociologului, omului politic și literatului,—câmp vast de rodnică activitate și material prețios de studiu. Și dacă munca omului înrâurește mediul înconjurător, care poate fi o Societate constituită, apoi sigur și acest mediu poate ajunge să fie un factor hotărâtor pentru activitatea individuală, când poate să stimuleze și să-i puie la îndemână mijlocul de a se manifesta.

Din programul ce ne-am propus, îndeplinim astăzi primul punct: Revista. *Ea va apare, deocamdată trimestrial, sub titlul „ANALELE DOBROGEI“ și sub*

direcţiunea d-lui profesor Const. Brătescu, membru corespondent al Academiei Române, a căruia activitate în tot ce se referă la Dobrogea e în deobşte cunoscută şi al cărui nume singur e o bună chezăşie de competenţă şi metodă ştiinţifică.

O altă revistă, în unele privinţe asemănătoare, la care au scris mulţi din colaboratorii noştri, a apărut acum câţi-va ani la Bucureşti sub titlul „Arhiva Dobrogei“ *condusă la început de d-l profesor Const. Moisil iar mai târziu împreună cu d-l profesor Const. Brătescu, şi a adus remarcabile servicii cauzei ce noi înşi-ne ne propunem a servi. Facem această lăudabilă şi recunoscătoare menţiune, cu îndoita observaţiune că poate ar fi fost de dorit să se ajungă la gruparea tuturor forţelor care merg şi lucrează în aceiaşi direcţiune, dar că Societatea noastră, fără a voi să atingă vre-un drept ori vre-o susceptibilitate, a crezut că e nevoe ca revista ei să apară în chiar metropola Dobrogei, cu program de activitate lărgit, care să îmbrăţişeze, pe lângă comoara scumpă a cunoştiinţelor despre trecut, şi însuşi prezentul, actualitatea vie, cu nesfârşita ei varietate de probleme şi curente.*

Condiţiunile grele de imprimare în momentele de faţă vor scuza, măcar în parte, imperfecţiunile cu care „ANALELE DOBROGEI“ se prezintă. Societatea noastră va face însă toate sacrificiile, ca să aducă, treptat, îmbunătăţirile necesare, cu speranţa că nu-i va lipsi concursul moral şi sprijinul material al tuturor celor în măsură de a aprecia munca ce începem în asemenea împrejurări şi cu asemenea sentimente.

IOAN N. ROMAN

DOBROGEA IN SEC. XII: BERGEAN, PARISTRION

(PAGINI DE GEOGRAFIE MEDIEVALĂ)

— —

Bergean...

Iată un nume în jurul căruia până astăzi nu s'a făçut lumină. Despre el, la prima vedere, n'am putea spune cu siguranţă dacă într'adevăr a fost întrebuinţat de populaţia Dobrogii în sec. XII d. Cr., ori de vre un neam strein în afară de Arabi; sau dacă nu e mai curând o diformare a numelui adevărat, ba poate chiar şi un rezultat al ignoranţei. *In accepţiunea sa mai restrânsa, indicând numai Dobrogea şi Deliormanul, îl găsim la un singur scriitor şi anume la geograful arab* Edrisi *din sec. XII* (circa 1100—1164).

Citind paginile de geografie ale acestui învăţat medieval de la curtea regelui Roger I al Siciliei care, în dragostea sa pentru ştiinţă, puse între altele să i se construiască şi o hartă a lumii pe o placă de argint,—chiar dacă pentru moment nu vom ajunge la nici o concluzie cu privire la ciudatul nume de Bergean, totuşi, din ştirile sale vom desprinde cel puţin o constatare de mare preţ care, coroborată cu alte mărturii aproape contemporane şi cu cercetările moderne, să ne puie în măsură a şti ceva în plus despre *densitatea populaţiei Dobrogei* şi despre *activitatea ei comercială în sec. XII d. Cr.*

Edrisi şi-a terminat opera în Ianuarie 1154. Geo-

grafia sa, — o chorografie — fu tradusă după mai multe manuscrise arabe şi latine [1]) de P. Amedée Jaubert şi tipărită în limbafranceză la Paris în 1840. Din cele 69 hărţi alăturate la text în manuscrisul Asselin, traducătorul reproduce, ca specime, numai trei. E de remarcat că în aceste hărţi apar şi localităţi ce nu sunt menţionate în textul lui Edrisi.

Asupra împrejurărilor în care a apărut această operă, iată ce scrie în prefaţă arabul nostru:

„...acest prinţ (Roger I), graţie interesului ce-l purta studiilor nobile şi curioase, s'a ocupat de *statistica* întinselor sale state. El a voit să cunoască precis nu numai hotarele lor, drumurile de uscat şi de apă, climele în care se aflau, mările ce le scăldau coastele, canalele şi fluviile ce le udau, — dar şi să adauge la aceasta şi cunoştinţa tuturor ţărilor de pe faţa pământului, care fu împărţită în 7 climate, întemeindu-se pe autoritatea scriitorilor ce s'au ocupat cu geografia şi cari au avut grija să precizeze întinderea, sub-diviziunile şi dependinţele fiecărui climat. Pentru aceasta el consultă numeroase *opere* [2]). Insă, în loc de a găsi în ele indicaţii clare, precise şi amănunţite, el nu întâmpină de cât întunecimi şi prilej de

1) In totul. patru manuscrise:

a) Unul. descoperit în biblioteca regala franceză. e o copie din anul 744 al Hegirei (1344) făcută în oraşul Almeria de catre Mohammed fiul lui Abdulah. fiul lui Abd-el-Motalleb.

b) Manuscrisul din colecţia Asselin. Pare a fi fost copiat în Egipt sau Siria şi e mai îngrijit ca cel precedent.

Hărţile ce-l însoţesc sunt grosolane. Conţine şi unele indicaţii de longitudine ale locurilor.

c) Un text arab, tipărit la Roma în 1592.

d) O versiune latină publicata la Paris în 1619 de Gabriel Sionitul şi Ioan Hersonitul sub titlul de «Geografia Nubiensis, id est accuratissima totius orbis. in septem climata divisi descriptio».

2) Cartea minunilor a lui Mas 'udi: cartea lui Abu-Nasser Said-el-Djihani: cartea lui Abu'l-Casem Abdallah-ben-Khordadbeh; cartea lui Ahmed ben-el A'dri: cartea lui Abu'l-Casem Mohammed el-Haukali el-Baghdadi: cartea lui Djanakh ben-Khacan el-Kimaki: cartea lui Musa-ben-Casèm el-Cardi: cartea lui Ahmet ben Ia'cub, numit şi Iacfuli; cartea astonomului Is'hak ben-el-Hasan: cartea lui Kedamah el Bassri; cartea lui Ptolemeu Claudius şi cartea lui Eresios din Antiochia. **Iată izvoarele lui Roger şi ale lui Edrisi, izvoare arabe şi greceşti.**

îndoială. De aceea el chemă pe lângă sine *specialiști* în această materie și le puse întrebări, asupra cărora discută cu ei; dar nu scoase mai multă lumină. Văzând acestea, el se hotărî să caute în țările sale *călători instruiți; îi chemă în fața sa și-i întrebă cu ajutorul tălmacilor, fie pe toți la olaltă, fie separat. Ori de câte ori aceștia cădeau de acord și mărturia lor era unanim aceeași, faptul era admis și socotit ca sigur. In caz contrar, afirmarea lor era înlăturată și neglijată. De această lucrare s'a ocupat peste 15 ani,* fără răgaz, examinând el însuși toate chestiunile geografice, căutând adevărul și verificând exactitatea faptelor, numai ca să obție cunoștințele complecte pe care le doria.

Apoi el voi să știe positiv longitudinele și latitudinele locurilor, *distanțele dintre localitățile asupra cărora sus numitele persoane căzuseră de acord.* Pentru aceasta el porunci să se pregătiască o planșe de desemn. Cu ajutorul unui compas de fier el așeză punctele indicate în lucrările consultate, asupra cărora se fixase după mărturiile autorilor și a căror exactitate o probase prin confruntarea generală. In fine, el *ordonă să se toarne în argint curat și fără aliaj o planisferă* de o mărime enormă și în greutate de 150 livre romane, fiecare livră cântărind 112 drahme. Pe urmă, cu ajutorul unor meșteri dibaci, el gravă configurația celor 7 climate cu toate țările, coastele vecine sau îndepărtate ale mărilor, cu golfurile și cursurile de ape; însemnă apoi țările pustii și țările cultivate; *distanțele dintre ele pe drumurile umblate,* fie în mile, fie în alte mă-uri cunoscute; însemnă porturile, punând în vedere meșterilor să respecte scrupulos modelul desenat pe hartă, fară a se îndepărta câtuși de puțin dela conturul tras pe ea.

Pentru înțelegerea acestei planisfere, el puse să se scrie *o carte,* cuprinzând descrierea completă a orașelor și țărilor, natura culturilor și a așezărilor omenești, întinderea mărilor, munților, fuvilor, capurilor și adâncimile. Această carte trebuia să mai trateze despre felurile de cereale, fructe și alte plante pe care le rodește fiece țară; despre însușirile acestor plante; despre artele și

meşteşugurile în care excelează locuitorii, despre comerţul lor de export şi import; despre curiozităţile şi celebrităţile din cele 7 climate; despre starea populaţiunilor, moravurile, obiceiurile, religiile, îmbrăcămintea şi graiul lor.

Eu (Edrisi) am dat acestei opere titlul de «*Desfătarea omului doritor de a cunoaşte temeinic diferitele ţinuturi ale lumii.*« Această carte s'a terminat în ultimile zile ale lunei. „Chewâl" în anul 548 al Hegirei (jumătatea lui Ianuarie 1154 d. Cr.).

Iată autorii, iată mijloacele lor de informaţie; să trecem acum la operă

Şi mai întâi, care e valoarea operei lui Edrisi.

Pentru înlesnirea descrierii sale, am văzut că arabul nostru înparte lumea în climate şi secţiuni. Dar înpărţirea sa pentru noi, cu progresele realizate în geografie, n'are nici o valoare ştiinţifică, Aşa s-ex. în climatul VII el pune Anglia, Polonia de nord, Danemarca, Suedia, Norvegia, Rusia, Cumania nordică, Cumania interioară, Bulgaria de la Volga, ţara Başchirilor şi Pecenegilor, oceanul tenebros etc. O mai mare confuzie în gruparea ţărilor cu clime aşa de felurite sub un singur climat, nici că se poate. Nu e mai puţin adevărat că şi noţiunea de climat are la geograful arab un sens ceva mai deosebit ca la noi.

Opera lui Edrisi pierde şi mai mult în ochii noştri când o cercetăm în amănunţimi. Ea are contraziceri şi confuziuni regretabile. Vorbind s-ex. de Polonia, citează în această ţară, ca râuri principale, Butent (Mureşul) şi Tisa, despre care spune că *isvorăsc din munţii ce despart Polonia de Rusia* şi curgând spre apus, se unesc spre a se vărsa în Dunăre la vest de Caworz (Carloviţ)[1]) Şi nu mai departe de cât zece pagini în urmă[2]) afirmă că cea mai mare parte a Ungariei este udată de Butent şi Tisa, care-şi au izvoarele în munţii Kard (Carpaţi) ce despart Ungaria de Polonia şi de ţara Madjus (a păgânilor Cumani).

---

[1]) **P. A. Jaubert:** Geografie d'Edrisi. climatul VI. secţ. 4 pag 389—390.

[2]) Idem pag. 379—380.

Edrisi nu cunoaşte, în unele cazuri nici graniţele precise ale statelor şi scapă afirmări surprinzătoare cu privire la caracterul vegetal al unor regiuni. După dânsul Polonia sec. XII este o „ţară a ştiinţei şi a savanţilor greci". In ea cresc „viţa de vie şi măslinul"(?!).

In sfârşit toponimia, în marea majoritate a cazurilor este desfigurată. In ortografia arabă un mare rol îl joacă punctele diacritice. Deplasarea, suprimarea, sau adăugarea unor asemenea puncte provoacă alterări ale numelor proprii; dacă se pune s-ex. un punct peste semnul care arată litera z, iese un r!; peste dj, un h! etc. Uneori se introduc chiar sunete nouă, se adaugă sau se trunchiază silabele, se schimbă vocalele şi consoanele, ceeace face ca la fie ce transcriere a manuscrisului original de către copişti ignoranţi în cele geografice, numele proprii să se desfigureze încontinuu. Iar traducerea franceză a geografiei lui Edrisi s'a făcut după reproduceri târzii ale unor asemenea copişti. Dacă mai adăugăm la aceasta şi incapacitatea urechii arabe de a prinde şi a spiritului arab de a reda exact fonetismul numelor topice streine, precum şi ignoranţa, fatală pe acele vremuri, a scriitorilor în ceea-ce priveşte ţările mai depărtate, atunci ne putem da seama la ce grea încercare este pusă răbdarea aceluia care ar urmări identificarea toponimiei din geografia lui Edrisi.

Greutatea sporeşte şi prin indicaţia falşe, sau în diferite unităţi de măsură—mile, parasange, zile de drum— a distanţelor dintre locuri şi uneori şi prin orientarea lor greşită: autorul te îndreaptă s-ex. spre nord, sau vest, când de fapt trebuie să mergi spre sud, sau est. Adesea o localitate nu poate fi găsită pe hartă în unul sau acelaş punct, dacă urmărim distanţele oraşelor pe o cale, sau pe altă cale; căci Edrisi nu întrebuinţează nici longitudini, nici latitudini, ca alţi compatrioţi ai săi, precum e un Cazwini, sau Albu'l-feda şi nici nu dispune de observări astronomice, ceeace ar înlesni atât de mult localizarea şi identificarea numelor topice. *Izvoarele sale de informaţie au fost*, după cum se vede în prefaţa reprodusă mai sus, *aproape numai relaţiunile căpătate dela călători şi neguţători, căci Sicilia acestui secol era un centru însemnat*

de concentrare a multor drumuri comerciale. Negustorul însă prin natura ocupaţiilor sale, nu-şi poate forma, mai ales în evul mediu, o convingere clară, energică şi organizată asupra ţărilor şi locurilor. Orientarea, distanţele, localizarea precisă şi toponimia exactă sunt lucruri care pentru el cad pe al doilea plan şi fiecare dintre ei îşi întinde sfera afacerilor mai mult într'o anume direcţie, pe anumite linii de circulaţie, spre anumite târguri.

Singurul mijloc, prin urmare, de a face mai multă lumină într'un text cu atâtea întunecimi, ar fi să refacem chorografia ţărilor în evul mediu după cronici şi alte izvoare şi apoi *să urmărim localităţile pomenite de Edisi dealungul drumurilor comerciale.* Aceasta este însă o muncă uriaşe ce nu răsplăteşte în deajuns. Ar însemna să macini un munte întreg de piatră pentru câteva firicele de aur. Mai ales în ceeace priveşte Dobrogea, cronicele bizantine din această epocă nu sunt tocmai bogate în ştiri, iar alte izvoare ori nu sunt, ori nu dau mai nimic.

Pomeneşte *Anna Comnena* pe la sfârşitul sec. XI de părţile Dunărene, spunând că acolo sunt „ţări şi oraşe"[1] pe care „Sauromaţii, cari erau numiţi de cei vechi şi Mysi", trecând Dunărea pe ghiaţă, le pradă şi se aşează în hotarile imperiului bizantin.

Dintre oraşele şi locurile cuprinse în răsăritul Bulgariei, în Cadrilater şi Dobrogea, scriitoarea noastră pomeneşte următoarele:

Marele Preslav, Megale Peristhlaba, pe care îl aşează greşit lângă Dunăre, «*peri ton Istron diakeimene*», deoarece se află lângă o ramură a râului Camcic, în dreptul unei clisuri a Balcanilor. Acesta e un „oraş ilustru", care odinioară nu purta un nume barbar, ci se chema cu un

[1]) **Anna Comnena** Lib. III cap. 8 pag. 166 ed. Bonn: »epei ton Istron apocrystallòthenta eidon, hòsper èpeirò toutò chrèsamenoi. ekeithen pros hèmas metanistantai holon ethnos tois hèmeterois epifortisthen horiois, kai deinôs elèizònto tas **parakeimenas poleis kai hòras.**— Traducerea «ţări şi oraşe» e după d-l N. Iorga: «Cele dintâi cristalizări de stat ale Românilor» în Rev. istorică An V No. 6 7 Iunie Iulie 1919 pag. 106. Sauromaţi—Pecenegi, după N. Iorga.

nume grecesc *Megatopolis*, fiind un oraş mare.[1]) Astăzi se numeşte de turci *Eschi-Stambul*, iar de Bulgari cu numele vechiu reînviat *Preslav*.

Povestind apoi expediţia împăratului Alexe Comnenul, tatăl ei, în potriva voevodului Tatu din Silistra, spune că legiunile byzantine au trecut Balcanii pe la pasul „*Sidera*" şi au ajuns la râul „*Vicina*" care „curge din munţii vecini". Acest râu de sigur e Camcicul, dacă ne orientăm şi după acel pasaj din Constantin Porphyrogenitul, în care povesteşte expediţiile Ruşilor din sec. X, de la Nipru până la Constantinopole. El scrie: „de la Dunăre aceştia trec la *Conopa*; şi de la Conopa la *Constanţa;* la *râul Varna* (Provadia); şi de la Varna ei ajung la *râul Ditzina*...[2])" etc. Dar acest nume n'are întru nimic a face cu Vicina dobrogeană din spre gurile Dunării, reşedinţă a unui voevod, despre care ne vorbeşte Anna Comnena. E un dublet toponimic ca atâtea altele din această epocă a istoriei byzantine.

Dela râul Vicina legiunile trec spre nord şi ocupă oraşul „*Pliscova*", astăzi satul Aboba, la N W de Novi-

---

[1]) **Anna Comnena** Lib VII cap. 3 pag. 342—343 «Megalè Peristhlàba polis de hautè perifanès peri ton Istron diakeimenè, pote men oun onoma; touto ehousa to barbaricon, all' Hellènízousa peri tèn prosègorian, megalè polis kai ousa kai legomenè».

Acest oraş a fost reşedinţa ţarilor Bulgari şi a fost cucerit de Ioan Tzimisces şi numit Ioanopolis, în timpul expediţiei împotriva lui Swiatoslav, rusul din Chiev, încuibat la Silistra, la finele sec. X. Vasilie Bulgaroctonul cuceri mai târziu marele şi micul Preslav. Ca şi Anna Comnena. **Zonaras** şi **Scylitzes** pun Marele Preslav nu departe de Dorystolon—Silistra. **Nicetas Choniates** îl aşează mai exact lângă muntele Haemului—Balcani, descriindu-l ca pe o cetate de cărămidă. **Codinus** afirmă că a fost zidit de Constantin cel Mare. După **Ducange** Notae în Alex. vol. II pag. 564 din cronica A. Comnena.

[2]) **Const. Porphyrogeniti:** De administrando imperio. Bonn 1840 vol. III pag. 79: „eis to tou Danoubiou stomion erhontai; apo de tou Danoubiou catalambanousin eis ton Kònopan, kai apo tou Kònopa eis Cònstantian, eis ton potamon Barnas. kai apo Barnas erhontai eis ton potamon tèn Ditzinan...

Pazar, lângă linia ferată Rusciuc Varna[1]); apoi *Dealul lui Simeon,* numit de băştinaşi „*Sfatul Schiţilor*" şi ajung la un râu ce se află la aproape 24 stadii de Silistra[2]). In apropierea acestui din urmă oraş Anna Comnena cunoaşte şi localitatea „*Vetrinum*", (Lib. VII cap 3 p. 344), care nu poate fi alta de cât satul *Vetrina* de astăzi, aşezat pe malul Dunării la vre-o 20 Km. spre apus de Silistra.

Ana Comnena mai cunoaşte prin aceste părţi dunărene, numite *Paristrion*, şi un oraş *Glavinița*, pe care-l citează alături de *Dristra-Silistra*, când vorbeşte despre alianţele manilieanului Traulos cu Schiţii ce locuesc în această parte, adecă cu Pecenegii, şi cu conducătorii din pomenitele două oraşe[3]). Această Glaviniţă este alta de cât oraşul episcopal, numit odinioară Acroceraunia, metropola Dyrrhachiului, din apusul peninsulei Balcanice. Numele, precum se vede, este slav.

In sfârşit, în Dobrogea propriu zisă, scriitoarea bizantină cunoaşte pe lângă Silistra, şi un oraş *Vicina*, capitală a unui voevodat dunărean. Pasajul în care se

[1]) Localitatea era înconjurată de un val de forma unui patrulater neregulat. Laturea de N., frântă, are 4 Km lungime; cea de S. are 3 Km.; celelalte două laturi. de E. şi W. au câte 6 Km. 500 m. In mijlocul acestui patrulater se afla un alt val, închizând un pătrat cu laturile cam de un Km. Probabil aci era **Plisca** sau **Pliscova**. Ea vine la vre-o 3 Km.. spre N. de satul **Aboba**, care se afla în partea de sud a marelui patrulater, pe malul unui râuleţ ce strabate aceasta întăritură cam în diagonală. Vezi harta·M. S. M. austriac I: 200.000 din 5/XII/913. foaia 45°. 43° Şumla. Oraşul acesta a mai fost cucerit şi de Vasile II Bulgaroctonul, după cum afirmă **Zonaras** şi **Scylitzes.** După **Codinus**, el a fost zidit de Constantin cel Mare. După **Ducange:** Notae în Alex adem vol. II pag. 564.

[2]) **Anna Comnena:** Lib VII cap. 3 pag. 340:„... Kai tèn Sidèran meta tòn tagmatòn dielthòn, ton characa peri tèn Bitzinan epèxato. Potamos de houtos apo tòn parakeimenòn oròn rheòn.— ...ho de autocratòr cata to periorthon tahy catalambanei tèn Pliscoban. k'akeithen eis acrolofian tina tèn tou Symeònos caloumenèn aneisin, hè kai Bouleutèrion tòn Scythòn eghòriòs onomazeto.— Despre oraşul Vicina. vezi mai departe acest articol.

[3]) **Anna Comnena.** Lib. VI cap. 4 pag. 279-280: „ho de Traulos toutois me arcoumenos, spondas meta tòn to Paristrion nemomenòn Scythòn epoieito, tous peri tèn Glabinitzan kai Dristrau hègemonas kai ta toutois parakeimena hypopoioumenos... etc".

Pentru Glavinita cealaltă din Albania, vezi Lib. III cap. 12 pag. 185; Lib. V cap. 1 pag. 223 şi Lib. XIII cap. 5 pag. 200 si 202,

vorbeşte despre aceste oraşe este de o mare însemnătate pentru istoria Românilor şi în special a Dobrogei şi de aceea îl vom reproduce în întregime. El a fost utilizat de d-l N. Iorga într'o comunicare făcută Academiei Române, dându-i o înterpretare care, pentru noi, a fost o adevărată revelaţie. Iată acel pasaj:

„Un oare care neam Scytic (Pecenegii), hărţuit zilnic de Sauromaţi (Cumani), smulgându-se de la cei de acasă, se coborâ la Dunăre. Şi având nevoie a se învoi cu aceia cari locuiau lângă Dunăre, după ce toţi au venit la această părere, ajunseră la sfat cu căpeteniile *Tatu*, numit şi *Halea*, cu *Seslav* şi cu *Sacea*, — căci e necesar a le spune pe nume oamenilor de frunte la dânşii, de şi corpul istoriei se pângăreşte cu dânsele, — dintre cari unul stăpânia *Silistra*, iar ceilalţi *Vicina* şi celelalte cetăţi. Deci, învoindu-se cu ei, trecură Dunărea fără teamă şi prădau ţara vecină, aşa în cât *ajunseră a ocupa şi unele orăşele*. Şi, de acolo, având răgaz, arând, ei semănau meiu şi grâu."[1])

Pe aceşti voevozi din cetăţile dunărene ale Dobrogii şi stăpâni peste mici teritorii, asemenea ducatelor byzantine de graniţă, d-l Iorga îi consieeră ca primii organizatori ai unei vieţi politice româneşti la Dunărea de jos[2]). După desfiinţarea definitivă a ţaratului bulgar de către Vasile II Bulgaroctonul la 1018, Bizantinii şi au întins din nou hotarele până la gurile Dunării, unde vor rămânea 168 ani, până la răscoala Asaneştilor din 1186 Voevodatele româneşti din Dobrogea dela finele sec. XI

---

[1]) Lib. VI cap. 14 pag. 323: «genos ti Scythicon, para tòn Sauromatòn cath'hecastèn scyleuomenoi, aparantes tòn oicoi, catèlthon pros ton Danoubin.

Hòs de pros anagkès èn autois meta tòn cata ton Danoubin oicountòn speisasthai, toutou syndoxantos pasin, eis homilian èlthon meta tòn eccritòn, tou te Tatou kai Hale onomazomenou kai tou Sesthlabou kai tou Satza,—hrè gar kai tès epònymias memnèsthai tòn cat'autous aristòn andròn, ei kai to sòma tès historias toutois catamiainetai—tou men tèn Dristran catehontos, tòn de tèn Bitzinan kai t'alla. Speisamenoi goun met'autòn, adèos tou loipou diaperòntes ton Daunoubin, elèizonto tèn parakeimenèn hòran, hòs kai polihnia tina catashein. Kanteuthen ecehеirian tina shontes, arotriòntes, espeirou keghrous te kai pyrous»

[2]) Vezi **N. Iorga**: Cele dintâi cristalizări de stat ale Românilor. Rev. istorică An V No. 6-7 pag. 103 şi urm.

n'ar fi, prin urmare, de cât primele încercări de organizare politică şi de independenţa românească la Dunărea de jos faţă de Byzantini, după cum voevodatele lui Litovoi şi Seneslau din umbra Carpaţilor nu sunt de cât primele închegări de organisme politice româneşti în sec. XIII faţă de Unguri. Aci stă marea însemnătate a pasajului citat din Anna Comnena.

Ciocnirea între legiunile împăratului şi rudele lui Tatu avu loc la Silistra. Voevodul însuşi trecuse Dunărea după ajutoare de la Cumani. Când se întoarse, lupta se terminase cu dezastrul Byzantinilor. Atunci Cumanii, deşi nu participaseră la luptă, fiindcă sosiseră prea târziu, cerură partea lor de pradă, spunând că dacă şi-au părăsit locuinţele şi au străbătut drumuri aşa de lungi, au făcut-o pentru aceea ca să fie părtaşi şi la primejdie dar şi la biruinţă. Şi cum Schiţii (Pecenegii) le refuzau din pradă, se încinse între ei o luptă atroce, în care aceştia fură bătuţi şi goniţi până la ţărmul lacului Razim, numit pe vremea aceasta *Ozolimni*, unde fură asediaţi mai mult timp. Relaţiunile Annei Comnena asupra acestei lagune ne interesează în deosebi. Ea scrie:

„Lacul acesta, care acum se numeşte de către noi *Ozolimni*, este foarte mare, atât în întindere, cât şi în circuit şi nu stă mai pre jos de acelea care sunt pomenite de geografi. Se află spre miază noapte de eele „*O sută de movile*“ şi într'ânsul curg râuri mari şi foarte frumoase. *In partea sa de miază zi plutesc corăbii multe şi mari şi grele, de unde se poate vedea cât de adânc este.* De altfel numele de Ozolimni şi l-a luat nu fiindcă se ridică dintr'ânsul vre-un miros rău şi înciumat; ci fiindcă odinioară, sosind la ţărmurile lui o hoardă de Huni — iar aceştia se numesc în graiul popular *Uzi* — şi aşezându-şi tabăra acolo, după ei se numi şi locul *Uzolimni*. Iar în istoriile cele vechi nu stă scris că a venit pe acolo vre-o armată de Huni ci, de bună seamă că aceasta s'a petrecut *in timpul împăratului Alexe.* (1081—1118). Atunci dar, adunându-se tot tribul lângă lac, i-a dat şi nume; ceea ce se relatează acum pentru întâia oară de către noi; de unde se vede că, *in timpul*

multelor şi felurilelor expediţii ale împăratului Alexe adesea s'a întâmplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către duşmanii cari invadau".[1])

In afară de acesti Uzi şi de Schiţii sau Pecenegii cari, trecând prin vadurile Dunării, ajung până în Tracia, unde îşi află mormântul la Lebunion, Anna Comnena mai cunoaşte spre gurile Dunării şi poporul mult mai vechiu şi mai statornic, al Vlahilor, cari trăiau sub conducerea unor căpetenii ale lor: *eccritoi*. Pe când împăratul Alexe se afla cu tabăra pe malurile „Limanului sacru" pe lângă Anchial, iată «*soseşte în timpul nopţii Pudilus—probabil un Bădilă—o căpetenie a Vlahilor, care-l vesteşte că Cumanii au trecut Dunărea*» [2]). Ii mai cunoaşte pe *Vlahi şi la clisurile răsăritene ale Balcanilor*, pe unde ei dau drumul Cumanilor spre cetatea

1) **Anna Comnena.** Lib. VII cap. 5 pag. 353. «hêde nyn par' hêmin Ozolimnê catonomazomenê megistê men esti cata te diametron kai perimetron, kai tôn hopou dêpote fênizomenôn para tois geôgrafois limnôn mêdemias eis megethous logon elleipousa. Keitai de tôn **Hecaton bounôn** hyperthen. kai eis autên megistoi te kai callistoi syrreousi potamoi. Kai cata noton pollas te kai megalas kai fortêgous estin anehousa nêas, ôs einai cànteuthen dêlon to bathos autês hoposon ti estin. Ozolimnê de catônomastai, ouh hoti cacou tinos kai baryodmou anadidôsin apoforan, all 'hoti Ounnicês pote stratias epifoitêsasês tê limnê—toutous de tous Ounnous Ouzous hê idiôtis apecalese glôssa—kai peri tous ohthous tês limnês aulisamenês. Ouzolimnên tên toiautên prosêgoreucasi limnên. meta prosthêkes, oimai. kai tou y fônêentos. Kai apo men tôn palaiôn syggrammatôn ouh heurêtai pô synelathen entautha Ounnicon strateuma, epi de tou autocratoros Alexion tote pantes hapantahothen ekeise synerrôgotes tô topô dedôcasi tounoma. Ta men oun peri tês limnês hô de pê ehetô, hôsper par' hêmôn nyn prôtos historoumena, hin 'endeixaimetha, hoti tou autocratoros Alexiou tais pollais kai pollahou stratêgiais nyn af' heautou. nyn de apo tôn episyrryentôn ehthrôn pollas elambarnon hoi topoi prosêgorias.

Cele «**O sută de movile**» nu pot fi altele de cât **tumulii de lângă Mangalia.**

2) **Anna Comnena.** Lib X cap. 2 pag. 10: «nyctos de catalabontos **Poudilou tinos eccritou tôn Blahôn** kai tên tôn Komanôn dia tou Danoubeôs diaperaiôsin apaggeilantos....». Poate că de la acest Pudilos-Bădilă derivă şi numele localităţii Bădila de lângă Isaccea.

Goloe din Thracia [1]); ceea ce însemnează că elementul românesc s'a putut menţine foarte bine în părţile Mării Negre şi în timpul invaziilor, ba chiar uneori el făcea cauză comună cu noii sosiţi în prădarea imperiului.

Vorbind despre muntele Haemului (Balcanii), Anna Comnena are prilejul să facă şi puţină etnografie, căzând de altfel în neplăcutul manierism de a întrebuinţa o nomenclatură anachronică pentru sec. XII. Ea scrie: Muntele Haemului merge paralel cu Rhodope şi începe la Pontul Euxin; apoi trecând pe lângă cataracte (Porţile de fier), se continuă spre Illyric şi mai departe. *„Iar pe laturile muntelui, de ambele părţi, locuesc multe şi foarte bogate neamuri: Daci şi Thraci spre miazănoapte, iar spre miază-zi aceeaşi Thraci şi Macedonenii"* [2]).

Când povesteşte despre expediţia navală a lui George Euphorbenus în potriva Schiţilor la Silistra, scriitoarea byzantină dă şi următoarele relaţii asupra Dunării:

---

1) Lib X cap. 3 pag. 11: «tôn goun Komanôn para tôn Blahôn tas dia tôn cleisourôn atrapous memathêcotôn kai houtô ton Zygon rhadiôs dielêlythotôn hama ţô ţê Goloê...»

De altfel cunoaşte şi pe Vlahii nomazi din sudul pen. Balcanice pe cari Byzantinii îi recrutează împreună cu Bulgarii, în vederea luptei cu Pecenegii. Lib VIII cap. 3 pag. 395. Un sat valah: Ezeban (Tzeban? N. Iorga) prin Macedonia: Lib V cap. 5 p. 245.

2) Lib. XIV c. 8 pag. 299: «hecaterôthen de tôn catarrytôn auton polla kai plousiôtata ethnê nemetai Dacôn men ontôn boreioterôn kai tôn Thracôn, notiôterôn de Thracôn te autôn kai Makedonôn.

Despre Daci mai vorbeşte şi în Lib. III cap. 8 pag. 166, unde se spune că principii Dacilor «hoi tôn Dacôn arhêgetai», au rupt perfid tratatele încheiate cu Byzantinii, pe care lucru văzându-l Sauromaţii, numiţi şi Mysi, trecură Dunărea pe ghiaţă şi invadară în imperiul byzantin.

In Lib. XIV cap. 4 pag. 273 se spune că o parte din armata byzantină apăra Dunarea de irupţiile Cumanilor şi Dacilor. In sfârşit în Lib. VII cap. 1 pag. 331 se vorbeşte de Tzelgu care cu 80.000 de Sauromaţi şi Scythi şi în tovaraşia lui Solomon, conducatorul unei armate de Daci, trece Dunărea pe la vaduri şi ajunge până la Chariopolis, unde începe să prade. Din aceste pasagii se vede că prin Daci trebuie să înţelegem populaţiile din nordul Dunării, din Carpaţi şi vecinătăţi. Politiceşte aceşti Daci ar însemna Ungurii, căci Solomon, de care se vorbeşte aci, era regele Ungariei, purtând în acest timp războiu cu fratele sau Geisa, cu care Alexe încheiase tratatele. Insa etnograficeşte. Dacii cari locuesc la Nord de munţii Haemului şi prin Carpaţi, nu pot fi de cât mai ales Românii.

«Acest fluviu curge din spre părțile apusene și, trecând prin cataracte, se varsă în Pontul Euxin prin cinci guri; și rostogolindu-și potopul de ape peste șesuri întinse, el este *așa de bun pentru navigație, în cât poate purta corăbiile cele mai mari și mai grele.* Și nu are un singur nume; ci partea de sus, mai aproape de isvor, se numește Danubius, iar partea de jos și mai apropiată de guri, cu un nume schimbat, Ister». [1])

În sfârșit, regiunile vecine cu Dunărea, pe dreapta, poartă numele de *Paristrion*, nume ce pare a fi în această vreme—după d-l N. Iorga—„*nu o indicație geografică oarecare, ci un termen administrativ și militar*“ [2]).

Iată tot elementul geografic din Anna Comnena privitor la Dobrogea și regiunile vecine. [3])

Dar informațiile acestei scriitoare mai au și o altă însemnătate decât acea de ordine politică, sau chorografică. Ele ne arată că provincia de la gurile Dunării trecea în această vreme printr'o perioadă de relativă prosperitate, căci, în afară de știrile privitoare la navigația pe Dunăre și lacul Razim, încercările voevozilor dobrogeni de a în-

---

1) **Anna Comnena.** Lib. VII cap. 2 pag. 337: «dia pente tinôn stomatòn eis ton Ponton ton Euxeinon, megas te kai polys dia pollês pediados erhomenos kai nausiporos òn, hòs kai tòn ploiòn ta megista te kai fortègotata toutò tò potamò epinèhesthai...» etc.

2) Iată și pasagiile din **Anna Comnena**, din care se poate scoate sensul numelui **Paristrion**: Lib. VI cap. 4 p. 280: «spondas meta tòn to Paristrion nemomenôn Skython epoieito....» Lib. VII cap. 2 p. 334: «ho de Palaiologos Geôrgios kai Nikolaos ho Maurocatalòn kai hoposoi alloi neoi kai acmazontes. tò ton Haimou dielthein kai cata to Paristrion tèn meta tôn Scythòn anadexasthai mahèn». Lib. X cap. 2 p. 8: Kairou de Parelèlythotos epei to Paristrion tous Komanous meta tou pseudônymou catalabein nemathèeou, etc».

La **Scylitzes**: «paristrioi Scythai». La **Nicetas** in Man. Lib. 6 No. 1: Paristrios pedias». Lib. 4 No. 1: Paristria (ta cata Branitzoban kai Belegrada. V. Annam p. 190—271 et Not. ad pag. 242). La **Scylitzes**: «Doux tòn paristrion». La **Zonaras** în Mich. Ducą; «arhôn tòn paristriòn poleòn». După **Ducange**: Notae in Alexiadem vol. II pag. 534—35 și 588. Prin urmare: comandant al orașelor de lângă Dunare, al acelor orașe care din timpuri vechi au fost zidite de Iustinian, după marturia lui **Procopius**: De aedif. Iust. Lib. 4.

3) Pe harta alaturata toponimia din Anna Comnena e notată cu două liniuțe; cea din Edrisi, cu o liniuța; cea din C. Porphyrogenitu cu o linie punctată.

chega în jurul cetăţilor organisme politice nouă în corpul imperiului bizantin sunt fenomene ce nu se manifestă în viaţa unui popor de cât în momentul când acest popor, ridicându-se la o înflorire economică şi la o densitate de populaţie destul de însemnată, ajunge la conştiinţa forţei sale, care trebue să să manifeste şi în ordinea politică.

In această privinţă relaţiunile geografice, căpătate prin călători şi negustori, ale lui Edrisi, care-şi termină opera la 1154, prin urmare abia câteva decenii după apariţia în Dobrogea a voevodatelor mai sus amintite, confirmă în totul afirmările noastre de natură economică şi antropogeografică.

Iată ce scrie arabul nostru:

«Revenind la oraşele din *Bergean*, spunem că de la *Zakanra*, oraş în interiorul ţării, despre care am făcut menţiune şi în a doua (sic) secţiune, şi până la *Bestrinos*, este cale de o zi.

De la Bestrinos la *Rosso-Castro*, 15 mile.

De aci până la *Meghala Therme*, 15 mile.

De la Meghala Therme la *Neo-Castro*, jumătate de zi.

De aci la *Ghuluni*, jumătate de zi.

De la Ghuluni la *Basca*, jumătate de zi.

De la Basca la *Akli*, jumătate de zi.

De aci la *Stlifanos*, localitate aşezată la o zi spre răsărit de *Aniksoboli*, o zi.

De la Aniksoboli la *Agathoboli*, spre răsărit, o zi.

De la Agathoboli la *Kirkisia*, o zi.

De la Kirkisia la *Desina*, spre răsărit, o zi.

De la Desina, localitate aşezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile.

Aceste diferite locuri se aseamănă mult între ele, pot fi cuprinse într'o descriere comună şi cea mai mare parte dintre ele s'au menţionat aci». [1])

După aceea trece la înşirarea oraşelor Rusiei.

Intr'altă parte, înşirând oraşele maritime, de la Constantinopol spre nord, până la Matrakha — oraş vechiu

1) **P. A. Jaubert.** Geographié d. Edrisi pag. 397.

din peninsula Taman, lângă strâmtoarea Cherci —, scrie:

«Ca să mergi de la Constantinopole la Matrakha, de-alungul țărmurilor septentrionale ale mării, treci mai întâi prin Ablughis (Philopatium), care se află la 25 mile.

Apoi la Amidia (Midia), 25 mile.

Apoi la Agathopolis, 25 mile.

Apoi la Basilico, 25 mile.

La Sizeboli (Sozopolis) 25 mile.

La Akhiolu (Anhialos), 25 mile. Între aceste două orașe marea înaintează un golf larg de 13 mile și cu un circuit, pe uscat, de 20 mile (golful Burgas).

De la Akhiolu la Eimen (Emineh), 25 mile.

De aci la *Barnas* (Varna), 50 mile.

De la Barnas la *Armocastro*, 25 mile (sic).

De la Armocastro la *Dunăre*, 3 mile (sic.)

De la acest fluviu la *Akliba*, o zi de navigație (sic).

De aci la gura lui *Dniest* (Nistru), o milă (sic).»

Apoi continuă cu orașele maritime din nordul Mării Negre. [1]) Ele sunt trecute în secțiunea V din climatul VI.

Aceeași listă de orașe maritime ne-o dă Edrisi și în secțiunea IV din acelaș climat, însă cu oarecare schimbări, precum urmează:

«Itinerariul de la Constantinopole *la gurile Dunării, adecă în locul unde se află orașul Mariș*, este acesta.

De la Constantinopole la Ablughis, 25 mile. Acest oraș se află pe o înălțime la 12 mile. Împăratul (bizantin) se duce acolo în toți anii, ca să se desfăteze la vânătoarea cu șoimii și petrece multă vreme. [2])

De la Ablughis la Midia, oraș înfloritor, plăcut așezat pe malul mării, 25 mile.

De aci la Agathopolis (în text: Akhteboli), 25 mile.

Apoi la Vasiliko, lângă mare, 25 mile.

De la Vasiliko la Sizeboli, lângă mare, 25 mile.

De aci la Akhiolu (Ahioli, Anhialos), 25 mile.

---

1) Op. cit. pag. 394 395. Sect. V, climatul VI.

2) Vezi și **Geoffroy de Villehardouin** p. 70, despre Philopas, Philopatium. **Odon de Deuil**. pag. 31, scrie cu privire la acest loc: «ambitus spatiosus et speciosus, multimodum venationem includens».

Lângă Ahioli marea formează un golf larg de 12 mile (sic) şi lung de 20 mile.

De la Ahioli la Eimen, lângă mare, 25 mile.

De la Eimen la *Bidhlos* (Pyrgos), localitate aşezată în vecinătatea mării, 50 mile.

De aci la *Armocastro*, 25 mile». [1])

Apoi geograful arab trece la oraşele dunărene, începând cu Akridisca (Grădiştea din Serbia) şi terminând cu *Desina* din Dobrogea.

Am citat întreaga listă a oraşelor maritime de la Constantinopole până la gura Nistrului, dintre care numai câte-va cad în Dobrogea, ca să se vadă pe deoparte caracterul bizantin al toponimiei oraşelor şi prin urmare şi al populaţiei: în majoritate negustori greci, — dar şi pentru a arăta în ce măsură fonetismul numelor greceşti sufere alterări sub pana arabului nostru. In general nomenclatura porturilor s'a păstrat mai bine şi identificarea se poate face uşor. Dar aceasta îşi are explicarea sa: circulaţia pe apă era mult mai uşoară şi mai frequentă în acele timpuri de cât pe uscat şi mulţimea negustorilor şi corăbierilor, cari frequentau porturile M. Negre, prelungindu-şi cursele lor de afaceri până în Mediterana şi până în Sicilia, putea transmite învăţaţilor dela curtea lui Roger, relaţiuni mai exacte asupra porturilor. Se mai observă în aceste două liste de oraşe şi oarecare nesiguranţă în transcrierea unor nume; însă aceste variante, de bună seamă trebuesc puse pe seama copiştilor şi a transcrierilor greşite.

Mergând acum pe a doua linie comercială, aceea a Dunării, Edrisi citează ca localităţi: „Akridiska" (Grădiştea, Gradisca), „Neocastro", „nu departe de gura râului „Morfa" (Morava)"; apoi „Bideni" (Vidin) şi „Best-Castrova" (Nicopole?)

„De aci la *Deristra* (Silistra), oraş cu uliţi largi, cu bazaruri numeroase şi resurse îmbelşugate, spre răsărit", aceaşi distanţă de o zi şi jumătate.

1) Climatul VI, secţ. IV pag. 385

Do la Deristra, pe uscat, la Berisklava (Preslavul mic, Devnia)[1]), oraş pe malul unui râu şi lângă o baltă, spre răsărit, patru zile.

De aci la *Desina*, oraş cu resurse abundente şi cu împrejurimi roditoare, spre răsărit[2]) (sic), patru zile.

De aci îndreptându-ne spre sud (sic) la *Armocastro*, oraş vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare şi comerţ vioiu, aşezat pe panta unei coline plăcute care domină marea, două zile.[3])

Apoi Edrisi trece la oraşele înşirate pe drumul de uscat de la «Bidhlos» de lângă Varna prin «Mighali Berisklava» (marele Preslav, Megalopolis), până la Constantinopole.

Urmând un alt drum negustoresc[4]), geograful arab înşiră din nou localităţile din spre gurile Dunării, de data aceasta cu mai multe amănunte:

«De la *El-Mas*, oraş bine populat, al cărui teritoriu e îmbelşugat în fructe şi produse de tot felul şi ale cărui dependinţe sunt întinse, până la *Reknova*, lângă un munte, jumătate de zi.

De aci la *Rosso-Castro*, oraş important într'o câmpie, spre răsărit, jumătate de zi.

De la Rosso-Castro la *Mighali-Therme*, un orăşel încins de ziduri, jumătate de zi.

De aci la *Lino-Castro*, cetate şi târg negustoresc şi centru de comunicaţii pentru negustori, către răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Ghorlu*, localitate frumoasă foartevizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri, spre răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Basca*, orăşel, jumătate de zi.

De aci la *Akli* sau *Akla*, jumătate de zi. Acest din

1) **Edrisi** cunoaşte două Berisklawe: cea mare, Mighali Berisklava, Megalopolis a Byzantinilor, fosta capitală a ţarilor bulgari şi a doua Berisklawă, cea mică, mai spre răsărit, spre Varna, pe la Devnia, De aceasta e vorba aci.

2) Zice: spre răsărit, fiindcă la Edrisi Dobrogea nu se întinde de la N. spre S., ci de la W. spre E, Vezi harta.

3) Climatul VI, secţia VI pag. 385-386.

4) Climatul VI, secţia IV pag. 388-389.

urmă oraş se află aşezat într'o câmpie extrem de roditoare şi perfect cultivată. Moşiile sale sunt întinse şi bine udate. La nord sunt munţi înalţi, dincolo de care curge Dunărea. In el se află industrii şi meşteşugarii sunt foarte dibaci mai ales în lucrarea obiectelor de fier.

De la Akli la *Stlifanos*, oraş considerabil şi care era şi mai important înainte de vremea noastră, o zi. Vom da mai încolo indicaţiuni asupra drumurilor ce duc de la acest oraş spre ţările vecine.

Apoi Edrisi trece la înşirarea oraşelor Poloniei.

Despre restul ţării noastre nu ne vom ocupa aci. Un adânc întuneric domneşte în opera lui Edrisi asupra României din stânga Dunării. El cunoaşte la apus o *Ungarie*, la nord o *Polonie*, mai spre est o *Rusie* şi o ţară „*Madjus*", adică a păgânilor—probabil Cumani, iar la sudul Dunării o *Getulie*, care corespunde în totul cu Dacia Aureliană, cuprinsă fiind între Morava Serbiei şi aproximativ Iskerul Bulgariei ; apoi o *Germanie*, prin care înţelege imperiul byzantin din peninsula Balcanică şi, în fine, spre gurile Dunării, ţinutul numit *Bergean*, adecă Dobrogea şi Deliormanul.

Dar această lipsă de ştiri asupra regiunilor din jurul Carpaţilor româneşti ni se pare foarte naturală. Geografia lui Edrisi se întemeiază aproape numai pe informaţii negustoreşti şi ţările cele mai frequentate de negustori sunt şi cele mai bine cunoscute de dânsul. Insă în Dacia sec. XII cercetările istorice de până acum n'au putut scoate la ivială nici un centru comercial însemnat, nici un drum negustoresc mai umblat. Viaţa ce se desfăşura împrejurul Carpaţilor pe atunci era mai ales o viaţă păstorească şi agricolă, o viaţă patriarhală şi simplă, cu puţine necesităţi pentru viaţă, cu destulă nesiguranţă în trai, cu mici organizări politice pe văi. Numai laturea de sud, pe unde trecea drumul cel mare de apă al Dunării şi mai ales ţărmul din dreapta, cu oraşele sale întemeiate încă din timpul Romanilor, putea să se păstreze ca o arteră comercială care să înfrunte veacurile. De aceea şi Edrisi citează de-alungul acestui fluviu mai multe târguri. De bună seamă că în sec. XII păstorii Carpaţilor

şi plugarii câmpiilor române tot în aceste târguri dunărene, sau în cele care le făceau faţă la aceleaşi vaduri, îşi aduceu produsele lor pentru schimburi. Nu e de mirare dar ca în evul mediu, ca şi în antichitate, tot Dobrogea să fie mai bine cunoscută, ca una care sta cuprinsă între cele două mari linii de circulaţie a avuţiilor: linia mării şi linia Dunării.

Şi acum să trecem la identificarea localităţilor.

Din punct de vedere al înlesnirii pe care ne-o oferă Edrisi în această operaţie, constatăm un mare regres faţă de antichitate. E o plăcere să reconstitui harta unei ţări şi să-i localizezi oraşele după indicaţiile de longitudine şi latitudine ale unui Ptolemeu. Cu toate imperfecţiunile, fatale timpului său, totuşi coordonatele acestui geograf antic îţi dau mulţumirea de a ajunge la o imagine cartografică—s. ex. pentru Dobrogea – care numai în amănunte să difere de hărţile moderne. Gândiţi-vă însă la una din hărţile medievale de mai târziu! Spiritul clar al clasicismului şi bogăţia cunoştinţelor precise pare că se întunecă. Nici Edrisi nu face excepţie de la această régulă generală.

La prima vedere s'ar părea că geograful arab ne dă destule criterii de orientare pentru localizarea şi identificarea oraşelor: numele lor şi distanţele de la un târg la altul; direcţia spre cutare punct cardinal către care duce drumul negustoresc şi aşezarea lângă cutare apă, lângă un munte, sau într'o câmpie, ba chiar une ori şi oare care informaţii de natură arheologică. Insă numele sunt în mare parte desfiigurate şi trebuesc reconstituite cu mult aparat de erudiţie; punctele cardinale sunt adesea greşite—în Dobrogea în special tot ce vine spre nord e dat ca fiind spre răsărit; iar pe distanţe nu se poate pune nici un temei: o zi pe apă reprezintă un drum mai lung de cât o zi pe uscat; de asemenea o zi în câmpie faţă de una într'un ţinut accidentat şi lipsit de mijloace de comunicaţie mai uşoare. Mai adăugaţi şi ignoranţa şi relaţiunile falşe şi atunci întunericul se lasă tot mai mult.

De toate aceste lipsuri însă nu e pe atâta vinovat

Edrisi, cât veacul lui. „Intenția noastră este să aducem în aceste explicațiuni cât mai multă limpezime posibilă", mărturisește cu sinceritate geograful nostru.[1]) Și dacă, totuși, descrierea sa rămâne cu multe întunecimi, vorba cronicarului: „credem neputinței omenești".

Așa dar Edrisi citează următoarele 21 târguri în *Bergean: Armocastro, Mariș* și *Akliba* în spre mare; apoi *Recran, Deristra,* desfigurat prin transcriere greșită în *Destrinos, Bestrinos; Rossocastro; Meghali Therme; Neocastro; Aniksoboli,* numit și *Acsunboli; Agathoboli; Linocastro; Ghorlu,* sau *Ghuluni; Basca; Desina; Akli* sau *Akla; Stlifanos; Kirkisia; Tamtana; El-Mas; Buthra* și *Recnova.*

Dintre acestea cel puțin 12 localități au nume evident bizantine și, prin urmare, ele trebuesc căutate fie lângă Dunăre, fie lângă mare. Terminația unora în—*boli* „*Polis*"—oraș, sau în—*castro,* castrum castru, cetate, arată bine originea și caracterul lor. De aceea măcar aceste orașe trebuesc căutate pe urmele vechilor cetăți și orașe elino-romane, pe care săpăturile arheologice le-au scos la iveală, sau pe care le găsim pomenite în scrierile vechi.

Care sunt aceste cetăți și orașe?

Pentru stabilirea lor, ne puteam referi la ultimele descoperiri arheologice făcute în Dobrogea de *Tocilescu* și d-l *V. Pârvan;* iar în Cadrilater, de studiile d-lui *Ernst Kalinka.*[2]) Dintre scriitorii vechi, se poate utiliza *Procopius,* care ne dă toate castelele restaurate de Iustinian. Preferăm însă un istoric byzantin din sec. X, deci mai aproape în timp de epoca lui Edrisi și anume pe *Constantin Porphyrogenitul,* în a cărui operă găsim oare care informații. In geografia sa politică «De thematibus» (peri tôn themàtôn), citează 14 orașe în prefectura Mysiei, care corespunde cu Dobrogea propriu zisă, fără Deliormanul Cadrilaterului: *Dionysopolis* (Balcic), *Acrae* (Caliacra), *Callatis* (Mangalia), *Tomis* (Constanța), *Ister*

[1]) **Edrisi:** climatul VI, secț. V, pag. 391.

[2]) **Analele Acad. Române.** XXXIV—XXXVIII etc; apoi **E. Kalinka**: Antike Denkmäler in Bulgarien Wien 1906.

(ruinele actuale ale Istropolei de lângă lacul Razim), *Halmyris* (o localitate lângă acelaş lac, mai spre nord), *Aegyssus* (Tulcea), *Noviodunum* (Isaccea), *Troesmis* (Igliţa lângă Măcin), *Carpus* (Carsum-Hârsova), *Capidava* (azi Calachioi, sau General Cernat), *Axiopolis* (lângă Cernavoda, *Tropaeus* (Adam Clisi), *Zelpa* (Zeldepa, în jud. Constanţa) şi *Constantiana*, care pare a fi a aceeaşi localitate ca şi Tomis.

Prefectura, sau eparhia Mysiei însă nu mai exista în timpul lui Const. Porphyrogenitul, ca provincie a imperiului byzantin. Impăratul ne dă prin urmare *nu* starea lucrurilor din sec. X, când trăia el, căci în acest secol Dobrogea nu aparţinea imperiului, ci una mai vechę „cum era vechea organizaţie". [1]) Dintre localităţile dobrogene, contemporane cu el, împăratul citează numai *Sulina*, *Conopa*, şi *Constanţa*. [2]) Totuşi, din identificarea numelor date de Edrisi, vom vedea *dacă oraşele romane şi-au continuat viaţa lor până in sec. XII d. Cr.* Să încercăm:

Armocastro, o cetate la 25 mile spre nord de Varna şi la 3 mile spre sud de Dunăre (distanţele sunt foarte reduse) şi de unde până la Akliba pluteşti pe mare tot spre nord cale de o zi, nu poate fi decât Constanţa, singurul oraş pe coasta Dobrogii, care a fost încins cu ziduri încă din vremea lui Ovidiu. Ruinele vechii cetăţi se pot urmări şi astăzi, ici colo, fie la faţa pământului, fie prin beciurile locuinţelor. Distanţa de 3 mile până la Dunăre, nu ne surprinde. In hărţile mai vechi, însă cu mult posterioare lui Edrisi, se desenează un braţ de Dunăre între Cernavoda şi Constanţa. De sigur o greşală, care totuşi îşi are explicarea sa. Se ştia pe de o parte că Dunărea intră pe valea Cara-su în interiorul Dobrogii şi că odată cu ea intră şi corăbiile, mai ales în timpul marilor inundaţii. Avem chiar ştiri din sec. XIX că în asemenea împrejurări vasele înaintau până la Megidia şi mai departe, iar inundaţia înainta pe aproape trei sferturi din

[1]) C. **Porphyr.** De Thematibus. Bonn 1840. Lib. II pag. 44—47.
[2]) C. **Porphyr.** De administrando imperio Bonn. vol. III 1840 pag. 79. Asupra acestor izvoare vom mai reveni într'altă lucrare.

lungimea văii. [1]). Această stare de lucruri a încetat din anul 1862, când Englezii, construind calea ferată Cernavoda-Constanţa, au închis gura văii cu un dig transversal de pământ. De altă parte laguna Razim a rămas navigabilă până în sec. XVIII. Pe malurile ei au înflorit oraşe comerciale ca Istropole şi cetăţi cu caracter medieval negustoresc ca aceea de la Enisala, ca să nu pomenesc de cât cele două porturi mai însemnate. In sec. XI, după mărturia Anei Comnena, pe apele lagunei plutiau corăbii „multe şi mari şi grele". Lacul Razim însă a fost socotit de scriitorii antichităţii ca a cincea şi cea mai meridională gură a Dunării şi nu fără oarecare dreptate; căci în lac se deschide braţul Dunavăţul care, fiind pe atunci mult mai puternic de cât astăzi, îi îndulcia apa. In fine, acest lac se deschide în mare şi prin gura Boazului, nu departe de Constanţa, spre nord. Aceste împrejurări: pătrunderea Dunării pe valea Cara-su spre Constanţa, apoi tradiţia veche cum că fluviul se deschide în mare printr'o gură meridională nu departe de acest oraş, precum şi lipsa de cunoştinţe topografice pozitive, au făcut ca atât în hărţile din secolii trecuţi, cât şi în unele geografii să se certifice existenţa unui braţ de Dunăre între Cernavoda şi nordul Constanţei.

Armocastro ca *„oraş vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare şi comerţ vioiu, aşezat pe panta unei coline plăcute ce domină marea"*, după cum îl descrie Edrisi, nu poate fi, prin urmare, de cât Constanţa. Acest oraş e pomenit ca existent şi de C. Porphyrogenitul în sec. X, când vorbeşte de expediţiile spre Constantinopole

[1]) Vezi mărturia în **Ionescu de la Brad**: Excursion agricole dans la plaine dela Dobrogea 1850. E curios cum greşala de a socoti ca Dunărea comunică cu marea pe valea Carasu, persistă chiar şi la unii călători din sec. XVII, cari au umblat pe aceste locuri. Aşa Evlia-Celebi scrie: «In vechime necredincioşii, de teama stăpânitorului Constantinopolei, precum şi în urma deselor ataeuri tătăreşti, au săpat un val mare dela Chiustengea până la Cernavodă şi au legat Dunărea cu Caraharmanul. Cu modul acesta cetăţile Babadag, Tulcea, precum şi localitatea Beştepe au fost transformate într'o insulă». Vezi trad. în Arhiva Dobrogii anul II, No. 2 pag. 139.

ale piraţilor Ruşi ce pornesc de pe Nipru în monoxyle [1]; de asemenea şi de Nicetas Choniates la începutul sec. XIII, când vorbeşte de cucerirea oraşului de către Vlahii lui Ioniţă Asanidul. [2]. In ambele cazuri însă se numeşte «*Constantia*». De ce Edrisi îi zice Armocastro, nu putem şti cu siguranţă. Poate că explicarea am găsi-o în vorbele Anei Comnena, care scrie: «în timpul multelor şi feluritelor expediţii ale împăratului Alexe, adesea s'a întâmplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către duşmanii cari invadau» [3]; şi că acest Armocastro ar fi un al doilea nume ce n'a putut trăi faţă de celălalt mai vechiu, care a rămas.

Mariş. Despre acest oraş Edrisi pomeneşte numai în treacăt, fără a reveni asupra lui, când descrie «itinerariul de la Constantinopole *la gurile Dunării, adecă în locul unde se află oraşul Mariş*». Ce oraş ar putea fi acesta?

Am văzut că Sulina apare pentru prima oară în literatura medievală în sec. X, la C. Porphyrogenitul. Insă resonanţa numelui ne înpiedică a-l identifica cu Mariş. In unele hărţi mai vechi laguna Razim se numeşte Mariş. In antichitate ea se numia *Halmyris*, cuvânt a cărui etimologie e în strânsă legătură cu calitatea apelor cam sărate ale lacului: halmyris-apă sărată, salamură, teren sărat de lângă coaste. Dar pe malurile lui, scrierile vechi citează şi localitatea Halmyris, pe care cercetările arheologice din Dobrogea încă n'au putut-o identifica. Ştim numai atât că se afla în partea de nord a lagunei, pe

---

[1]) **C. Porphyr.** De adm. imp. pag. 79. Prin Ruşi însă se înţeleg nu Ruşii-slavi de azi, ci Ruşii-Varegi-germani.

[2]) **Nicetas Choniates**: Lib. III. cap. 7 pag. 706—707, 2. Vezi trad. de Murnu în An. Ac. Rom. XXVIII ser. II 1905—1906 pag. 426.

[3]) **Anna Comnena**: Lib. VII cap. 5 pag. 353. In aceste timpuri, adesea aceeaşi localitate a purtat două nume, ambele greceşti, până ce unul din ele a biruit. Aşa s. ex. tot A. Comnena ne spune că Alexe Comnenul a zidit peste Hebru (fl. Mariţa) aproape de Filipopole, un oraş pe care l'a numit «**Alexiopolis**, sau **Neocastrum**, pe care nume (de al doilea) l-a consfinţit uzul». Lib. XIV cap. 9 pag. 305. Exemple de acestea se găsesc destule.

atunci navigabilă. Se prea poate, dar, ca Mariş să fie o desfigurare din Halmyris. [1]),

Akliba. Despre acest oraş se dau următoarele amănunte: „De la Armocastro (Constanţa) la Dunăre, 3 mile; de la acest fluviu la Akliba, o zi de navigaţie; de aci la gura lui Dniest (Nistrul), o milă“ (pag, 395). Un oraş la distanţă aşa de mică de gura Nistrului, nu poate fi de cât *Cetatea-albă*, sau Akkermanul. Chiar şi harta lui Edrisi îl pune nu în Dobrogea şi nici la Dunăre în Basarabia, ci pe malul Mării, aproape de îmbucătura Nistrului. Şi atunci avem aface aci cu o substituire de nume, dându-se Cetăţii-albe numele Chiliei-Akliba; după cum şi la Constanţa avem o substituire de nume, pe cât se pare; Căci Armocastro e mai degrabă Cetatea-albă, Moncastro al genovezilor de mai târziu. [2]). Toate aceste confuzii sunt datorite, de sigur, ignoranţei. Cu atât mai mult susţinem că Akliba e Cetatea-albă, cu cât Edrisi mai pomeneşte un oraş:

Akli, sau *Akla.* Acesta apare pe hartă deosebit de Akliba şi e pus pe Dunăre, deşi nu tocmai la locul cuvenit. Despre el se dau următoarele ştiri: „De la Basca la Akli, o jumătate de zi“ (pag. 397), înşirându-l în lista oraşelor comerciale dunărene. Intr'altă parte scrie: „De aci (dela Basca) la Akli, sau Akla, jumătate de zi. *Acest din urmă oraş se află aşezat într'o câmpie extrem de roditoare şi perfect cultivată. Moşiile sale sunt întinse şi bine udate* La nord sunt munţi înalţi, dincolo de care curge Dunărea. *In el se află industrii şi meşteşugari foarte dibaci mai ales în lucratul obiectelor de fier*“. (pag. 389).

Să fie oare *Chilia?*

Aşezarea într'o câmpie extrem de roditoare (a Ba-

[1]) De altfel numele de Halmyris era întrebuinţat şi in sec. XI-XII, căci îl pomeneşte **Anna Comnena** în cartea I cap. 4 pag, 26, însă nu in Dogrogea, ci în Tracia. la S. de Balcani. unde un râu se numia astfel: peri ton potamon Halmyron. Un dublet toponimic ca multe altele.

[2]) **N. Iorga:** Chilia şi Cetatea-albă, primele capitole.

sarabiei) şi perfect cultivată. (poate!), cu moşii bine udate (da, lângă Dunăre), sunt amănunte care merg. Dar ce munţi sunt aceia cari vin la miază noapte, dincolo de cari curge Dunărea? Să fie Carpaţii Moldovei şi Dunărea din Ungaria? Iarăşi se prea poate, cu puţină bună-voinţă faţă de orientare, mai ales dacă ţinem în seamă de imaginea cartografică ce şi-o făcea Edrisi asupra acestor locuri şi de faptul că pentru el Dacia mai că nu există. Sunt prea precise amănuntele, între altele şi acela cu meseriaşii dibaci în lucratul fierului, ca să credem că Akli este o invenţie a lui Edrisi. Negustorii arabi cercetau şi ei M. Neagră alături de cei din Bizanţ şi din oraşele Mediteranei; şi până în sec. XIV îi găsim trecând din Asia Mică, dela Samsun şi Kastamuni în Kipciac, la Caffa Crimeii, în ţara Cazarilor, Ruşilor şi Bulgarilor dela Volga. [1]) De bună seamă că în mare parte de la dânşii îşi va fi cules geograful arab Edrisi informaţiile sale asupra astor locuri.. De altfel nici fonetismul numelui nu se opune la această identificare. Din Ahillea, Chele, putea foarte bine să rezulte un Akli în gura unui arab.

Mai târziu Genovezii i-au zis Licostomo (gura lupului), nume de altfel tot grecesc, care a trăit o bucată de vreme alături de mai vechiul Chelè-Chilia şi în urmă s'a pierdut. In regiuni unde popoarele se vântură des şi conlocuesc mai multe la un loc, se întâmplă adesea ca aceeaşi localitate să aibă două nume şi ca, odată cu schimbările etnografice, să se producă şi o schimbare a toponimiei. Acesta e cazul şi pentru Dobrogea. Nu e aproape o localitate în această provincie, care să fi avut o viaţă neîntreruptă din antichitate până astăzi. Satele şi oraşele au fost dărâmate şi reînfiinţate, multe sub alte nume, cu alte neamuri şi de aceea, în multe cazuri toponimia e aşa de grea de identificat. Prin aşezarea sa geografică mai adăpostită, Chilia a fost ceva mai ferită de o desfiinţare totală şi de aceea şi-a păstrat până astăzi numele cel vechiu. Dar ce-a mai rămas din vechea

---

[1]) **N. Iorga**: Notices et extraits XIII p. 361, 363 şi «Chilia şi Cet.-albă» pag. 30.

toponimie daco-romană, celtică sau bizantină ? Doar câte-va urme înecate în massa covârşitoare a nomenclaturii turceşti.

Deristra, numită şi Destrinos, Bestrinos), prin transcriere greşită, este evident *Silistra*. Se spune despre ea că are «uliţi largi, bazaruri numeroase şi resurse îmbelşugate». Numele acestui oraş s'a modificat în cursul timpului : Durostorum la Romani , Dorystolon, Dristra, Drista, Theodoropolis (în sec. X sub Tzimiskes, la Bizantini ; Drâstor la Români în evul mediu ; în perioada modernă ajunge sub numele de Silistra.

Rosso-castro, „oraş important într'o câmpie", la 15 mile de Bestrinos (Silistra) spre răsărit, aminteşte prin numele său, care s'ar traduce prin „Cetatea Ruşilor", stăpânirea trecătoare a lui Swiatoslav în Dobrogea. Pe harta lui Edrisi el este aşezat lângă Dunăre, la E de Silistra. Ar putea fi cetatea ale cărei ruine de zidărie se găsesc între Dunăre şi lacul Oltina şi se coboară de pe podiş până în apa fluviului. In d eptul ei balta Ialomiţei are cea mai mică lăţime şi pe aci este mai ales vadul de trecere dintr'o parte într'alta a bălţii. Locuitorii din Satul-nou îi zic întăriturii «*La Cetate*». Până acum arheologii n'au explorat acest punct. Trebuie să adăugăm însă că indicaţia lui Edrisi de „oraş important într'o câmpie" nu i se potriveşte de loc.

Mighali Therme, grecescul Megalai Thermai, Băile mari, „un orăşel încins de ziduri", la 15 mile sau jumătate de zi spre est de Rossocastro. Dacă ne-am orienta numai după nume, am fi îndemnaţi să credem că e o localitate unde-va, lângă M. Neagră, sau pe ţărmul vre-unui liman. Ar fi în acest caz, poate, pe la *Hamamgia*, al cărei nume însemnează „Băiaşii", lângă lacul Razim, la hotarul între jud. Tulcea şi Constanţa. Insă Edrisi îl citează în lista oraşelor dunărene, nu departe de Rossocastro. Dacă ne-am orienta după distanţă, dăm de peninsula dintre lacul Mârleanul şi balta Vederoasa, unde podişului aplecat spre Dunăre şi presărat cu multă pietrărie i se zice de asemenea „*La cetate*". Nici acest loc

nu este explorat arheologicește. Denumirea de „Băile mari" însă nu i s'ar potrivi de loc. Ca orășel „încins de ziduri" și purtând numele de „Baile mari", credem că nu se poate identifica mai bine cu altă localitate de cât cu Mangalia, unde într'adevăr se văd urmele unui val roman de întărire și unde, pe lângă aceasta, sunt și băi de pucioasă.

Anixoboli, numit și *Aksunboli* (pag. 382) reproduce, prin fonetismul său, destul de credincios numele vechiului oraș din perioada elino-romană: *Axiopolis*, ale cărui urme se găsesc la sud de Cernavoda, în locul numit azi „*Cetatea Pătulului*" sau Hinog. Pe harta lui Edrisi însă orașul e pus mai în centrul Dobrogii și nici textul nu-l citează în lista orașelor Dunărene, imediat după Mighali Therme. Dar aceasta n'ar fi o piedică serioasă.

Linocastro, «cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori", e dat la o distanță de jumătate de zi spre răsărit de Mighali-Therme. Pe hartă e așezat tot lângă Dunăre. Numele de asemenea e grecesc. Ar fi o «*cetate a lânii*», dacă am deriva pe acest Lino — din lênos, nume care amintește „Cetatea-de-floci" de mai târziu, de la gura Ialomiței. Insă în Dobrogea o cetate cu acest nume și așezată lângă fluviu, nu s'ar putea localiza mai bine în altă parte de cât la Hârșova. Acest oraș, așezat la un vad însemnat al Dunării, între Balta-Ialomiței și Balta-Brăilei de o parte, între Bărăganul Munteniei și stepa Dobrogii de alta, trecătoare a turmelor de oi în cursul tuturor veacurilor (și azi se zice: Vadul oii) și loc de ancorat pentru corăbii, care, între alte produse, vor fi încărcat aci și lâna atâtor turme, „Cetatea lânii" mi se pare a se identifica foarte bine cu Hârsova, căreia i se potrivesc și indicațiile de „cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori.

Neocastro este pus de Edrisi tot la jumătate de zi distanță de Mighali-Therme. Pe hartă nu apare. De bună

seamă, dacă nu e aceeaşi localitate ca şi Linocastro, trebuie să fie un loc întărit la Dunăre. I-ar corespunde bine ruinele de lângă satul *General Cernat*, numit pe vremea Turcilor „*Cale-chioi*“ şi chiar azi „*Cala-chioi*“, adecă „satul cetăţii“. Iar Neocastro însemnează Cetateanouă. Localitatea vine de la Hârsova puţin mai în susul Dunării, spre sud. Când scad apele, locuitorii culeg din nisip mulţime de monede bizantine, vârfuri de săgeţi, diverse obiecte de metal coclit sau ruginit şi tot soiul de urme de cultură materială medievală. O mică colecţie se află în posesia mea.

Desina. Cu acest nume Edrisi notează o localitate ce se află de asemenea lângă Dunăre. El scrie: „De la Desina, localitate aşezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile“ (pag. 397). In altă parte afirmă că de la Berisklava (Preslavul mic, cam pe la Devnia, la apus de Varna) şi până la Desina „oraş cu resurse abundente şi cu împrejurimi roditoare“, sunt patru zile de drum, ceea ce corespunde bine cu distanţa de pe la Varna până în nordul Dobrogii. Această Desină e o formă alterată din Ditzina, Vitzina, deci Vicina, oraşul episcopal dobrogean din sec. XIV, de unde s'a şi adus primul mitropolit al Ţării Româneşti. Dacă nu e *Măcinul* de azi, ar putea fi sau *Niculiţelul*, care din sec. XVII până într'al XIX se constată sub numele de „*Mănăstirea*“, sau o altă localitate nu departe de delta Dunării.

Un dublet toponimic, Ditzina, Vitzina, apare şi în sec. X la C. Porphyrogenitul şi la finele sec. XI la Anna Comnena lângă Marea Neagră, însă el desemnează un râu la sud de Varna, Camcicul şi, prin urmare, nu se poate confunda cu Vicina Dobrogii.

Intre Linocastro şi Akli, (Chilia), Edrisi mai citează două oraşe:

Ghorlu, numit şi *Ghuluni*, „localitate frumoasă, foarte vizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri“ ; apoi :

Basca, un „orăşel“ la jumătate de zi de Ghorlu.

Ambele sunt porturi dunărene, cuprinse între Hârsova şi Chilia. Prin urmare ar cădea la Galaţi şi Tulcea. La pag. 382 Basca e numit şi „*Bastres*“. Totuşi şi Isaccea trebuie să fi existat din această vreme şi cu acest nume, care, după părerea noastră, derivă de la voevodul *Sacea* din sec. XI, atestat de Anna Comnena. Existenţa ei este menţionată şi la 1250 de un scriitor persan anonim, utilizat de Abulfeda. I se dă chiar longitudinea de 48° 37 şi latitudinea de 50° [1]) Numele este, prin urmare, cu mult anterior venirii Turcilor în Dobroğea.

Stlifanos, *Agathoboli* şi *Kirkisia* sunt localităţi din interiorul Dobrogii. Numele lor sunt greceşti. Kirkisia ar cuprinde în el o „*ecclesia*“ biserică şi ar însemna „biserica Domnului“. Nu cumva este oraşul romano-bizantin, care sub Turci s'a numit „*Adam-clisi*“ (biserica Omului) ? S'ar putea iarăşi ca Stlifanos să fie *Istropolea* de lângă lacul Razim. Mărturia Annei Comnena cum că în partea de sud a lagunei plutesc vase „multe şi mari şi grele“, ne obligă să admitem în această parte un port comercial. Indicaţia lui Edrisi despre Stlifanos că este un „oraş considerabil şi care era şi mai important înainte de vremea noastră“, i se potriveşte Istropolei. Pe hartă geograful arab îl aşază tot pe Dunăre, însă cam la jumătatea distanţei între Akli (Chilia) şi Armocastro (Constanţa). Această parte de Dunăre însă, dintre Chilia şi Constanţa, pentru motivele arătate mai sus, când s'a vorbit despre Armocastro, trebuie socotită ca ţărm al lacului Razim.

Cât despre „*Agathoboli*“—Oraşul cel bun, din lipsă de ori ce criteriu pentru identificare, ne mulţumim numai a-l menţiona.

Nu vom trece mai departe fără a face o constatare : cele mai multe târguri citate de Edrisi în Bergean sunt lângă Dunăre şi nu lângă mare. Se pare, aşa dar, că *linia fluviului a fost în toate timpurile mult mai vie*,

---

[1]) Vezi **Lelewel:** Atlas. Planşa XX Tabula geographica seculi XIII anonymi Persae.

mult mai însuflețită și mai cercetată de neguslori, de cât linia mării. In porturile și la cetățile dunărene se adunau produsele de pe ambele maluri ale fluviului—așa a fost și în cele cinci secole de stăpânire turcească,—pe când neospitaliera coastă maritimă a Dobrogii abia a îngăduit întemeierea câtor-va porturi, dintre care unele, mai târziu, au trebuit să dispară nu numai prin sălbăticia invadatorilor, dar și prin vitregia naturii: așa s. ex. înfloritoarele porturi înnisipate ale lagunei Razim.

Buthra. Edrisi mai citează un oraș, Buthra, la apus de Bidhlos (Pyrgos din apropierea Varnei, pe care Lelewel îl identifică cu Balcicul), cale de 30 mile, sau o zi. E despărțit de un al doilea oraș „Bercanto", printr'o distanță de asemenea de 30 mile. „Intre prima și a doua dintre aceste două localități curge un râu, care se îndreaptă spre miază-zi, străbate *Sklawa* (Berisklava Preslavul mic, Dewnia) și apoi se aruncă în mare". (pag. 386). Râul nu poate fi decât *Provadia.* Bercanto la sud de râu, ar fi *Berkamis* din geograful Ravennat [1]), deci *Provadia* de azi, despre care se face mențiune și în „Vita sancti Everesti" pe la anul 844. [2])

Cu cine s'ar putea identifica Buthra?

Lelewel înclină spre satul *Vetrina* de lângă Silistra. In cele din urmă îl identifică cu *Bazargic*, orașul despre care Cantemir ne spune că a fost întemeiat târziu de către Turci. [3]) Cred că greșește Lelewel. După toate probabilitățile, acest Buthra nu e de cât *Abritus*, castrul și orășelul roman descoperit la *Ablat-calesi* în Cadrilater, spre miază-zi de Adam-Clisi, aproape de hotarul jud. Constanța. Acest castru e cunoscut și în istorie pentru lupta împăratului Decius cu Goții la 251 d. Cr. In împrejurimile lui sunt urme de «canabae» romane și, probabil, datează din aceeași epocă ca și Tropaeum Trajani de la nord. *Monedele romane și bizantine, găsite aci, arată viața sa destul de îndelungată.* Dar ceea ce ne

[1]) **Ravennatis anonymi cosmographia.** Berolini 1860 pag. 187.
[2]) Vezi adnotații la cronica lui **Leon Diaconul.** ed. Bonn. pag. 475.
[3]) **Cantemir:** Ist. imp. otom. vol. II p. 448 nota 32. Buc. 1876.

interesează mai mult, e că Abritus era un *nod de căi de comunicație*: un drum de piatră, numit de Turci „Taşjolu", ducea spre miază noapte până la Tropeul lui Traian, la Adam-Clisi; un altul se îndrepta spre răsărit, probabil spre Callatis-Mangalia; al treilea spre Marcianopolis (Devnia) şi Odessos (Varna); al patrulea ducea la Nicopolis ad Istrum şi al cincilea spre Durostor, sau Silistra.[1]) Deci, pe de o parte consonanța numelor Abritus-Buthra, de alta distanța de o zi între Pyrgos şi Buthra ca şi între Buthra şi Bercanto (Provadia), ne îndeamnă să ne fixăm asupra localității Abritus.

Tamtana, citat în lista oraşelor din imperiul byzantin la pag. 382, între *Birlos*, sau Bidhlos (Pyrgos) şi *Delsina*, sau Desina (Vicina din nordul Dobrogii), este de asemenea un oraş dobrogean. S'ar putea să fie o desfigurare a numelui Tomis, *Tomitana* şi prin urmare să indice oraşul Constanța, cu atât mai mult cu cât numele acesta nu mai revine sub pana lui Edrisi când vorbeşte de Bergean Dobrogea; iar denumirea de Armocastro, pe care am identificat-o cu Constanța, nu apare în aceeaşi listă alături de Tamtana. Ar fi acelaş oraş cu două nume. D-l Ştefan Ciobanu în Revista istorică din April-Mai 1919 pag. 80 şi următoarele, într'un articol intitulat «Orăşelele din împrejurimile Bolgradului», menționează şi localitatea veche „*Tanata*", transmisă Moldovenilor sub numele de *Tintul* (mai corect Tântul), despre care şi D. Cantemir se exprimă astfel: „Nu departe de gura Ialpugului se găsesc urmele unui mare oraş vechiu care, în genere, era numit Tint. Ştefan cel Mare l-a ridicat din ruine, dar în urmă Turcii l'au dat la pământ în aşa chip, că în prezent abia se poate arăta locul unde a fost"[2]) etc. De n'ar preciza Edrisi că Tamtana se află între Bidhlos şi Delsina, deci în Dobrogea, poate că l-am identifica cu Tintul-Tanata Basarabiei. Sau, poate că ignoranța l-a făcut pe Edrisi să-l localizeze greşit... Cine ar putea să se descurce din atâtea întunecimi ale evului mediu?

---

[1]) **Ernst Kalinka:** Antike Denkmäler in Bulgarien Wien 1906 col 349-351.

[2]) **D. Cantemir:** Descriptio Moldaviae. Trad. rom. Tom II Buc. 1875 pag. 20.

El-Mas, după Lelewel, ar fi *Palmas*, *Palmatai*, din itinerariile romane, la 14 mile de Durostor şi la 45 de Marcianopolis, deci un oraş din părţile apusene ale Cadrilaterului E menţionat şi în *Tabula Peutingeriana* şi de *Procopius* în De aedificiis Iustiniani IV, 7. Edrisi îl numeşte «oraş bine populat, al cărui teritoriu e îmbelşugat în fructe şi produse de tot felul şi ale cărui dependinţe sunt întinse».

Rekran. Pe harta arabului mai apare şi acest oraş lângă Dunăre, la apus de Silistra. De bună seamă că e Turtucaia, numită de vecinii noştri Tutracan. Intre El-Mas şi *Reknova*, care pare a fi acelaş nume ca şi Rekran, se dă distanţa de o jumătate de zi. Dar dela Reknova până la Rosso Castro se dă de asemenea jumătate de zi, fără a trece prin Silistra. Reknova ar fi, aşa dar, o altă localitate.

Ori câtă nesiguranţă ar pluti în jurul acestor identificări, cu excepţia unora dintre ele, — un lucru însă e sigur: *Dobrogea în sec. XII nu era o ţară pustiită,* aşa cum o cunoaştem în urma războaelor dintre Ruşi şi Turci; ci, din potrivă, *o înfloritoare provincie a imperiului byzantin.* Invaziile barbare n'au reuşit să stârpiască poporul acestui pământ. Provincia renaşte mereu din ruinele şi cenuşea ei, întocmai ca paserea phoenix. *Nu e într'adevăr strălucirea din perioada romană, ci un amurg de viaţă, în care totuşi civilizaţia cea veche se continuă încă. Ea are o sumă de oraşe, cetăţi şi orăşele de-alungul drumurilor comerciale de apă şi de uscat şi se îmbogăţeşte printr'un comerţ relativ viu; ba încă are şi meşteşugari iscusiţi în lucrarea fierului,* atât de necesar pentru plugari.

Un al doilea fapt, tot pe atâta de sigur, este că *viaţa orăşenească are un caracter pronunţat byzantin, negustorimea fiind mai ales grecească, dovadă toponimia*; căci numai dela asemenea negustori greci s'a putut transmite, prin intermediul corăbierilor şi călătorilor, numele greceşti ale oraşelor până la arabul dela curtea regală a Siciliei.

În lumina acestor consideraţii, ce ni se impun din lectura lui Edrisi, — identificarea oraşelor având pentru noi un rol mai secundar, — putem înţelege şi mai bine evenimentele istorice din timpul Comnenilor, în special din timpul lui Alexe Comnenul, asupra cărora d-l N. Iorga, într'o comunicare făcută Academiei Române, ne-a dat o interpretare nouă.

Dacă negustorimea oraşelor Dobrogene era mai ales grecească în sec. XII, în schimb poporul satelor vorbia o altă limbă, şi mărturii despre existenţa Vlahilor în această provincie în evul mediu am adus destule într'un alt articol.

Intemeerea unor voevodate ca acelea ale lui Tatu, Sacea şi Seslav în jurul cetăţilor bizantine dela Dunărea Dobrogii şi în paguba imperiului byzantin, ne arată o forţă nouă care se trezeşte în regiunea Paristriei de atunci şi care porneşte de la poporul satelor spre oraşe.

Dar această forţă nouă nu se poate explica de cât printr'o creştere, o desime a populaţiei şi printr'o înflorire economică, despre care într'adevăr dă mărturie şi geograful Edrisi.

Mişcarea de independenţă a Vlahilor de lângă M. Neagră va culmina în timpul dinastiei Asanizilor, pentru ca să decadă odată cu invazia Tătarilor din 1241 şi cu trecerea Cumanilor în dreapta fluviului.

* * *

Câte-va cuvinte asupra numelui de *Bergean*.

Cel dintâi care a încercat o identificare a toponimiei dobrogene a lui Edrisi, a fost învăţatul polon *Ioachim Lelewel.* [1] Insă, pe deoparte, tendinţa sa vădită de a căuta şi a vedea pretutindeni Slavi, ca şi când neamul românesc, care prin numărul său întrece azi aproape pe toate neamurile vecine dinprejur, deci şi pe Unguri, şi pe Sârbi, şi pe Bulgari, n'ar fi fost mai numeros şi în evul mediu, ci ar fi răsărit aşa, ca din senin; iar de altă parte mijloacele sale de cercetare, căutând a identifica localităţile citate de Edrisi chiar şi cu localităţi de origine mai

[1]) I. Lelewel: Géographie du moyen âge. Breslau 1852. Tom III-IV pag. 117—127 şi 142—145.

recentă, dar întru câtva asemănătoare ca resonanță a numelor, și aceasta după hărțile rele ale trecutului și numai după ele, fără a cunoaște pământul Dobrogii și fără a avea la îndemână cercetările arheologice, care de altfel nici nu existau în timpul lui pentru acest pământ,— toate acestea au făcut ca sforțările lui Lelewel să fie prea puțin încununate de succes. Așa s. ex. el identifică pe Anixoboli cu Iglița de lângă Măcin, pe care o scrie «Ignița»; pe Linocastro cu Dăenii, pe care-l scrie «Doian»; pe Ghorlu cu Dinogeția (din fața Galaților), azi „Ilnița" (sic) când numai în imaginația cartografului a existat o localitate cu acest nume acolo; pe Stlifanos cu „Sebel, Stebil", adecă Zibilul de azi (nume turcesc), pe care cu multă siguranță îl consideră ca „o formă slavă a numelui de Ștefan"!; pe Kirkisia cu „Karakla", adecă cu Carcaliul de lângă Dunăre, pe care el îl pune nu aproape de Măcin, ci de Hârsova; pe Delsina, Desina, cu „Devcinu", adecă satul Defcea, nu departe de Cernavoda etc.

Teritoriul numit Bergean, care ar corespunde cu Dobrogea și Cadrilaterul de azi, și poate și cu Bugeacul Basarabiei, dacă ar fi să-l limităm după lista orașelor cuprinse în el și citate de Edrisi la pag. 397, —apare, sub această denumire, numai la Edrisi. Neavând la îndemână izvoarele arabe utilizate de Lelewel, după care el urmărește semnificația acestui cuvânt sub forma de „Borșan", „Borgean", precum și extensiunea sa teritorială, — ne mulțumim a reproduce aci numai ipotezele acestui învățat polon. El scrie:

1) In limbagiul marinarilor cuvântul țărm „*bord*", „*bordage*", joacă un rol de căpetenie. Din bord s'a putut face *Borgean*, țară maritimă, litoral unde poposesc multe corăbii. O interpretare destul de naivă.

2) Se poate deriva numele de Borgean și din slavonește, având aceeași semnificare. „*Bereg*" în limba slavă —scrie el — însemnează țărm. Defileul Emineh din Balcani se numia Beregava, pentru că atingea țărmul mării. Deci Bergean, ar fi din Beregan, Berezan, Berejan, Brejan.

3) Însă această explicare se dovedeşte nesatisfăcătoare, când vedem că numele de Borgean, Borşan „e un nume al tradiţiei vechi şi obscure“, care s'a perpetuat la Arabi. El apare mai întâi la 883 în „Rasm vel horismos quadrantis habitabilis anonymi (Abu Djafar Mohammed ben Musa) Khovaresmi“. Pe harta, reprodusă de Lelewel în atlas, ţara dintre Dunăre şi Balcani e numită „Borschan“ şi i se dă drept capitală un oraş cu acelaş nume, având longitudinea de 40° şi latitudinea de 45°, pe când Constantinopolea are long. 49°.50 şi lat. 45°. Apare apoi la 950 la Ibn Ketir; la 1008 la Ibn Iunis. De data aceasta oraşul e numit „Berdan“. Apoi la 1030 la astronomul Abu Rihan, care de asemenea numeşte Borşan toată Bulgaria nordică. Aceeaşi constatare la un geograf persan din 1250; la Ibn Said în 1274. Acesta cunoaşte şi oraşele Târnova, Bârladul „Barlas“, munţii Carpaţi „Kermania“ şi un oraş aproape de ei „Denderah“; la Abulfeda în 1331; la Bakuin în 1397 etc. Abulfeda ştie că existenţa acestei ţări n'a durat totdeauna şi că a fost cucerită de Germani! (Poate de aceia şi Edrisi numeşte imperiul byzantin din Europa: Germania). Bakuin relatează că Borgeanienii seamănă cu Francii şi poartă lupte cu Slavii, vecinii lor. Toate acestea nu-s de cât repetarea unei tradiţii, a cărei origine se pierde în ignoranţă şi care a furnizat denumirea arabă pentru un colţ al imperiului byzantin. Edrisi ne mai găsind numele de Bergean, Borgean, aplicat la partea de N. şi W. a imperiului, l-a aplicat numai unui canton din spre gurile Dunării. In sec. IX numele de Borşan cuprinde ţinuturile cucerite de Bulgari. Dar scriitorii Arabi par totdeauna a distinge pe Bergean de Bulgar. Regele Bulgarilor, scrie Massudi, (cap. 15), în fruntea a 50.000 oameni, făcu o invazie în imperiul roman şi pustii până în ţara Borgean, în Franţa. De altă parte Bakuin scrie: Bergean se află foarte la nord, unde ziua este de patru ore. Ei sunt „madjus“ (păgâni) şi fac războiu „Seklab“-ilor, adecă Slavilor Ei seamănă în multe privinţe cu Francii; se pricep la arte şi construesc corăbii (VII, 2). Şi tot Bakuin, vorbind de Bulgari, zice: Bulgar, oraş la Marea

Nitaş (Neagră), înconjurat de Turci. De aci până la Constantinieh — (Constantinopole), sunt două luni de drum: Bulgarii poartă războiu cu Constantinieh. (VII, 3).

4) In sfârşit Lelewel se opreşte la a patra şi ultima ipoteză: în sec IV dominaţia Avarilor era formidabilă. Slăbită de răscoalele Slavilor, ea primi lovitura de graţie din partea lui Carol cel Mare. Poate că Avarii sunt denumiţi de Arabi Borşan, Borgean. Slavii îi numiau Obrin, Obrijinian. De aci la Arabi: Obrjin, Obrjan, Borşan.

Evident naivităţi.

Acestea sunt ipotezele lui Lelewel.

Pentru noi numele de Bergean este încă o enigmă.

Când citeşti aceste relaţiuni arabe despre Borgean, ai impresia că-ţi pluteşte în zarea nelămurită Fata Morgana. Când crezi că te-ai apropiat de realitatea ascunsă sub acest nume, vine un alt arab, care te derutează. *Ceea ce e sigur, este că nici un alt popor în afară de Arabi n'a întrebuinţat acest nume. In geografia istorică a Dobrogei, prin urmare, el nu trebuie pomenit decât în treacat, ca o curiositate.*

C. BRĂTESCU
profesor Constanţa

INTRODUCERE

Ceia ce mă face să dau acuma în vileag acest crâmpei dintr'o monografie a portului Constanța, avută în lucru, este dorința de a contribui la stăvilirea curentului, izvorât din necunoașterea exactă a faptelor.

De o bucată de vreme a început să se răspândească în public ideea că n'avem nevoie de portul Constanța, pentru că este prea mic și că, în viitor, el nu va putea satisface cerințele comerțului nostru.

Orice port din lume va fi prea mic în viitor, dacă el va rămâne în starea în care a fost construit.

Un port niciodată nu-i terminat, ci este mereu în sporire și transformare, de oarece într'una cresc necesitățile traficului.

Am vrut deasemenea să arăt sforțările ce le-a făcut țara noastră cu crearea portului Constanța, sprijinind arătările mele pe date statistice, extrase din dosarele ce le-am putut scăpa la evacuare.

Multă lume cunoaște Constanța, dar sunt puțini acei ce știu cărei cauze se datorește repedea desvoltare a acestui oraș, cladit pe ruinele vechiului Tomis.

Numeroși vizitatori au admirat frumusețea Constanței, au vizitat cazinoul cu diversele lui atracții, și-au reconfortat organismul pe plaja mării, făcând băi și respirând aerul ozonat, ori s'au desfătat privind talazurile spumegânde ale mării deslanțuite, sau luciul ei ce se pierde în zarea îndepărtată.

Și, dacă sunt puțini aceia cari știu că desvoltarea Constanței se datorește creării portului, sunt și mai puțini aceia cari cunosc câți bani și câtă energie s'a cheltuit cu înființarea lui.

LĂMURIRE: Această publicație, scrisă într'un anumit scop, era menită să apară în Martie 1918.

Împrejurările de atunci au împiedecat apariția ei.

O dau acuma publicității, așa cum ea a fost alcătuită atunci, socotind că va folosi persoanelor, cari voesc să dobândească ceva cunoștințe despre Portul Constanța.

Aduc cu acest prilej mulțumiri D-lui C. G. Constantinide, fost șef comptabil în serviciul Porturilor Maritime, pentru ajutorul ce mi l-a dat la culegerea și coordonarea datelor financiare și statistice.

1920 Februarie **E. B. L.**

Ori şi ce lucrare din port, fie cât de mică, îşi are istoricul său. Ba, aş putea spune că fiece bloc aruncat in mare, fiece piatră aşezată in ziduri, conţine un element din produsul cugetarii noastre, o părticică din energia musculară a muncitorului nostru.

Ţara întreagă a contribuit la clădirea portului, cu credinţa ca propăşirea însăşi a ţării atârnă de desvoltarea lui.

Se impune deci ca fiecare din noi să-şi formeze crezul sau de toate zilele, că portul Constanţa ni este absolut necesar noua, iar toţi aceia, cari se folosesc de produsele solului şi subsolului ţarii noastre, ar trebui să înţeleagă că şi în interesul lor propriu este .sa păstram noi Constanţa, devenită «perla Marii Negre» prin munca şi capitalul nostru.

5 Martie 1918.
PODUL ILOAEI

I. ISTORIC

După rasboiul neatârnării de la 1877, am obținut Dobrogea și cu ea, o parte din coasta Mării Negre.

Cu aceasta s'a îndeplinit pentru noi dorința posedării unei eșiri libere la mare, necesitate imperioasă, pentru satisfacerea căreia lupta orișice țară bogată în produse de export.

«Viitorul unei țări este la mare».

Accesul la mare face ca o țară să respire liber și să pășiască sigur pe calea propășirii economice.

Pe coasta marii am găsit orășelul **Küstendje-Constanța**, de obârșie veche, cu un mic port construit de o companie engleză și amenajat rudimentar, prin care, totuși, se scurgeau la Mare cerealele din Dobrogea, aduse în port cu carele, sau cu linia ferată Cerna-Vodă-Küstendje, construită tot de englezi. Această linie taie Dobrogea transversal, cam pe la mijlocul ei. Cerealele cultivate în regiunile de la nord și sud, erau cărate și depozitate în stațiuni, până ce le venea rândul să fie transportate pe calea ferată la Küstendje.

Aci erau depozitate, fie în magaziile din oraș (la obor), fie în port, într'o magazie de zid cu etaje, clădita în 1864, parte pe platforma portului, parte pe talusul malului dinspre oraș și amenajată astfel încât sa se preteze la operațiunile de primire și predare a cerealelor. Linia de acces pentru descărcare era așezată sus pe mal, la nivelul etajului I-iu al magaziei, iar liniile puse pe platforma portului serviau pentru încarcarea cerealelor din magazie în vagoane și predarea cerealelor în vasele acostate la cheiul de lemn, singurul ce există în port și posedă 200 metri lungime.

Pentru noi portul Constanța nu trebuia să deserviască numai Dobrogea, ci întreaga țară. Prin el urma să se scurgă, nestăvilit în tot cursul anului, spre miază-zi și apus, produsele solului și subsolului nostru.

Neexistând cai fluviale sau canale, care să lege partea țarii din stânga Dunării cu portul Constanța, încât prin ele sa se facă lesnicios și ieftin scurgerea la mare a marfurilor din interiorul țării, s'a simțit, imediat după obținerea Dobrogii, nevoia construirii unei căi ferate,

care să debuşeze la Cerna-Vodă, staţie de cap a liniei ce leagă Dunărea cu portul Constanţa.

Astfel s'a construit calea ferată Bucureşti-Feteşti şi apoi Feteşti-Cerna-Vodă cu falnicul pod «Regele Carol I-iu», ce leagă cu un lanţ de oţel, Dobrogea de Patria mamă.

Această din urmă linie a fost pusă în circulaţie în toamna anului 1895.

Resursele ţării n'au îngăduit ca, în acelaş timp cu podul peste Dunăre, să se construiască şi portul Constanţa şi astfel să se poată îndeplini mai repede programul de lucrări, stabilit în vederea utilizării accesului la mare.

II. STUDII ŞI ANTEPROIECTE [1])

Primele studii în vederea construirii portului Constanţa s'au început în anul 1881 de către Sir Charles Hartley, inginerul Şef al comisiunii europene a Dunării. După proiectul prezentat de Sir Hartley şi revăzut de catre Franzius, directorul portului Brema, şi Voisin-Bey, directorul lucrărilor Canalului Suez, portul trebuia sa coste 21.500.000 lei.

Dar abia la 1888 guvernul român a înfiinţat un serviciu special pentru studierea, proiectarea şi executarea lucrărilor portului. Acest serviciu a fost pus sub direcţiunea d-lui Inspector General I. B. Cantacuzino; iar ca sfătuitor a fost numit Guérard, directorul portului Marsilia.

III. CERINŢELE UNUI PORT ŞI IN SPECIAL ALE PORTULUI CONSTANŢA

Pentru a ne putea folosi cu prisosinţă de un port, trebuie ca el să fie construit şi utilat astfel, încât să poată satisface cerinţele imediate ale comerţului, iar proiectul să prevadă posibilitatea unei măriri in viitor, corespunzătoare desvoltărei traficului maritim.

Utilitatea unui port este in funcţiune nu numai de felul şi cantitatea mărfurilor ce urmează să se scurgă prin el, ci şi de natura vaselor ce-l ating.

Un port depinde aşa dar şi de vas şi, cum tonagiul vaselor, deci dimensiunile lor (lungime, lăţime şi calagiu) cresc mereu, trebuie ca proiectul să prevadă posibilitatea de adâncire şi sporire, încât vasele viitorului să poată avea acces in port.

Construirea dela început a unui port în proporţii mari, utilizabil în viitor, nu este rentabilă.

---

1) După Buletinul Soc. Politecnice No. 10 din 1909.

Portul Constanţa. având menirea să serviască în prima linie ca port de export, a trebuit să fie construit şi amenajat astfel, incât să se poată scurge prin el produsele principale de export ale ţării: cerealele petrolul şi lemnăria; iar pentru a se putea ţine concurenţa pe pieţele mondiale, nevoia a impus să se intrebuinţeze instalaţiunile cele mai perfecţionate, încât manipularea mărfurilor să se poata face repede şi ieftin.

De aci necesitatea construirii magaziilor cu silozuri, recunoscute ca unealta cea mai perfecţionată pentru primirea, selecţionarea, inmagazinarea, condiţionarea şi predarea cerealelor; precum şi utilizarea instalaţiunilor celor mai practice pentru manipularea şi depozitarea produselor petrolifere.

Cum exploatarea raţională a petrolului a început în ţară cam în acelaş timp cu primele lucrări ale portului, nu s'a putut prevedea la alcătuirea anteproiectelor. repedea şi marea desvoltare ce o va lua această industrie şi ce căutare vor avea produsele petrolifere pe pieţele comerciale aşa ca nu s'a putut proiecta de la inceput o staţie izolată pentru petrol, prevăzută cu toate dispozitivele necesare pentru a pune portul şi împrejurimile lui la adăpostul oricărui pericol, pricinuit de un eventual incediu.

Portul de petrol a fost construit dela inceput redus şi s'a mărit treptat, după cerinţele industriei petrolului, instalând aproape în fie care an rezervoare nouă de depozitare, sporind in consecinţă platforma cu apărările ei precum şi instalaţiunile de descărcare din vagoane—cisterne şi încărcarea în vapoare—tancuri.

IV. CONSTRUCŢIA PORTULUI

Lucrările portului Constanţa au trecut, până la 1916, prin trei faze:

A. Prima fază (1895—1900), cuprinde lucrările executate prin întreprindere.

B. A doua fază (1900—1911), cuprinde lucrările executate numai în regie.

C. A treia fază (1911—1916), cuprinde lucrări executate, unele prin interprindere, unele în regie prin taşeroni şi altele în regie directa.

In cele ce urmează, arat cum s'au succedat lucrările, ce anume s'a executat şi cât a costat construcţia.

A. EXECUTAREA LUCRĂRILOR PRIN INTREPRINDERE [1])

Serviciul construcţiei portului, sub direcţiunea d-lui Inspector

1) După documentele din dosarul procesului Hallier.

General I. B. Cantacuzino, a întocmit pentru lucrările hidraulice ale portului două proiecte:

Unul general, cuprinzând toate lucrările hidraulice și altul restrâns, care conține numai o parte din aceste lucrări și anume: construirea digurilor, a cheiurilor, rambleerea platformelor, dragări și derocări. la care s'a mai adăogat și construirea unei linii de 12 km. la cariera Canara, de unde urma sa se extragă piatra și unde trebuia să se fabrice varul necesar lucrărilor din port. Toate aceste lucrări trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1899; iar valoarea lor se ridica, după deviz, la 12.318.022 lei, din care 12.076.800 lei pentru lucrările din port și 241.200 lei pentru construirea liniei ferate Constanța—Canara.

Licitația s'a ținut la 18 Iunie 1895, pe baza proiectului restrâns cu facultatea pentru concurenți de a prezenta oferte separate și pentru lucrările sporite, prevăzute in proiectul general și evaluate la 25.400.000 lei și care trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1902.

La licitație au fost invitate opt întreprinderi mari, specializate în astfel de lucrări. Ele au ofertat pentru proiectul restrâns după cum urmează:

1. Volker și Boss	din	Olanda	10 %	peste	deviz.
2. Batignolles	»	Paris	1 %	sub	»
3. Fives Lille	»	»	2.10 %	»	»
4. Veneta	»	Padua	2.48 %	»	»
5. Hersent	»	Paris	6.25 %	»	»
6. Bartissol	»	»	7.10 %	»	»
7. Iuhl Langeweld	»	București	14.10 %	»	»
8. Hallier	»	Paris	21. %	»	»

Oferta intreprinderii Hallier fiind cea mai avantajoasa, a fost acceptată atât pentru lucrările restrânse, cât și pentru lucrările prevăzute in proiectul general, pentru care a prezentat ofertă separată cu 23.8 % sub deviz.

Ministerul Lucrărilor Publice a angajat mai întâi executarea lucrărilor prevăzute în proiectul restrâns, încheind cu întreprinderea Hallier primul contract la 10 Iulie 1895 în valoare de lei 9.731,240, după care întreprinderea a început organizarea șantierelor, deschiderea carierei Canara, construcția liniei ferate, aprovizionarea materialelor, a uneltelor și a aparatelor necesare.

La 18 Martie 1896, ministerul contractează cu întreprinderea Hallier executarea lucrărilor după proiectul general, în valoare de 25.400.000 lei după deviz, din care, scăzându-se rabatul de 23.80 %, se reduce la lei 19.354.800.

Acest contract înlocuește pe cel dintâi.

La 16 Octombrie 1896 s'a inaugurat în prezența M. S. Regelui

începerea lucrarilor prin așezarea cu titanul. pe patul marii. a primului bloc de beton din digul dela larg.

Odată cu lucrările, au început și discuțiunile între personalul de control și întreprindere.

Prin diverse ordine controlul atragea atențiunea întreprinderii asupra neîndeplinirii dispozițiunilor din caietele de sarcini și asupra întârzierii lucrărilor față de repartiția stabilită la început.

De multe ori lipseau pe șantier materiale, iar cele aprovizionate nu corespundeau adesea condițiilor prescrise și, ca atare, erau oprite să fie întrebuințate în operă, sau se prescria ca ele să fie supuse la anumite operațiuni, pentru a le face utilizabile.

Intreprinderea refuza să execute măsurile prescrise, sub motiv că ele sunt arbitrare și că ea nu poate suporta cheltueli de prisos; iar întârzierea o justifica învinovățind Direcția că nu i-a pus din vreme la dispoziție terenul necesar instalării șantierului și că nu i s'a dat la timp materialul de cale, necesar liniei Constanța-Canara, conform obligațiunilor contractuale și astfel n'a putut termina linia la termen. așa că a fost pusă în imposibilitate de a transporta din Canara piatră concasata și varul pentru confecționarea blocurilor artificiale.

La 10 Aprilie 1897 vine în fruntea direcției lucrărilor inspectorul general G. Duca.

Intrepriderea continuă lucrările, dar avansarea lor merge încet, pe când discuțiunile se intețesc.

La începutul anului 1898 Direcția face unele modificari în profilul cheiului și al digului; iar în Aprilie 1898 se hotărăște o modificare mai radicală a proiectului, adăugându-se în plus basinul de petrol ce urma să se sonstruiască în afara digului de sud. Totuși, prin unele suprimări aduse pröiectului prim, s'a ajuns ca sporul total și parțial (pe fel de lucrare), provocat mai ales de adăugarea basinului de petrol, să nu depășiască limitele prevăzute în articolul 15 din condițiunile generale, combinat cu § 60 din condițiunile speciale pentru construirea portului Constanța. [1]); așacă nu se prezenta cazul de a se

1) Art. 15. Dacă în cursul executărei lucrărilor va fi trebuință să se modifice proiectul în mai mult sau mai puțin, întreprinzătorul este dator să primească și să execute aceste schimbări, însă numai după un ordin inscris al inginerului sau al arhitectului dirigínte și în condițiunile următoare: a) sporul sau scazământul să se facă la lucrări de felul celor prevăzute în proiect și pentru cari s'au fixat prețuri în seria care s'a avut în vedere la adjudecațiune.

b) Sporul sau scăzământul să nu covârșească mai mult de 20 la sută din valoarea totală a contractului. afară de o dispoziție contrară a condițiilor speciale ale intreprinderii.

c) Sporul sau scăzământul să nu fie mai mari de 50 la sută din cantitățile trecute în estimațiune pentru fiecare fel de lucrare etc.

§ 60 prevede Reducerile și sporurile eventuale ale cantităților lucrărilor contractate de care antreprenorul este obligat să se ție, sunt acele prevăzute în art. 15 din condițiunile generale.

Pentru orișice spor, care întrece această proporție, antreprenorul rămâne liber să réfuze executarea, iar Direcțiunea rămâne atunci liberă să execute lucrarea în regie, sau printr'un alt antreprenor.

stabili preţuri nouă unitare. Intreprinderea pretinde însă că articolele citate nu pot fi aplicate în speţă, deoarece proiectul, care a servit de bază la licitaţie, a suferit modificări însemnate atât în planul general, cât şi în dispoziţiunea uvrajelor principale : deci urmează să se fixeze noi preţuri unitare, de comun acord cu intreprinderea.

Desele discuţiuni urmate, schimbul continuu de corespondenţă şi mai ales jena financiară în care se găsia întreprinderea, provocau întârzierea lucrărilor.

Pentru a pune capăt dificultăţilor ivite, ministerul face uz de Art. 36 din condiţiuni generale [1]) şi prescrie măsurile ce intreprinderea trebueşte să le ia pentru activarea lucrărilor, acordându-i termen până la 10 Iunie 1899.

La 23 Martie intreprinderea răspunde ministerului ca încetează lucrările.

Se ia act de acest refuz formal şi se dispune inventarierea materialelor întreprinderii, urmând ca, dela 27 Aprilie 1899, lucrările să se execute în regie cu materialul şi în comptul antreprenorului.

Tabloul de mai jos ne arată cantităţile de lucrări ce trebuia să le execute intreprinderea până la 1 Martie 1899. după repartiţia stabilită, apoi cantităţile real executate şi cât s'a executat mai puţin.

No. curent	DENUMIREA LUCRARILOR	Lucrări până la 1 Martie 1899		
		De executat	Executate	Diferenţa în minus
1	Digul de larg	m. 878	m. 446	m. 432
2	Digul de sud	m. 209	—	m. 209
3	Apararea platformei	m. 919	m. 650	m. 269
4	Cheiuri	m. 910	—	m. 910
5	Dragaje	m. c. 634.000	m. c. 187.000	m. c. 447.000
6	Rambleuri	m. c. 625.000	m. c. 413.000	m. c 212.000
7	Derocări	m. c. 43.000	m. c. 787	m. c. 42.213

1) Art. 36. Dacă în cursul executării lucrarea va merge încet, încât, din lipsă de materiale, de lucrători în număr suficient, din neaplicarea repartiţiunii de lucrări date întreprinzătorului, sau din ori ce altă cauză, astfel că să se poată prevede că ea nu se va putea termina la epoca fixată prin contract, sau că nu se vor efectua lucrări pentru sumele afectate prin buget în fiecare an, administraţiunea, în urma raportului inginerului sau arhitectului, va prescrie întreprinzătorului măsurile de luat pentru activarea lucrărilor, acordându-i un termen pentru aceasta etc.

Valoarea lucrărilor executate se ridică la suma de lei 4.194.400, cu ceva mai mult ca 1/5 din valoarea lucrărilor contractate; iar suma totala plătită întreprinderii până la punerea sa în regie, este de 3.748.395,29 lei față de aprox. 10.000.000,oo lei cât ar fi trebuit să primească până la 1-iu Martie 1899, dacă ea ar fi executat în întregime lucrările stabilite prin repartiție.

Diferendul cu întreprinderea neputându-se tranșa «à l'amiable», guvernul, în baza legii din 8 Ianuarie 1900, a fost nevoit să constitue un tribunal arbitral, pentru lichidarea conturilor și pretențiunile părților contractante.

Ca arbitru din partea Statului a fost d-nul Mihail C. Șuțu, pe atunci guvernatorul Băncii Naționale, iar întreprinderea Hallier a numit arbitru pe d-nul inginer H. Moffre din Franța, iar ca supra-arbitru a fost ales d-nul W. F. Leemans, împuternicitul regal al Olandei pe lângă comisiunea de navigație a Rinului.

Desbaterile procesului, sub președinția d-lui M. C. Șuțu, au avut loc în București, dela 15—28 Martie 1900.

Deliberarea a ținut dela 30 Martie până la 6 Aprilie, când s'a dat sentința.

Ambele părți au prezentat memorii scrise. Pretențiile întreprinderii se cifrau la suma de lei 18.377.686.57 din care ministerul nu recunoștea decât 3.576.242,65 lei și pretindea în chimb lei 15.603.995.98, cuprinzând amenzi de întârziere conform caietului de sarcini: în plus daune de interese provenite din întârzieri în execuția lucrărilor.

Prin sentința dată s'a acordat intreprinderii Hallier 6.226.632,94 lei în care se cuprinde:

1) Restituirea garanției depuse la încheierea contractului	Lei	756.000 —
2) Suma ce întreprinderea avea de primit după situațiile de plată	»	446.493,32
3) Valoarea estimată a materialului întreprinderii, conform inventariului, dresat contradictor, ce rămâne proprietate ministerului și la care se adaugă și cheltuelile de instalare a șantierelor și punerea în exploatare a carierei Canara	»	5.024.139,62
TOTAL	Lei	6.226.632,94

La aceasta se reduce fabuloasa sumă, ce se spune că s'a acordat întreprinderii Hallier.

In schimb, ca să fim cu totul imparțiali, trebuie să recunoaștem

că de la întreprinderea Hallier ni-a rămas pe lângă inventar [1]) și ceva personal esperimentat în executarea lucrărilor hidraulice în aranjarea șantierelor și în manevrarea diverselor aparate, din care personal parte s'a utilizat la lucrările ulterioare.

Pe timpul întreprinderii Hallier, s'au cheltuit în total lei 9.376.067.71 din primul credit de lei 18.247.768.11 acordat pentru construcția portului Constanța.

Natura lucrărilor cu valoarea lor se arată în tabloul de mai jos.

FAZA I-a

LUCRĂRI EXECUTATE PRIN INTREPRINDEREA HALLIER

	Lei B.
Linia Canara-port	179.827,91
Digul de larg cu zidul de gardă	1.906.690,64
Digul de Sud	506.368,50
Cheiul digului de larg	70.000,00
Molul nou	89.581,33
Derocarea și dragarea basinurilor portului	319.731,16
Terasamente pentru rambleiarea platformelor	398.241.06
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unelte de lucru	5.350.950.84
Materiale în aprovizionare	554.676,27
TOTAL . . .	9.376.067,71

B. EXECUTAREA LUCRĂRILOR IN REGIE

La 10 August 1899 a fost numit ca Director General al construcției portului Constanța d-nul inspector general A. Saligny, numit mai întâiu Director general al porturilor și al căilor de comunicație pe apă.

Sub conducerea domniei sale s'a continuat cu mare activitate executarea lucrărilor hidraulice, prevăzute în contractul Hallier.

S'a introdus modificări în planul de ansamblu al portului și s'a dat o mare desvoltare șantierului de lucru, întrebuințând la executarea lucrărilor **numai personal tecnic românesc.**

Imediat ce a fost stabilit definitiv planul general al portului, s'a

1) EXTRAS DIN INVENTARUL HALLLIER. I. MATERIAL NAVAL; 2 remorchere, 3 șalane de fier cu clapete, 2 șalane de fier port blocuri, 6 gabare de lemn, 1 deroșeuză 1 cheson de fier, 1 macara plutitoare de 40 tone, 6 bărci de scafandrieri cu pompele lor, 9 bărci diferite, 2 bărci-motor, 8 bascule «Paupier» de câte 20 tone. II MATERIAL RULANT: 100 vagoane diferite (platforme, bascule, etc.) 179 vagonete (decauville, grătare, etc.) 26 trucuri (port blocuri), 11 locomotive diferite III. INSTALAȚII PE ȘANTIERE: 1 plan înclinat pentru redubarea vaselor, 1 titan fix de 40 tone; 1 macara «Bayrouth», 1 instalațiune pentru fabricarea betonului, 1 titan rulant de 40 tone, 2 bardoare de câte 40 tone; 2 instalațiuni pentru fabricarea blocurilor de puzzolană; 1 locomobilă Wolff, 4 locomobile Veyer & Richemond: 2 planuri înclinate pentru anrocamente; 1 instalație pentru stins var: 3 concasoare, 3 grui Caillard; ateliere diverse.

căutat sa se proiecteze şi să se execute mai întâiu acele lucrări care permit începerea exploatării.

După construirea digurilor de adăpostire şi apărare, s'au zidit cheiurile cele mai principale, rambleindu-se spatele lor, pentru obţinerea de platforme necesare exploatării. Apoi s'a început cu utilarea portului, proiectând şi construind magazii cu silozuri şi staţia de petrol.

In tabelele anexate se arată fondurile acordate şi întrebuinţarea lor pe fel de lucrare şi modul cum au succedat lucrările, în faza executării lor în regie.

Din examinarea acestor tabele se deduce că până în anul 1904 s'a urmărit mai ales executarea lucrărilor hidraulice, rămase de făcut din contractul intreprinderii Hallier, precum: diguri, cheiuri, apărări, rambleuri, dragări, derocări, etc. In acelaş timp sau făcut studii, proiecte, aprovizionări de materiale, etc. în vederea construirii magaziilor cu silozuri şi a staţiei de petrol şi s'au început lucrările pregătitoare pe teren.

De la 1904 se începe perioada de lucrări pentru utilarea portului: construirea magaziilor cu silozuri, a basinului de petrol, a instalaţiunilor pentru exportul produselor petrolifere.

Paralel cu aceste lucrări se întocmesc proiectele şi se fac comenzile pentru instalaţiile mecanice la silozuri, la uzina electrică şi la uzina staţiei de petrol; [1]) se continuă cu complectarea cheiurilor, a platformelor; se construesc linii ferate, cladiri de administraţie, se instalează lumină electrică etc.

Lucrările s'au executat cu deosebită activitate, iar modul cum ele au fost coordonate, au permis ca în anul 1909 să se poată da în exploatare o magazie cu silozuri şi o parte din staţia de petrol.

In adevăr, la 27 Septembrie 1909 s'a inaugurat, cu mare solemnitate, de către M. S. Regele, terminarea părţilor celor mai importante ale lucrărilor de apă şi ale instalaţiilor de export, cu care prilej s'au rostit cuvântări înălţătoare», pe care le reproducem la anexe [2]).

După ce portul s'a inaugurat, s'a continuat cu lucrările în regie până la sfârşitul anului 1910, când s'a retras d-nul Director General A. Saligny şi a venit în locul său inspectorul general Mihail M. Râmniceanu.

Valoarea totală a lucrărilor executate în faza II-a este de lei

1) Instalaţiile mecanice la silozuri s'au furnizat şi aşezat de casa Luther din Brunswig; cele electrice dela silozuri şi uzină de către A. E. G.; iar toate construcţiile metalice şi instalaţiile mecanice dela staţia de petrol s'au executat de casa E. Wolff din Bucureşti.

2) După Buletinul Soc. Politecnice No. 10 din 1909.

49.130.846,08; iar natura lucrărilor cu valoarea lor parţială, se arată în alăturatul tablou.

FAZA II-a

LUCRARI EXECUTATE IN REGIE

	Lei B.
Linia port-Canara	436.108,27
Exproprieri	771.432,25
Digul de larg cu zidul de gardă	6.056.933,03
Digul de Sud	543.631,50
Digul dela intrarea în port	194.000,00
Cheiul digului de larg	1.332.179,83
Molul nou	529.018,31
Cheiul de Nord	942.926,11
Cheiul silozurilor	831.109,39
Cheiuri la molul pentru cereale şi vite	1.198.102,56
Cheiul de cărbuni	818.573,21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.297.461,46
Derocarea şi dragarea basinurilor portului	2.062.349,44
Terasamente pentru rambleiarea platformelor . . .	2.473.906,92
Balastarea şi pavarea platformelor portului	697.106,33
Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare . .	415.596,96
Linii ferate în port	901.037,84
Instalaţia pentru exportul petrolului	4.761.333,86
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală şi estacada .	14.388.255,39
Cala de halaj pentru reparaţia vaselor C. P. C. . .	360.070,12
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	287.287,07
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	634.350,10
Clădirea de administraţie	166.305,55
Biroul cerealiştilor	50.061,63
Cantonul de mişcare	5.302,92
Magazii provizorii de cereale	283.745,34
Cladiri de locuit pentru lucrătorii şi agenţii S. P. M.	170.496,68
Instalaţia provizorie şi accesorii pt. iluminatul portului	139.531,59
Cantine provizorii în port	10.466,25
Intreţinerea lucrărilor executate	297.259,99
Vase, aparate, maşini, locomotive, vag. şi unelte de lucru	2.036.290,61
Diverse lucrări şi studii	906.623,21
Materiale în aprovizionare	2.131.992,36
TOTAL	49.130.846,08

C). Executare de lucrări, unele prin intreprindere, unele în regie prin taşeroni, altele în regie directă

Noul director general şi-a pus ca principiu, executarea lucrărilor prin intreprindere.

Lucrările hidraulice, pentru executarea carora portul poseda utilajul şi materialele necesare, precum şi personal specializat. aŭ rămas sa se execute mai departe în regie.

S'a stabilit un nou program de lucrări. care cuprindea. între altele, urmatoarele:

a). Construirea magaziei a III-a cu silozuri.

b). Executarea de lucrări pentru consolidarea malurilor din partea N. V. a portului:

c). Construcţia gării din port.

d). Lucrări provizorii. necesitate de construcţia gării.

e). Terminarea cheiurilor.

f). Terminarea rambleerii platformei.

g). Sporirea staţiei de petrol.

h). Construirea înca a unei serii de locuinţe pentru lucrătorii si personalul portului.

i). Construcţia instalaţiei pentru transbordarea directă a cerealelor din vagoane în vapoare.

j). Complectarea reţelei de linii ferate.

Să aratam în detaliu. modul cum s'au executat parte din aceste lucrări:

a). Construirea magaziei a 3-a cu silozuri.

Fundaţiile pentru aceasta magazie. ca şi pentru a 4-a. au fost executate în faza II-a.

Restul lucrărilor de zidărie şi de beton armat au fost executate prin intreprinderea Wolle-Stavăr.

Cum parte din materialele necesare construcţiei acestei magazii se găsean furnizate mai dinainte, s'a obligat intreprinderea să primiască şi să platiască aceste materiale după anumite preţuri trecute în contract.

Lucrarea s'a început în 1912 şi s'a terminat în 1915.

Din cauza evenimentelor nu s'a putut face şi instalaţia mecanică a magaziei, aşa că ea a rămas neutilizată.

b). Consolidarea malurilor

Lucrările executate mai înainte pentru oprirea surpărilor malurilor, nedând în totul rezultate satisfăcătoare, noul director general a

aplicat soluția consolidării prin executare de masive puternice de pământ bine batut, așezate pe un fundament de argila compacta. sau de marnă și căptușite la spate cu o zidărie de piatră uscata, formând un dren longitudinal, care comunica, din distanță în distanță. cu drenuri transverale ce debușeaza in puțuri colectoare.

Lucrarea s'a început prin intreprindere. dar direcția vazând ca intreprinderea nu este în stare sa duca la bun sfârșit aceasta lucrare delicata, i-a reziliat contractul și s'a continuat executarea în regie cu rezultate satisfacatoare.

Pâna la 1916 s'a consolidat aprox. 400 m. l. de mal.

c). Construirea gării din port.

In planul general al portului. amplasamentul gării era stabilit pe platforma cheiului de la digul de larg. Aci era prevăzut sà se construiască o mică stațiune pentru calatorii ce pleaca și sosesc cu vapoarele.

In 1912 s'a hotarât construirea în port a unei gări mari. confortabile. având doua cladiri de calatori: una pentru călatorii cari utilizează vapoarele. și alta pentru cei cari vin și pleaca cu calea ferata. S'a prevazut ca aceste cladiri sa fie asezate la cheiul de lemn. una în fața celeilalte cu linii și peroane intre ele: iar trecerea dela o clădire la alta să se facă prin tunele. construite sub liniile din gara.

Dupa ce proectul a fost întocmit. s'a hotarît executarea lucrărilor și anume: fundațiile în regie. iar restul prin intreprindere. Lucrările în regie adica confecționarea și baterea piloților de beton armat. s'au executat; iar restul lucrarilor s'au suspendat la începerea rasboiului mondial.

d). Lucrări provizorii necesitate de construirea gării

Cheiul de lemn. în dreptul căruia urma să se construiasca gara de calători, era utilizat de Serviciul Maritim Român pentru acostarea vapoarelor de pasageri. Cum cheiul și cladirile agenției S. M. R., ale vămii și ale Serviciului sanitar. trebuiau sa fie dăramate și pentru a nu se împiedica funcționarea regulată a acestor servicii, s'a hotarît ca vapoarele S. M. R., să acosteze la cheiul de nord și în acest scop. s'a construit în dreptul acestui cheiu clădiri pentru biurourile S. M.R., ale vàmii. ale poștei și ale poliției din port. Parte din magaziile de lemn, aflate la acest cheiu. au fost darămate și parte transformate și predate vamii și agenției S. M. R.; iar la cheiul de cereale s'au construit magazii provizorii de lemn, pentru cereale. în locul celor destinate de la cheiul de Nord. Tot la acest cheiu s'a construit o cladire de zid pentru instalarea serviciului sanitar.

Clădirea de zid pentru S. M. R. şi pentru vamă de la cheiul de Nord precum şi magaziile de lemn de la cheiul de cereale, au fost executate prin intreprinderi; iar celelalte lucrări provizorii ca: transformarea magaziilor vechi, instalările de linii ferate, de lumină electrica, conductele, împrejmuirile, etc., au fost executate in regie.

e). Terminarea cheiurilor

S'a complectat cheiul de Nord, ramas neexecutat pe aprox. 150 metri lungime şi s'au construit aprox. 350 metri din cheiul de la molul de cereale şi vite; iar dupăce s'au facut în basinul cheiului de lemn dragările şi derocarile necesare, s'au executat fundaţiile noului cheiu, confecţionând şi aşezând blocurile de beton. până la nivelul marii.

Toate aceste lucrari s'au executat in regie.

f) Terminarea rambleerii platformei.

In regie s'a completat de rambleat platforma cheiului de Nord; iar prin întreprinderi s'a completat rambleerea molului de cereale şi vite şi s'a executat o parte din rambleerea platformei dela spatele magaziei a 3-a şi a 4-a.

De asemenea s'a umplut aproape întreg lacul, rămas în mijlocul platformei portului. parte prin întreprindere şi parte în regie.

g) Sporirea staţiei de petrol.

Exportul reziduurilor luând un mare avânt, se simţi nevoia sporirei instalaţiilor pentru primirea şi predarea acestui produs petrolifer.

In acest scop s'a dublat linia pentru primirea vagoanelor-cisterne, s'a construit un rezervoriu de recepţie, s'au dublat conductele si pompa de pacura si s'a facut la basinul de petrol, înca o instalaţie pentru încarcarea reziduului; iar pe platforma dela basin. s'a construit o magazie de fier pentru depozitarea bidoanelor de petrol şi benzina, destinaţe exportarii.

Pentru înmagazinarea produselor petrolifere s'au construit înca 11 rezervoare a 5000 m.c. şi unul a 1000 m.c. pentru motorina, cu toate dispozitivele necesare.

Fundaţiile rezervoarelor, sporirea platformei şi apararea ei s'au executat parte prin întreprindere, parte în regie directa. sau cu taşeroni; iar lucrarile metalice. afară de magazia de fier dela bazin. precum şi instalaţiunile mecanice. s'au executat de casa E. Wolff.

Pentru evitarea accidentelor de cale ferată în staţia de petrol s'au centralizat acele şi pasajele şi s'au instalat aparate de semnalizare.

h) Locuințe pentru lucrători și personal.

.S'au construit, prin întreprindere, încă 20 de clădiri, având fiecare curte separată.

i) Transbordarea directă.

Scopul acestei instalațiuni este ca cerealele sosite în vagoane să poată fi încarcate direct în vapoare, fără să mai treacă prin silozuri. S'au executat în regie fundațiile acestei construcții și s'a furnizat toată instalația mecanică.

Lucrările însă s'au întrerupt din cauza evenimentelor.

In toamna anul 1914 vine in fruntea direcției generale D-nul inspector general Grigore Casimir.

Dela această dată și până la evacuarea Constanței, s'au continuat lucrările care erau în curs de executare și s'au mai construit următoarele: o șosea nouă de acces în port, împrejmuirea provizorie a portului și o baie sistematică cu dușuri calde și reci [1]) pentru personalul și lucrătorii dela silozuri; toate acestea s'au executat în regie.

Una din preocupările de căpetenie ale direcției generale in faza a III-a, a fost organizarea administrativă a serviciului de construcție și exploatare.

S'au separat, pe cât a fost posibil, atribuțiunile personalului, utilizând pe unii la construcții și pe alții la exploatare.

S'a căutat să se reglementeze situația personalului, după normele dela C. F. R., prescriindu-se anume condiții de admitere în serviciu și de înaintare și s'au pus în aplicare instrucțiuni noua pentru manipularea magaziei de materiale, necesare construcției și exploatarii

Valoarea tătală a lucrărilor executate în faza III-a, este de lei 10.624.237,90; iar felul lucrarilor, cu valoarea lor, este arătat in tabloul de mai jos:

FAZA III-a

LUCRARI EXECUTATE PARTE PRIN INTREPRINDERE ȘI PARTE IN REGIE DIRECTĂ SAU PRIN TAȘERONI.

	Lei B.
Linia ferată port-Canara	7.786.40
Exproprieri	58.650,00
Cheiul de Nord	664.254.67
Cheiul silozurilor	21.515,70
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	258.384.36

1) Unica baie populară în Constanța.

Basinul de petrol cu ante basinul	24.733,67
Derocarea şi dragarea basinurilor portului.	84.693,48
Terasamente pentru rambleiarea platformelor	302.567,19
Balastarea şi pavarea platformelor portului	19.529,54
Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare . . .	95.105,45
Linii ferate in port	289.033,96
Instalaţia pentru exportul petrolului	1.695.184,97
Magaziile cu silozuri, cu uzina electrica şi estacada . .	2.808,532.57
Cala de halaj pentru repararea vaselor C.P.C.	88.156,45
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	497.314,59
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	3.547,10
Construcţia gării de călatori din port	226.744,70
Clădiri pentru vamă şi S.M.R.	99.533,45
Construcţia şoselei de acces in port	41.700,00
Magazii provizorii de cereale	115.235,48
Cladiri de locuit pentru lucratorii şi agenţii S.P.M. . .	301.473,02
Instalaţie provizorie şi accesorii pt. iluminatul portului .	110.729,69
Cantine provizorii in port	3.217,89
Intreţinerea lucrarilor executate	9.239,69
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane şi unelte de lucru	472.072,00
Cheltueli generale	1.072.081,16
Diverse lucrari şi studii	534.575,34
Exploatarea carierei Canara	222.377,80
Materiale in aprovizionare	493.267,58
Total . . .	10.624.237,90

Programul lucrărilor n'a fost indeplinit complet până la 1916.

Daca pentru marfurile de export s'au facut aproape toate instalaţiunile (unele insa reduse), pentru cele de import nu există nici o instalaţie, afara de platforme şi câteva magazii de lemn pentru marfurile generale.

Lucrarile portului ar fi fost mult mai avansate, dacă nu ne-ar fi inpiedicat evenimentele din 1913 şi cele de acum.

Complet terminate sunt urmatoarele lucrări:

Digurile care adăpostesc un basin de 60 Ha. suprafaţa fara basinul anteportului de 14 Ha.

Cheiuri, in lungime de 5000 m. l. din 6400 prevăzuţi. Platforme în suprafaţă de 103 H.a. din 118 H.a. prevăzute. Nu sunt insa toate înpietruite. Linii ferate in lungime de aprox. 40 Km. din 60 Km. prevazute pentru deservirea portului.

Doua magazii cu silozuri date in exploatare şi a 3-a fară instalaţiune, din cele 4 prevăzute a se construi. Staţia de petrol cu 39 re-

zervoare a 5000 m.c. și unul de 1000 m.c. fiecare, pentru depozitarea produselor petrolifere, pe lângă alte rezervoare de manipulație cu toate instalațiile necesare pentru primirea și predarea produselor petrolifere. Instalații accesorii ca: uzina electrică, o cală de halaj pentru repararea vaselor până la 900 tone, o clădire pentru administrație, o clădire pentru biurourile cerealiștilor și alte clădiri și instalații de mai puțină importanță.

Iar cele mai principale lucrări ramase de executat sunt:

Terminarea malurilor; completarea cheiurilor, a platformelor, a magaziilor cu silozuri, a instalațiilor de import, ca: antrepozite, hangare, remize, macarale; terminarea gării; a instalației pentru transbordarea directă a cerealelor; construirea de clădiri pentru administrație, și pentru vama; alimentarea cu apă; instalații pentru prevenirea incendiului; completarea iluminatului, a liniilor ferate, a șoselelor; construirea de magazii pentru materiale; ateliere și instalațiuni pentru repararea vaselor mai mari etc.

Aceste lucrări, rămase de executat, se evaluează la aprox. 50 milioane lei, luând de bază valoarea leului și prețurile unitare din 1914.

Fondurile acordate pentru construcția portului Constanța dela început și până la 1916 se arată în tablourile ce urmeaza:

TABLOU

DE FONDURILE ACORDATE PENTRU CONSTRUCȚIA PORTULUI CONSTANȚA DELA INCEPUTUL LUCRARILOR PÂNA IN ANUL 1916

			Lei B.
1.	Primul credit de construcție	(Intreprinderea Hallier	9.376.067,71
		(Regia	8.871.700,40
2.	Din fondul porturilor dunărene pe anii 901|902—902|903		3.008,128.29
3.	Alocațiuni bugetare pe anii 902|903 și 907|908 . . .		1.349.361.59
4.	Credit pe anul 1903—1904		2.700.000,00
5.	» » » » »		450.000,00
6.	» » » 1904—1905		3.000.000,00
7.	» » » 1905—1906		3.000.000.00
8.	» » » 1906—1907		6.000.000.00
9.	» » » 1907—1908		7.000.000,00
10.	» » » 1908—1909 . . . . :		6.500.000.00
11.	Alocațiuni bugetare pe anul 1908—1909		250.000.00
12.	Credit pe anul 1909—1910 Decret 1124|909		3.700.000.00
13.	» » » » » » 2002|909		3.000.000.00
14.	Alocațiuni bugetare pe anul 1909 1910		220.367.50
15.	» » » » 1910—1911		200.000,00

16, Credit	pe	anul	1910	Decret	1405|910	. . . .	3.000.000,00
17.	»	»	»	»	»	485|910	. . . .	500.000,00
18.	»	»	»	1911	»	1372|911	. . . .	3.000.000,00
19.	»	»	»	1912	»	286|912	. . . .	3.000.000.00
20.	»	»	»	1913	»	7028|913	. . . .	5.545.000,00
21.	»	»	»	»	»	6310|913	. . . .	12,000,00
21.	»	»	»	1914	»	2560|914	. . . .	2.000.000,00

23. Sume avansate de Societaţile petrolifere pentru construcţiuni de rezervoare si hangar 1.100.700,00

Total . . 76.783.325,49

Lucrarile executate din fiecare fond a parte, sunt aratate în urmatoarele tablouri :

Din primul credit de 17.247.768.11 lei s'au executat, prin întreprinderea Hallier, lucrari în portul Constanţa, în valoare de 9.376.067,71 ei. Aceste lucrări sunt următoarele :

	Lei B.
Linia Port-Canara — — — — — — — — — — — — — — —	179.827,91
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — — — — — —	1.906.690.64
Digul de sud — — — — — — — — — — — — — — — — —	506.368,50
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — — — — —	70.000,00
Molul nou — — — — — — — — — — — — — — — — — —	89.581,33
Derocarea şi dragarea basinurilor portului — — — — —	319.731,16
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — —	398.241 06
Vase, aparate, masini locomotive, vagoane şi unelte de lucru	5.350.950.84
Materiale de aprovizionare — — — — — — — — — — — —	554.676.27
Total Lei	9.376.067.71

Din primul credit de lei 18.247.768.11 au ramas disponibile, după lichidarea întreprinderei Hallier, 8.871.700,40 lei.

Această suma s'a întrebuinţat pentru urmatoarele lucrari, executate până la anul 1902 :

	Lei B.
Linia ferata Port Canara — — — — — — — — — — — —	436.053.62
Exproprieri — — — — — — — — — — — — — — — — —	66.273.90
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — — —	4.444.265.79
Digul de sud — — — — — — — — — — — — —	417.563.30
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — — —	50.000.00
Cheiul de carbuni — — — — — — — — —	654.85
Derocarea si dragarea basinurilor portului —	25.000,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor —	125.000,00

Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare — —	290.654,10
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala şi estacadă — —	39.175,63
Indiguiri de aurocamente pentru apararea terasamentelor	180.000,00
Instalaţia provizorie şi accesoriile pentru iluminatul portului	52.110,09
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane şi unelte de lucru	1.202.655,25
Diverse lucrari şi studii — — — — — — — — — — — — —	786.924,21
Materiale în aprovizionare — — — — — — — — — — —	755.369,56
Total	8.871.700.40

Din fondul porturilor Dunarene s'a acordat un credit de lei 3.008.128,29, care s'a întrebuinţat la următoarele lucrari executate până la anul 1903.

	Lei B.
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — — — —	375,884.80
Digul dela intrarea în port — — — — — — — — — —	167.556,10
Cheiul digului de larg — — — — — — — — —	771.345.72
Molul nou — — — — — — — — — — — — — — — — —	479.271,00
Cheiul de nord — — — — — — — — — — — — — —	392.102.50
Cheiul silozurilor — — — — — — — — — — — — — —	43.388.06
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — — — —	40.000,00
Derocarea şi dragarea basinurilor portului — — — —	92.050,15
Terasamente pentru ramblecrea platformelor — — —	65.000.00
Indiguiri de aurocamente pentru apàrarea terasamentelor	225.564,96
Linii ferate în port — — — — — — — — — — — — —	325.000.00
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — — — —	30.000.00
Total	3,008.128.29

Din alocaţiuni bugetare s'a acordat în anii 1902\|903 şi 1907\|908 suma de lei 1.349.361,59, care s'a întrebuinţat la urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — —	246.608,90
Digul de sud — — — — — — — — — — — — — — —	8.480.00
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — —	96.801,76
Molul nou — — — — — — — — — — — — — — — — —	46.418.67
Cheiul de nord — — — — — — — — — — — — — —	24.433.30
Cheiul de cărbuni — — — — — — — — — — — —	50.213.94
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — — — —	153.583,58
Derocarea şi dragarea basinurilor portului — — — —	62.498.58
Terasamente pentru ramblecrea platformelor — — —	45.709,05
Balastarea si pavarea platformelor portului — — —	25 860,00
Instalaţia pentru exportul petrolului — — — — — —	13.509,96

Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală şi estacada — —	358.711,37
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	4.913,18
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — — —	309,75
Indiguiri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	178.445,24
Linii ferate în port — — — — — — — — — — — —	2.148,23
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — — —	516,85
Instalaţia provizorie şi accesoriile pentru iluminatul portului	2.599,90
Intreţinerea lucrarilor executate — — — — — — —	22.482,47
Diverse lucrări şi studii — — — — — — — — — — —	5.116.86
Total	1.349.361,59

In anul 1903—1904 s'a acordat un prim credit de 2.700,000,00 care s'a întrebuinţat pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — — —	866.183,22
Digul de sud — — — — — — — — — — — — — —	84.535,50
Digul dela intrarea în port — — — — — — — — —	17.395.90
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — — —	396.795,87
Cheiul de nord — — — — — — — — — — — — —	214.181.38
Cheiul silozurilor — — — — — — — — — — — — —	74.699.00
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — —	186.352.50
Derocarea şi dragarea basinurilor portului — — — —	302.501,50
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — —	123.408.00
Balastarea şi pavarea platformelor portului — — — —	121.665,00
Faruri, sirena şi diferite aparate de semnalizare — —	100.868,15
Linii ferate în port — — — — — — — — — — —	140.937,15
Instalarea pentru exportul petrolului — — — — — —	152.887,75
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală şi estacada — —	12.688,00
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — — —	36.547,15
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — —	48.768,50
Instalaţia provizorie şi accesoriile pentru iluminatul portului	33.570,10
Cantine provizorii în port — — — — — — — — —	10.466,25
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane şi unelte de lucru	10.649.95
Diverse lucrari şi studii — — — — — — — — — — —	36.369.60
Materiale plătite din fondurile precedente — — — —	271.470.47
Total	2.700.000.00

Tot în anul 1903 1904 s'a mai acordat un credit de 450.000,00 lei care s'a întrebuinţat în întregime la **instalaţia pentru exportul petrolului.**

In anul 1904—1905 s'a dat suma de 3.000.000.00 lei care s'a întrebuinţat pentru lucrările urmatoare:

	Lei B.
Exproprieri	23.063,20
Digul de larg cu zidul de garda	117.946,82
Digul de sud	11.059.20
Digul dela intrarea în port	9.048,00
Cheiul digului de larg	16.256,00
Molul nou	3.323,64
Cheiul de nord	279.393,48
Cheiul silozurilor	98.132,66
Basinul de petrol cu antebasinul	500.468,15
Derocarea şi dragarea basinurilor portului	334.188,35
Terasamente pentru rambleerea platformelor	295.560,80
Balastarea şi pavarea platformelor portului	134.922.25
Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare	23.546,55
Linii ferate în port	13.404.15
Instalaţia pentru exportul petrolului	393.736.45
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala şi estacada	312.424.94
Consolidarea malurilor de nord-vest	101.728,25
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	42.330.00
Magazii provizorii de cereale	81.787,90
Instalaţii provizorii şi accesoriile pentru iluminatul portului	18.135.25
Intreţinerea lucrarilor executate	23.071,50
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane şi unelte de lucru	99.584.35
Diverse lucrari şi studii	44.190,54
Materiale in aprovizionare	22.692.57
Total	3.000.000,00

In anul 1905—1906 s'a acordat creditul de 3.000.000,00 lei, care s'a întrebuinţat pentru urmatoarele lucrari:

	Lei B
Exproprieri	4.793.80
Digul de larg cu zidul de garda	4.020.00
Digul de sud	19.858.00
Cheiul de nord	15.348.28
Cheiul silozurilor	6.375,00
Basinul de petrol cu antebasinul	323 820.80
Derocarea şi dragarea basinurilor portului	323.182.00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	185.479,20
Balastarea si pavarea platformelor portului	63.365.00
Faruri, sirene si diferite aparate de semnalizare	528,06

Linii ferate în port	152.588.40
Instalația pentru exportul petrolului	881.999,25
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada	781.018.64
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C	6.948,55
Consolidarea malurilor de nord-vest	56.146,65
Magazii provizorii de cereale	83.352,70
Instalația provizorie si accesoriile pentru iluminatul portului	17.982,05
Intreținerea lucrarilor executate	90.210.00
Vase, aparate, masini, locomotive, vagoane si unelte de lucru	133.051,95
Diverse lucrari și studii	34.022,00
Materiale platite din fonduri precedente	189.090.33
Total	3.000.000.00

In anul 1906 1907 s'a acordat un credit de lei 6.000.000.00 care s'a întrebuințat pentru lucrarile urmatoare:

	Lei B.
Exproprieri	1.000,00
Digul de larg cu zidul de garda	559,40
Digul de sud	2.135.50
Cheiul de nord	8.439,71
Cheiul de carbuni	296.859.26
Basinul de petrol cu antebasinul	570.132,60
Derocarea si dragarea basinurilor portului	262.964.00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	605.615.50
Balastarea si pavarea platformelor portului	228.659,80
Instalația pentru exportul petrolului	263.276,53
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada	2.411.102.43
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	8.300,96
Consolidarea malurilor de nord-vest	92.555.27
Indiguiri de anrocamente pentru apararea terasamentului	8.009,90
Magazii provizorii de cereale	17.989,33
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	11.266,92
Intreținerea lucrărilor executate	16.800.30
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	148.784.95
Materiale în aprovizionare	1.045.583.64
Total	6.000.000.00

In anul 1907—1908 s'a acordat un credit de 7.000.000.00 lei care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Exproprieri	294.817,20
Digul de larg cu zidul de gardă	1.464,10

Cheiul de nord	336.10
Cheiul silozurilor	249.902.42
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	32.545.80
Cheiul de cărbuni	454.185,80
Basinul de petrol cu antebasinul	382.289.25
Derocarea și dragarea basinurilor portului	270.018.00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	650.707,00
Balastarea și pavarea platformelor portului	88.252,10
Linii ferate în port	93.086.57
Instalația pentru exportul petrolului	654.991.70
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada	3.215.486,06
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	68.755.65
Magazii provizorii de cereale	867,44
Cladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C.	109.147.50
Instalații provizorii și accesorii pentru iluminatul portului	3.867,28
Intreținerea lucrarilor executate	131.816.23
Vase, aparate, mașini. locomotive. vagoane și unelte de lucru	8.402,55
Materiale de aprovizionare	289.061,25
Total	7.000.000.00

In anul 1908—1909 s'a acordat un credit de 6.500.000,00 lei care s'a întrebuințat la urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Linia ferată Port-Canara	54.65
Exproprieri	337.600.80
Cheiul silozurilor	83.000.00
Cheiul la molul pentru cereale și vite	495.745.00
Basinul de petrol cu antebasinul	87.693.30
Derocarea și dragarea basinurilor portului	92.263.00
Terasamente pentru rambleerea platformelor	149.768.00
Balastarea și pavarea platformelor portului	7.653.00
Linia ferată în port	22.246.90
Instalația pentru exportul petrolului	1.196.888.81
Magaziile cu silozuri cu uzina centrala și estacada	2.976.044.66
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	36.304.80
Cladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C	57.000.00
Intreținerea lucrărilor executate	4.500.00
Vase, aparate. mașini. locomotive. vagoane și unelte de lucru	77.098.69
Materiale în aprovizionare	876.138.39
TOTAL	6.500.000.00

Tot în anul 1908—1909 s'a dat ca alocațiune bugetara suma de lei 250.000.00, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Cheiul silozurilor — — — — — — — — — — — — — —	2.692.80
Cheiuri la molul pentru cereale si vite — — — — — — —	8.382,50
Cheiul de carbuni — — — — — — — — —	5.278,25
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — — — —	3.074.00
Derocarea si dragarea basinurilor portului — — — — — —	36.126.10
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — —	435.00
Instalația pentru exportul petrolului — — — — — — — —	46.988.20
Magaziile cu silozuri, cu uzina cetrala și estacada— — —	142.838.00
Cladiri de locuit pentru lucratorii si agenți C. P. C. — —	4.184.80
TOTAL —	250.000.00

In anul 1909—1910 s'a dat creditul de lei 3.700.000.00, aprobat cu Inaltul Decret No. 1124 909, care s'a întrebuințat pentru urmatoarele lucrări executate:

	Lei B.
Exproprieri — — — — — — — — — — — — — — — —	32.333.35
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — — —	980.48
Cheiul de nord — — — — — — — — — — — — —	7.691.36
Cheiul silozurilor — — — — — — — — — — — — —	253.697.27
Cheiuri la molul pentru cereale si vite — — — — — —	356.729.70
Cheiul de carbuni — — — — — — — — — — — — — —	11.381.14
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — — —	29.685.60
Derocarea si dragarea basinurilor portului — — — —	193.706.52
Terasamente pentru rambleerea platformelor— — —	144.100.81
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — —	17.741.88
Linia ferata în port — — — — — — — — — — — —	125.755.55
Instalația pentru exportul petrolului — — — — — — —	596.065.43
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada—	2.061.109.45
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — —	30.214.31
Clădirea de administrație — — — — — — — — — —	92.248.15
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — — —	3.362.42
Intreținerea lucrarilor executate — — — — — — — —	126.90
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — — — — — — — — — — — — — — —	109.685.93
Materiale din fonduri precedente — — — — — — — —	366.616.22
TOTAL — —	3.700.000.00

Tot în anul 1909 1910 s'a dat pentru portul Constanța încа un credit de 3.000.000. oo lei. aprobat cu Inaltul Decret No. 2002 909, care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare:

Exproprieri	11.550.00
Cheiul silozurilor	19.222,18
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	304,699.56
Basinul de petrol cu antebasinul	20.361,68
Derocarea și dragarea basinurilor porturilor	62.886.24
Terasamente pentru rambleerea platformelor	76.181.56
Balastarea și pavarea platformelor portului	8.987.30
Linii ferate în port	25.870,89
Instalația pentru exportul petrolului	85.774.28
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada	1.923.016,36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	204.632,67
Cladirea administrației	74.057,40
Magazii provizorii de cereale	17.100,20
Clădiri de locuit pentru lucratorii si agenții C. P. C.	164.38
Intreținerea lucrarilor executate	8.252.59
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unelte de lucru	198.275,99
Materiale din fonduri precedente	41.033.28
TOTAL	3.000.000,oo

De asemenea în anul 1909—1910 s'a mai dat pe cale de alocațiune bugetara suma de lei 220.367.50, care s'a întrebuințat la următoarele lucrari executate:

	Lei B.
Terasamente pentru rambleerea platformelor	6.942.oo
Instalația pentru exportul petrolului	25.215.50
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala si estacada	140.073,oo
Vase, aparate, masini, locomotive, vag. si unelte de lucru	48.137.oo
TOTAL	220.367,50

In anul 1910—1911 s'a alocat bugetar pentru portul Constanța suma de lei 2oo.ooo din care s'a cheltuit numai suma de 25.923.75 lei pentru pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	14.566,50
Materiale în aprovizionare	11.357.25
TOTAL	25.923.75

In anul 1910 s'a mai acordat un credit de 3.000.000,00 lei, aprobat prin Inaltul Decret No. 1450/910. Aceasta suma s'a întrebuintat la urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Linia Port-Canara	3.496.5o
Exproprieri	56.65o.oo
Cheiul silozurilor	21.515,7o
Cheiuri la molul pentru cereale și vite	255,683,55
Basinul de petrol cu antebasinul	19.850,5o
Derocarea și dragarea basinurilor portului	71.853.29
Terasamente pentru rambleerea portului	1o5.133.o6
Balastarea si pavarea platformelor portului	19.529,54
Faruri, sirene si diferite aparate de semnalizare	889.25
Linii ferate în port	32.o18,14
Instalaţia pentru exportul petrolului	18o.577.22
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și estacada	1.137.233.14
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	7o.o16.o7
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	392.25
Indiguiri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	3.547.1o
Biuroul cerealistilor	5o.061,63
Cantonul de mișcare	5.3o2.92
Cladiri de locuit pentru lucratorii și agenții C. P. C.	3.435.96
Instalația provizorie și accesoriile p. iluminatul portului	1o3.o31.78
Cantine provizorii în port	3.217.89
Intreținerea lucrarilor executate	3.o38.75
Vase, aparate, masini, locomotive, vagoane și unelte	44.498.6o
Cheltueli generale	1o3.735.92
Diverse lucrari si studii	519.265,17
Materiale în aprovizionare	186.026.07
TOTAL	3.000.000.00

Tot în anul 1910 s'a mai acordat un credit de 5oo.ooo lei, aprobat prin Inaltul Decret No. 485/910, din care s'a întrebuințat numai suma de lei 211.575.50 pentru construcția garii de calatori din port.

In anul 1911 s'a acordat un credit de 3.ooo.ooo, aprobat prin Inaltul Decret No. 1372 911, din care cheltuit suma de lei 2.978.454.79, pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Linia Port-Canara	4.289.90
Exproprieri	2.ooo.oo
Cheiul de Nord	216.532.78

5

Terasamente pentru rambleerea platformei portului —	128.625.63
Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare — —	26.216.2o
Linii ferate în port — — — — — — — — — — — — —	43.160.8o
Instalaţia pentru exportul petrolului — — — — —	85.734.o8
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala si estacada —	1.391.546.36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — —	8.349.9o
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — —	414.926.4o
Clădiri de locuit pentru lucrătorii si agenţii C. P. C.—	2oo.922.64
Instalaţia provizorie si accesorii pentru iluminatul portului	4.9o4.1o
Intreţinerea lucrarilor executate — — — — — — — —	6.2oo.85
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane şi unelte de lucru — — — — — — — — — — — — — — —	182.1oo.88
Cheltueli generale — — — — — — — — — — — — —	262.944.27
T O T A L —	2.978.454.79

In anul 1912 s'a acordat pentru portul Constanţa un credit de 3.ooo.ooo.oo lei aprobat prin Inaltul Decret No. 286/912. din care s'a cheltuit suma de lei 2.938.95o.28 pentru lucrările care urmeaza:

	Lei B.
Cheiul de Nord — — — — — — — — — — — — —	447.721.89
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — — — — —	4.883.17
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — —	68.8o8.5o
Faruri, sirene şi diferite aparate de semnalizare — —	68.ooo.oo
Linii ferate în port — — — — — — — — — — —	213.855.o2
Instalaţia pentru exportul petrolului— — — — — —	343.489.34
Magaziile cu silozuri cu uzina centrală şi escatada —	244.199.52
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. —	9.79o.48
Consolidarea maluuilor de Nord-Vest— — — — — — —	68.989.72
Construcţia gării de călatori din port — — —	2.o66,65
Cladiri pentru vama şi S. M. R. — — — — — — — —	99.533.45
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — —	115.235.48
Clădiri de locuit pentru lucratorii si agenţii C. P. C.	97.114.42
Instalaţia provizorie si- accesoriile pentru iluminatul portului — — — — — — — — — — — — — — —	2.793.81
Vase, aparate, maşini, locomotive, vagoane si unelte de lucru — — — — — — — — — — — — — — — —	149.917.58
Cheltuieli generale — — — — — — — — — — — — —	468.375.84
Diverse lucrări şi studii — — — — — — — — — —	1.556.1o
Materiale în aprovizionare — — — — — — — — —	3o7,241.51
Exploatarea carierei Canara — — — — — — — — —	225.377.8o
T O T A L — —	2.938.95o.28

In anul 1913 s'a acórdat un credit de 5.545.000 lei, aprobat cu Inaltul Decret No. 7028/913, din care s'a cheltuit 180.532 lei pentru urmatoarele lucrari executate:

	Lei B.
Cheiuri pentru molul de cereale și vite — — — — — —	2.700.81
Derocarea și dragarea basinurilor portului — — — — —	12.840.19
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala și escatada — —	35.553.55
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — — — — —	13.006.22
Construcția garii de calatori din Port — — — — — — — —	13.102.55
Vase, aparate, mașini, vagoane, locomotive și unelte de lucru —	95.555.03
Diverse lucrari si studii — — — — — — — — — — — — —	7.773.65
T O T A L —	180.532.00

Tot in anul 1913 s'a mai dat un credit de 12.000.00 lei aprobat cu Inaltul Decret No. 6310/913 din care s'a cheltuit pentru diverse lucrari de studii lei — — — — — — — — — — — — — 5.980.42

In anul 1914 s'a acordat un credit de 2.000.000 lei, aprobat cu Inaltul Decret No. 2566 914. din care s'a cheltuit suma de lei 278.725.13 pentru următoarele lucrari executate:

	Lei B.
Construcția șoselei de acces in port — — — — — — — — —	41.700.00
Cheltuieli generale — — — — — — — — — — — — — — —	237.025.13
T O T A L —	278.725.13

In anii 1910—1916 s'a avansat de catre societațile petrolifere suma de 1.100.700 lei. din care s'a cheltuit pentru construcția rezervoarelor de petrol No. 26, 27, 28. 29, 30, 31, 32, 33, 34. 35. 36, 37, 38, 39, 40 și 41, suma de lei 1.085.384.33.—

Tabloul rezumativ alaturat, înfațiseaza toate lucrarile, cu valoarea lor, executate de la început și până la 1916.

TABLOU REZUMATIV

al lucrarilor executate in Portul Constanța de la începutul lucrărilor până la anul 1916 cu valoarea lor

	Lei B.
Linia ferata port-Canara — — — — — — — — — —	623.722.58
Exproprieri — — — — — — — — — — — — — — — — — —	830.082.25
Digul de larg cu zidul de garda — — — — — — — — —	7.963.623,67
Digul de Sud — — — — — — — — — — — — — — — — —	1.050.000.00
Digul de la intrarea in port — — — — — — — —	194.000.00
Cheiul digului din larg — — — — — — — — — — — — —	1.402.179,83

Molul Nou	618.599,64
Cheiul de Nord	1.607.180,78
Cheiul silozurilor	852.625,09
Cheiuri la molul pentru cereale şi vite	1.456.486,92
Cheiul de carbuni . . . . , ...	818.573.21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.322.195,13
Derocarea si dragarea basinurilor portului	2.466.774,08
Terasamente pentru rambleiarea platformelor . . .	3.174.715,17
Balastarea şi pavarea platformelor portului	716.635,87
Faruri, sirene si diferite aparate de semnalizare . .	510.702,41
Linii ferate în port	1.190.071,80
Instalaţia pentru exportul petrolului	6.456.518,83
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrala si estacada .	17.196.787,96
Cala de halaj pentru reparaţia vaselor C. P. C. . .	448.226,57
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	784.601,66
Indiguiri de anrocamente pentru apararea terasamentelor	637.897.20
Cladirea administraţiei	166.305,55
Construcţia garii de calători din port	226.744.70
Cladiri pentru vama şi S. M. R.	99.533,45
Construcţia soselei de acces în port	41.700,00
Biroul cerealiştilor	50.061,63
Cantonul de miscare	5.302.92
Magazii provizorii de cereale	398.980,32
Cladiri de locuit pentru lucratorii şi agenţii S. P. M. .	471.969.70
Instalaţia provizorie si accesorii pt. iluminatul portului	250.261.28
Cantine provizorii în port	13.684,14
Intreţinerea lucrarilor executate	306.499,59
Vase, aparate, maşini, locomotive, vag. si unelte de lucru .	7.859.313,54
Cheltueli generale	1.072.081.16
Diverse lucrari şi studii	1.441.198.55
Exploatarea carierei Canara	225.377,80
Materiale în aprovizionare	3.179.936,21
T O T A L	69.131.151.69

V. EXPLOATAREA PORTULUI

Putem spune ca exploatarea raţionala a portului a început cu punerea în funcţiune a magaziilor cu silozuri şi a staţiei de petrol.

In loc de a expune prin cuvinte mersul exploatarii, gasesc mai nimerit sa oglindesc prin date statistice. toata activitatea comerciala a portului precum: miscarea bastimentelor (vasele intrate şi esite), exportul şi importul, cu felul şi cantitatea marfurilor, cu manipulaţiunea lor, venitul si cheltuelile de exploatare etc., pe o perioada de câţiva ani.

Astfel de expunere este rece. dar este mai convingatoare; de aceea, în cele ce urmeaza, las cifrele sa vorbiasca [1].

TABLOU REZUMATIV
AL
DÂTELOR STATISTICE

1. Marfuri importate si exportate prin portul Constanţa.

2. Marfuri (pe categorii) importate şi exportate prin portul Constanţa.

3. Sume incasate de vama Constanţa, din taxe vamale pe marfuri importate si exportate.

4. Venituri bugetare ale porturilor maritime.

5. Cheltueli » » »

6. Numarul, tonajul si încarcamântul vaselor intrate si iesite prin portul Constanţa.

7. Marfuri transportate cu vapoarele poştale.

8. Cereale tranzitate prin magaziile cu silozuri, de la înfiinţarea lor.

9. Manipulaţiunile de cereale efectuate în magaziile cu silozuri.

10. Idem, idem.

11. Sume încasate pe felul manipulaţiunilor de cereale.

12. Produse petrolifere tranzitate prin staţiunea de petrol de la infiinţare.

13. Manipulaţiunile produselor petrolifere efectuate in staţiunea de petrol.

14. Sume incasate pe felul manipulatiunilor produselor petrolifere.

15. Tablou recapitulativ de sumele incasate pe felul manipulaţiunilor produselor petrolifere.

1) Asemenea tabele statistice se alcătuiau anual de catre Serviciul Porturilor Maritime.
Cele publicate aci sunt ultimele care s'au întocmit până la evacuarea Constanţei.

SITUAŢIUNE

De cheltuelile bugetare ale Serviciului Porturilor Maritime pe exerciţiile financiare dela 1906—1907 la 1913—1914

	Specificarea Cheltuelilor	CHELTUELI EFECTUATE IN EXERCIŢIILE															
		1906-1907		1907-1908		1908-1909		1909-1910		1910-1911		1911-1912		1912-1913		1913-1914	
		Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
1	Personal definitiv	103.637	80	203.300	99	208.761	89	183.205	63	459.180	00	614.160	00	690.780	00	647.535	00
2	Cheltueli de birou, transporturi, parcurse pe C.F.R., deplasari şi altele precum şi personalul provizoriu pe exerciţiile 1912—1913 şi 1913—1914	11.700	74	15.788	90	17.986	45	17.864	35	54.409	93	44.056	32	202.422	10	196.586	05
3	Material şi manopera pentru întreţinerea cheiurilor, digurilor, platformelor, liniilor de cai ferate, materialului naval, pentru instalarea instalaţiunilor de petrol, magaziilor cu silozuri, despăgubiri, întreţinerea uzinei electrice, pentru întreţinerea diverselor aparate şi cheltueli neprevăzute	79.396	85	113.252	93	130.221	69	493.865	44	693.660	43	762.682	24	546.113	42	578.000	00
4	Material şi manoperă pentru lucrarile efectuate în atelierele portului, pentru alte autoritaţi şi particulari şi altele			35.994	35	187.546	70	108.454	62	62.662	49	109.116	42	111.618	26	122.000	00
5	Creiarea unui fond de asigurare a instalaţiunilor de petrol			35.000	00	40.000	00	52.000	00	52.000	00	68.000	00	68.000	00	81.000	00
6	Material şi manoperă pentru lucrări noui în porturile maritime . . .	300.000	00	300.000	00	300.000	00	220.367	50	151.010	54			95.929	49		
7	Cheltueli neprevăzute şi restituiri de taxe rău percepute									77.051	58	53.303	14	25.976	47	30.000	00
8	Subvenţii pentru cassa de ajutor .																
	Total . .	494.735	39	703.348	17	884.516	73	1.075.757	54	1 549.974	97	1 651.318	12	1 740.839	74	1 654.721	05

MARFURI

IMPORTATE ȘI EXPORTATE PRIN PORTUL CONSTANȚA

IN ANII 1899 1914

ANII	IMPORT	EXPORT
	Tone	Tone
1899	142.265	74.999
1900	60.963	119.952
1901	110.434	214.901
1902	55.844	372.081
1903	56.263	401.095
1904	65.597	286.018
1905	165.668	520.090
1906	96.508	731.641
1907	228.850	840.656
1908	151.988	619.710
1909	89.832	694.895
1910	116.254	955.685
1911	110.418	1.211.978
1912	162.649	1.273.084
1913	218.950	1.323.445

SITUATIUNE

DE MĂRFURILE EXPORTATE ŞI IMPORTATE PRIN PORTUL CONSTANŢA

MĂRFURI EXPORTATE (în tone)

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913 1914
Cereale şi leguminoase . . .	551.636	556.900	269.881	319.173
Petrol şi derivate	486.386	597.750	797.822	719.454
Lemnarie	89.991	35.660	23.934	19.286
Făina	18.818	30.260	40.266	26.275
Uleiuri şi diferite unsori . .	5.569	11.850	5.409	18.286
Sare	3.812	1.690	3.238	2.170
Vite	814	100	1.955	138
Tutun	413	30		6
Diverse	10.655	21.300	26.725	35.624
TOTAL . . .	1.168.094	1.255.540	1.169.230	1.140.412

MĂRFURI IMPORTATE (în tone)

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913-1914
Carbuni	46.055	79.110	131.789	117.245
Fierărie şi metale	24,347	22.160	33.220	61.335
Uleiuri şi unsori	1.086	3.230	904	2.492
Maşini si unelte	817	2.260	2.211	1.997
Diverse	34.077	38.425	42,243	55.542
TOTAL . . .	106.382	145.185	210.367	238.611

SITUAȚIUNE

DE VENITURILE BUGETARE ALE PORTURILOR MARITIME PE EXERCIȚIILE FINANCIARE MENȚIONATE MAI JOS

	NATURA VENITURILOR	Venituri constatate și încasate în exercițiile următoare:																Observații
		1906-1907		1907-1908		1908-1909		1909-1910		1910-1911		1911-1912		1912-1913		1913-1914		
		Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	
1	Taxa de ½ % și de cheiaj . . .	711.511	55	634.469	60	570.539	85	520.401	75	824.657	55	915.195	80	754.487	20	902.635	75	Taxa de cheiaj desființându-se la 1 August 1910, s'a înființat taxa de port, pilotaj și salvare.
2	Taxa de port, pilotaj și salvare .									279.311	80	458.882	55	416.637	15	495.298	20	
3	Chirii de platforme	58.220	75	52.677	80	62.097	40	87.231	50	61.970	—	63.795	20	66.253	80	97.791	—	
4	Chirii de magazii provizorii . .	78.500	26	168.647	33	93.430	70	55.587	61	57.479	25	90.957	40	52.965	60	41.019	60	
5	Venitul magaziilor cu silozuri .							11.781	60	1.075.960	05	1.023.971	80	677.391	10	793.529	75	Înființat la 27 Septembrie 1909.
6	Chirii de rezervoare și manipulații de produse petrolifere . . .	125.666	80	346.151	02	331.752	26	388.836	74	522.934	30	689.876	45	792.215	15	751.777	70	
7	Venit din utilizarea liniilor ferate ale portului Constanța .											91.539	15	48.185	40	16.349	30	Înființat la 1 Aprilie 1911.
8	Venit din lucrări și furnituri la alte autorități și particulari .			68.146	04	205.230	96	113.990	37	62.916	61	125.120	45	91.718	22	67.651	65	
9	Venituri diverse, precum: chirii de localuri, remorcaje etc. . .	10.093	15	6.200	—	14.157	5	46.990	37	46.345	30	69.864	90	42.297	75	57.363	45	
10	Sume din exerciții închise . . .													1.500	—			
	TOTAL . . .	983.992	51	1.276.291	79	1.277.208	75	1.224.828	89	2.911.574	86	3.529.204	70	2.943.651	37	3.223.416	40	

TABLOU

De sumele încasate de vama Constanţa, provenind din taxe vamale asupra mărfurilor importate şi exportate prin portul Constanţa

EXERCIŢIUL 1910—1911.

LUNILE	Vamale Lei	B.	1/2 % Lei	B.	Fond comunal Lei	B.
Aprilie	350.979	95	43.579	40	91.423	50
Mai	255.359	90	39.950	45	85.531	70
Iunie	182.874	05	31.052	10	60.777	85
Iulie	277.419	45	59.442	80	59.477	20
August	262.364	05	84.159	05	50.787	50
Septembrie	264.557	75	79.533	40	67.583	95
Octombrie	423.660	—	75,321	45	115.775	80
Noembrie	246.819	75	62.074	50	106.582	45
Decembrie	424.917	10	85.121	60	139.554	10
Ianuarie	666.658	25	85.553	80	108.725	40
Februarie	613.344	30	89.847	50	112.317	—
Martie	468.216	75	52.026	—	119.680	70
TOTAL	4.437.171	30	787.662	05	1.118.217	15

EXERCIŢIUL 1912—1913

LUNILE	Vamale Lei	B.	1/2 % Lei	B.	Fond comunal Lei	B.
Aprilie	389.835	75	30.282	10	69.709	75
Mai	470.004	35	41.621	40	58.205	95
Iunie	336.228	05	43.909	80	52.063	85
Iulie	406.807	85	49.193	10	53.307	50
August	481.706	60	68.026	65	53.962	30
Septembrie	407,841	55	54.947	05	92.522	35
Octombrie	335.165	15	59.443	30	77.585	75
Noembrie	246.690	40	56.590	55	104.240	85
Decembrie	170.189	35	65.907	30	102.394	35
Ianuarie	269.393	90	75.934	65	129.018	60
Februarie	382.514	25	103,817	—	73.655	65
Martie	395.821	55	80.489	75	141.212	30
TOTAL	4.292.198	75	734.277	05	1.003.764	80

EXERCIŢIUL 1911—1912

Consumaţie Lei	B.	Vamale Lei	B.	1/2 % Lei	B.	Fond comunal Lei	B.	Consumaţie Lei	B.
1.419	40	446,511	40	49.322	55	75.942	45	5.618	70
2.023	80	275.351	30	38.350	90	46.348	45	1.601	00
547	—	289.363	40	37.012	05	55.241	75	1.831	80
484	20	424.741	35	44.643	10	61.436	85	2.255	45
337	85	339.175	85	71.478	55	38.632	35	864	00
959	85	263.043	25	69.068	80	74.912	05	349	10
1.552	90	254.482	25	69.768	20	107.925	45	2.373	15
1.092	20	303.076	60	70.251	80	139.008	60	2.506	00
9.460	60	452.209	45	104.997	70	167.739	40	1.401	40
5.002	65	613.624	80	117.449	05	173.946	30	5.023	30
4.892	95	898.722	95	120.509	80	126.889	90	5.189	85
3.985	—	600.661	40	101.512	35	148.394	25	3.516	65
31.758	40	5.161.964	00	894.364	75	1.216.567	80	32.530	40

EXERCITIUL 1913—1914

Consumaţie Lei	B.	Vamale Lei	B.	1/2 % Lei	B.	Fond comunal Lei	B.	Consumaţie Lei	B.
4.454	30	458.798	45	98.758	90	93.343	90	1,912	20
4.471	80	457.963	45	70.925	20	77.920	10	965	85
2.557	00	238.600	85	63.430	00	55.430	80	5.181	05
2.255	85	198.904	55	37.240	85	38.773	50	1.675	55
633	00	244.485	45	30.497	35	55.362	25	1.292	15
2.748	05	385.450	55	56.486	80	90.983	35	1.104	10
902	00	438.069	80	66.411	85	121.522	50	4.474	35
5.102	45	333.274	00	84.222	45	144.117	80	5.691	55
1.156	50	471.377	90	70.040	30	186.773	00	18.814	40
3.944	75	686.118	30	95.179	80	202.684	30	16.747	85
3.374	90	891.296	85	115.562	40	191.908	10	9.777	90
2.035	05	915.864	20	93.988	55	169.414	05	4.556	25
33.635	70	5.720.204	35	882.744	45	1.428.283	65	72.193	20

TABLOU

De numărul şi tonajul bastimentelor naţionale şi străine, intrate şi ieşite prin portul Constanţa

VASE INTRATE

Bastimente — Încărcate și deserte — Intrate: Romàne, Cu pânze (Nr)	Romàne, Cu vapori (Nr)	Romàne, Tonajul (Tone)	Străine, Cu pânze (Nr.)	Străine, Cu vapori (Nr.)	Străine, Tonajul	Total general (Nr)	Total general (Tone)	INCARCĂMANTUL: Cereale în vase Romàne (Ton)	Cereale în vase Străine (Tone)	Alte mărfuri în vase Romine (Tone)	Alte mărfuri în vase Străine (Tone)	TOTAL (Tone)	Anii
—	116	92328	65	441	635351	622	727679	.	18830	11136	41290	71256	1904
—	114	104?2?	80	497	744783	691	849706	.	96673	11837	69616	178126	1905
1	112	112645	11?	536	841188	760	953833	.	860	15 75	71963	87998	1906
—	113	129706	111	578	886267	802	1015973	.	1166	27101	200835	239103	1907
—	122	25427	131	511	7'4307	764	889734	.	2009	22969	116027	141005	1908
—	131	128934	89	513	808527	733	937461	.	127	28?48	59136	88011	1909
3	128	134318	318	?94	992875	813	1127228	.	1181	34?97	88972	125350	1910
2	163	155768	221	610	1093413	996	1249181	.	5033	26935	89282	121250	1911
32	197	195464	167	610	1012106	1006	1237570	60	1510	33444	135703	170718	1912
24	266	308059	2?5	641	1151944	1166	1469001	444	2788	49332	179747	232312	19'3

VASE IEŞITE

Bastimente — Încărcate și deserte — Ieșite: Romàne, Cu pânze (Nr.)	Romàne, Cu vapori (Nr)	Romàne, Tonajul (Tone)	Străine, Cu pânze (Nr)	Străine, Cu vapori (N)	Străine, Tonajul (Tone)	Total general (Nr.)	Total general (Tone)	INCĂRCĂMÀNTUL: Cereale în vase Romàne (Ton)	Cereale în vase Straine (Tone)	Alte mărfuri în vase Romàne (Tone)	Alte mărfuri în vase Străine (Tone)	TOTAL (Tone)
.	116	94275	6?	450	630743	628	725618	9974	483149	41816	101635	336605
.	117	100179	79	498	743869	6 4	844080	4105	343631	16543	152932	517212
.	110	112530	100	527	812456	737	924986	100	4'6761	24458	268488	699818
.	111	128311	111	575	929909	797	1058220	5526	334250	19460	3572?2	716529
1	116	117853	116	511	748856	744	866709	.	146073	18464	423289	587826
.	130	130472	90	515	866372	735	996814	3909	215005	25032	443034	686980
1	131	134964	110	597	9?7779	839	1222743	525	367594	29523	550473	948120
1	162	155019	214	605	1076616	982	1231635	.	499795	51875	627172	1178841
32	191	189546	167	610	1049071	10?0	1238617	4296	420395	67719	746796	1239706
23	267	305137	220	653	1125854	1163	1430991	.	251522	87746	931902	1271180

TABLOU

De mişcarea de mărfuri transportate cu vapoarele poştale faţă de cele comerciale

1911 — 1912

NUMELE AGENŢIEI	Import	Export	Total import şi export	Cantitatea de mărfuri manipulată la o o faţa de totalui manipulaţiei	Taxe de port, pilotaj şi salvare percepute		Taxe de port pilot. şi salv la o o faţă de totalul perceput	
	Tone	Tone	Tone		Lei	B.	Lei	B.
Lloyd Austriac	8972	15032	24004	3,08	13301	80	2	89
Ag. It. di S. M.	1287	1693	2980	0.36	1926	90	0	42
Fraissinet & Co.	2006	3257	5263	0.61	1753	50	0	38
Levante L. . . .	1054	110	1164	0.15	878	70	0	19
Messageries M.	—	—	—	—	—	—	—	—
Total vase post.	13319	20092	33411	4.20	17860	90	3	88
Vase S. M. R.	—	—	—	—	12129	90	2	60
Vase comerciale	74872	669275	744147	95,80	428892	75	93	52
Total	88191	689367	777558	100,00	458883	55	100	00

1912 — 1913

NUMELE AGENŢIEI	Import	Export	Total import şi export	Cantitatea de mărfuri manipulată la o/o faţă de totalul manipulaţiei	Taxe de port, pilotaj şi salvare percepute		Taxe de port pilot. şi salv. la o/o faţă de totalul perceput	
	Tone	Tone	Tone		Lei	B.	Lei	B.
Lloyd Austriac	7854	8947	16801	2,09	10171	35	2	44
Ag. It. di S. M.	594	6150	6744	0,90	2611	15	0	63
Fraissinet & Co.	895	3999	4894	0.40	1578	90	0	37
Levante L. . . .	675	240	915	0,11	1235	90	0	29
Messagerie M.	—	—	—	—	—	—	—	—
Total vase post.	10018	19336	29354	3,50	15597	30	3	73
Vase S. M. R.	—	—	—	—	21362	05	5	10
Vase comerciale	161883	561943	723826	96,50	379677	80	91	17
Total	171901	581279	753180	100,00	416637	15	100	00

1913 1914

NUMELE AGENŢIEI	Import	Export	Total import şi export	Cantitatea de mărfuri manipulate la o/o faţă de totalul manipulaţiei	Taxe de port pilotaj şi salvare percepute		Taxe de port, pilotaj şi salvare o/o faţă de totalul perceput	
	Tone	Tone	Tone		Lei	B.	Lei	B.
Lloyd Austriac. . . .	10722	8808	19530	2.46	12119	75	2	44
Ag. Ital. di Serv. Marit.	1514	4174	5688	0,72	2872	95	0	58
Fraissinet & Comp. . .	2631	2520	5151	0,64	2598	90	0	52
Levante L.	1495	2090	3585	0,45	2979	65	0	64
Messageries M. . . .	2041	1259	3300	0,41	1815	50	0	36
Total vase poştale . .	18403	18851	37254	4,68	22386	75	4	54
Vase S. M. R.	—	—	—	—	28708	45	5	78
Vase Comerciale . . .	140521	615830	756351	95.32	444203	00	89	68
Total	158924	634681	793605	100,00	495298	20	100	00

TABLOU

De cerealele tranzitate prin magaziile cu silozuri din portul Constanța dela înființarea lor (30 Septembrie 1909)

IN TONE

Anii	SOLD LA 31 MARTIE								CEREALE INTRATE								ANII	CEREALE IEȘITE							
	Porumb	Grâu	Orz	Ovaz	Secară	Fasole	Meiu	Total	Porumb	Grâu	Orz	Ovaz	Secară	Meiu	Fasole	Total		Porumb	Grâu	Orz	Ovaz	Secară	Meiu	Fasole	Total
1910	—	—	574	1120	—	—	—	1694	1724	—	2706	1405	—	—	—	5835	dela 30 Sept. 1909—1910	1724	—	2132	285	—	—	—	4141
1911	477	9592	20	44	10	—	—	10143	17423	230555	70255	30563	14061	43	-	362900	1910—1911	16940	220963	70135	30519	14051	43	—	352657
1912	3509	6394	185	63	41	—	—	10191	109867	212476	77326	41517	9778	—	—	450964	1911—1912	106358	206083	77142	41453	9737	—	—	440773
1913	1238	3321	1620	—	53	9	—	6241	29734	172113	46758	342	3258	—	10	252215	1912—1913	28496	168792	45138	342	3205	—	—	245973
1914	2452	15663	9493	4028	76	—	—	31712	71037	89721	81542	81491	3272	—	—	327063	1913—1914	69823	77379	73669	77463	3249	—	10	301593
1915	3192	6054	36601	1914	—	—	49	47810	19259	23560	54168	6794	51	49	—	103881	1914—1915	18519	33170	27061	8907	127	—	—	87784

NUMARUL ŞI CAPACITATEA AMBELOR MAGAZII

MAGAZIA No. I SILOZUL .... Dela	pânăla	CAPACITATEA IN HECTOLITRI	MAGAZIA No. II SILOZUL ..... Dela	pânăla
1	—	1460 hl.	251	—
2	24	1630 »	252	274
25	—	1460 »	275	—
26	—	610 »	276	—
27	50	1860 »	277	300
51	—	1760 »	301	—
52	74	1940 »	302	324
75	—	2980 »	325	—
76	—	610 »	326	—
77	100	1860 »	327	350
101	—	1480 »	351	—
102	124	1630 »	352	374
125	—	1480 »	375	—
126	—	530 »	376	—
127	150	1630 »	377	400
151	—	1700 »	401	—
152	174	1860 »	402	424
175	—	2860 »	425	—
176	—	630 »	426	—
177	200	1940 »	427	450
201	—	1700 »	451	—
202	224	1860 »	452	474
225	—	2260 »	475	—
226	—	560 »	476	—
227	250	1630 »	477	500

Capacitatea hectolitrică a ambelor magazii . . . . . 441320 hl. X 2 = 882640 hl.

CEREALE TRANSBORDATE DIN VAGOANE IN VAPOARE PRIN MAGAZII

ANII	Porumb	Grâu	Orz	Ovăz	Secară	Meiu	Total
Dela 30 Sept. 1909—1910	—	—	—	—	—	—	—
1910—1911	130071	6512682	13097213	8773671	806130	42642	29362409
1911—1912	16740156	14122851	15428593	6251927	592586	—	53136115
1912—1913	2395788	10267930	7292313	—	52720	—	20008751
1913—1914	9533807	1269597	5750461	2420221	67554	—	19041640
1914—1915	46852	383330	675708	—	—	—	1105890

NUMARUL VAGOANELOR DESCARCATE

ANII	No. vag.
Dela 30 Septembr. 1909—1910	446
1910—1911	26639
1911—1912	35033
1912—1913	18303
1913—1914	20541

TABLOU

De cantitățile (în tone) de cereale pe felul manipulațiunilor efectuate în magaziile cu silozuri

ANII	LUNILE	SONDE MARI	SONDE MICI	Amestecare la eliberare	Aerare și cântărire	CURAȚIRE PRIN TARARE	CURAȚIRE PRIN TAERE DE ȚEPI
1911 — 1912	Aprilie	60	2	4.655.262	3.127.752	892.500	—
	Maiu	10	2	5.617.506	1.094.058	1.191.261	—
	Iunie	23	1	3.691.190	1.731.413	407.061	—
	Iulie	42	—	3.532.562	1.485.099	138.426	—
	August	73	1	12.923.505	4.228.267	724.487	107.192
	Septembrie	97	—	10.870.883	5.334.137	1.027.168	107.468
	Octombrie	215	1	2.256.001	4.434.955	417.511	—
	Noembrie	330	3	22.097.436	5.392.115	522.501	—
	Decembrie	292	2	13.951.150	7.103.030	1.769.798	—
	Ianuarie	84	5	26.460.130	6.936.400	2.389.796	—
	Februarie	141	12	35.970.105	6.368.627	6.682.485	—
	Martie	131	4	22.950.470	6.353.490	4.989.934	—
	Total	1498	33	164.976.200	53.589.343	21.152.928	214.660
1912 — 1913	Aprilie	196	11	3.684.494	14.760.320	674.064	—
	Maiu	221	—	6.649.100	12.730.829	5.452.728	—
	Iunie	112	3	14.035.196	5.220.214	4.050.702	—
	Iulie	56	2	5.623.819	1.709.648	2.473 030	114.578
	August	79	3	12.053.485	2.072.747	1.245.970	129.924
	Septembrie	138	3	4.418.198	3.182.088	—	390.965
	Octombrie	315	—	16.339.622	9.487.504	867.285	1.376.411
	Noembrie	393	3	24.432.341	6.354.352	53.470	—
	Decembrie	209	4	15.457.438	5.753.175	235.827	—
	Ianuarie	191	1	24.195.121	3.620.127	415.879	—
	Februarie	77	—	29.621.346	2,524.059	10.005	—
	Martie	28	—	17.144.867	3,534.147	377.455	1.970.035
	Total	2015	30	173.624.427	70.949.210	15.856.115	2.208.913
1913 — 1914	Aprilie	16	2	12.258.148	3.976.396	540.992	3.093.526
	Maiu	22	—	6.990.881	4.321.843	4.073	1.923.396
	Iunie	8	1	5.174.169	2.680.715	26.015	—
	Iulie	21	1	1.901.528	1.683.389	105.144	—
	August	20	1	3.000.400	2.067.519	654.093	1.548.046
	Septembrie	84	2	18 418.174	4.136.775	304.296	659.192
	Octombrie	119	—	20.058.447	6.615.892	96.529	—
	Noembrie	243	1	30.103.376	12.008.279	—	—
	Decembrie	89	2	25.368.217	5.058.756	20.820	—
	Ianuarie	294	—	40.006.324	4.759.942	20.080	—
	Februarie	206	—	45.615.998	3.318.945	232.001	101.590
	Martie	202	—	28.785.103	4.281.459	1.062.205	161.198
	Total	1324	9	237.680.765	55.509.910	3.066.248	7.486.918

TABLOU

De cantitățile (în tone) de cereale pe felul manipulațiunilor efectuate în magaziile cu silozuri

ANII	LUNILE	FELUL MANIPULAȚIUNILOR: Aerare	Amestecare	Curățire Tarare	Prin Tăerea vârfurilor	Recântărire	Transferare de cereale dela un depozit la altul	SONDE: Mari	SONDE: Mici
1911—1912	Aprilie	105.866	4.655.262	892.500	—	3.021.886	1.881.602	60	2
	Maiu	781.621	5.617.506	1.191.261	—	312.437	—	10	2
	Iunie	1.480.807	3.691.190	407.061	—	250.606	149.575	23	1
	Iulie	1.330.047	3.532.562	138.426	—	155.052	—	42	—
	August	1.223.472	12.923.505	724.487	107.192	3.004.795	373.136	73	1
	Septembrie	3.355.388	10.870.883	1.027.168	107.468	1.978.749	120.784	97	—
	Octombrie	3.359.099	2.256.001	417.511	—	1.075.856	106.683	215	1
	Noembrie	3.988.094	22.097.436	522.501	—	1,404.021	3.168.710	330	3
	Decembrie	1.411.634	13.951.150	1.769.798	—	5.691.396	1.710.997	292	2
	Ianuarie	3.526.616	26.460.130	2.389.796	—	3.409.784	176.068	84	5
	Februarie	1.308.418	35.970.105	6.682.485	—	4.560.209	188.661	141	12
	Martie	4.226.445	22.950.470	4,989.934	—	2.127.045	111.563	131	4
	Total	26.597.507	164.976.200	21.152.928	214.660	26.991.836	7.957.779	1.498	33
1912—1913	Aprilie	12.773.138	3.684.494	674.064	—	1.987.182	793.413	196	11
	Maiu	11.008.595	6.649.100	5.452.728	—	1.722.234	240.177	221	—
	Iunie	2.272.840	14.035.196	4.050.702	—	2.947.374	27.580	112	3
	Iulie	925.175	5.623.819	2.473.030	114.578	784.473	9.782	56	2
	August	908.850	12.053.185	1.245.970	129.924	1.163.897	1.062.989	79	3
	Septembre	2.580.090	4.418.198	—	390.965	601.998	208.105	138	3
	Octombrie	7.736.837	16.339.622	867.285	1.376.411	1.750.667	512.907	315	—
	Noembrie	5.303.962	24.432 341	53.470	—	1.050.320	783.040	393	3
	Decembrie	4.798.438	15.457.138	235.827	—	954.737	530.825	209	4
	Ianuarie	1.752.771	24.195.121	415.879	—	1.867.356	140.433	191	1
	Februarie	948.506	29.621.346	10.005	—	1.575.550	894.319	77	—
	Martie	1.919.784	17.114.867	377.155	1.970.035	1.614.363	125.680	28	—
	Total	52.928.986	173.624.427	15.856.115	2.208.913	18.020.224	5.329.250	2.015	30
1913—1914	Aprilie	1.991.872	12.258.148	540.992	3.093.596	1.984.524	—	18	2
	Maiu	2.376.403	6.990.881	4.073	1.923.396	1.945.440	34.621	22	—
	Iunie	856.743	5.174.169	26.015	—	1.823.972	—	8	1
	Iulie	1.654.589	1.901.528	105.144	—	28.800	—	23	1
	August	2.637.999	3.000.400	654.093	1 548.016	429.520	—	20	—
	Septembre	2.291.983	18.418.174	304.296	659.192	1.844.792	527.330	86	2
	Octombrie	5.678.254	20.058.447	96.529	—	937.638	89.869	119	—
	Noembrie	8.635.905	30.103.376	—	—	3.972.374	2.316.638	243	1
	Decembrie	3.065.857	25.368.217	20.820	—	1.992.899	637.927	109	2
	Ianuarie	2.664.585	40.006.324	20.080	—	2.095.357	2.667.293	294	—
	Februarie	1.324.070	45.615.998	232.001	101.590	1.994.875	1.765.653	206	1
	Martie	2.923.915	28.785.103	1.062.205	161.198	1.357.544	831.492	206	—
	Total	36.102.175	237.680.765	3.066.248	7.486.918	20.407.735	8.872.823	1.354	10

TABLOU

De cantităţile (în tone) de cereale pe felul manipulaţiunilor efectuate în magaziile cu silozuri şi taxele încasate (în tone)

ANUL		FELUL MANIPULAŢIUNILOR						
		Descărcare lei T. Vrac 0,50 Saci 0,90 căruţe 1,00	Incărcare 0,80 tona până la 15 Sept. 1911 0,60 tona	Magazinaj 0,01 hl. 10 z. 0,015 » 20 » 0,002 » 30 » în sus	Aerare t. 0,20	Amestecare 1. 0,10|T.	Curaţire prin tarare lei 0,10|t	Tăerea vârfurilor la orz lei 2,00|t.
		I	II	III	IV	V	VI	VII
1911—1912	Tone	440820 T.	440773 T.	23805477 hl	26597 T.	164976 T.	21153 T.	215 T.
	Suma încasată lei....	254881,55	287713.20	357082.15	5842 40	16796,15	10769.75	429,40
1912—1913	Tone	242024 T.	245973 T.	10401683 hl.	52928 T.	173624 T.	15850 T.	2209 T.
	Suma încasată lei....	139788,20	147948,30	336025,25	10867,10	17698 20	9141.95	4412.40
1913—1914	Tone	327063 T.	301593 T.	19602943 hl.	36102 T.	237680 T.	3066 T.	7487 T.
	Suma încasată lei....	200942 85	180393,65	294044.15	7251.65	23793.05	1534.50	14978,20
1914—1915	Tone	103831 T.	87784 T.	—	71891 T.	83259,5 T.	8875 T.	17567 T.
	Suma încasată lei...	57396,10	51949.30	253020,90	14378,20	8322,95	4457,55	35134.60

ANUL		FELUL MANIPULAŢIUNILOR									
		Recântărire şi transbordare 1. 0,20|t.	Sonde 1. Mare 3 00 1. Mică 0,30	Waraute	Taxe pentru asigurarea cerealelor, 30 b. o|oo pe una lună	Taxe pentru cerealele descărcate la cheiul de nord 0.20 b.|t.	8 în sută din taxe creditate C. F. R.	Taxa pe 25 la suta în plus pentru manipularea ovăzului	Supliment de 25 la sută pentru încărcare în vapoare în afară de ore reglement.	Amenzi percepute pentru întârziere provoc. la încărc. vapor.	Totalul cerealelor manipulate şi taxele încasate
		VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII
1911—1912	Tone	26932 T.	mari 1498 mici 33	269 w	—	14420 T.	—	82970 T.	30489 T.	—	1135978 T.
	Suma încasată lei....	5307,25	4503,90	269,00	32733,50	28903,76	750 60	13180,85	4573,40	305,00	1023971,80
1912—1913	Tone	18020 T.	mari 2015 mici 30	480 w	—	20530 T.		684 T.	6448 T.	—	752681 T.
	Suma încasată lei....	3885,70	6053,90	480,00	26896,50	4105,90	75,05	195,45	967,30	—	677391,10
1913—1914	Tone	20407 T.	mari 1354 mici 10	148 w	—	34603 T.	—	128954 T.	27925 T.	—	968001 T.
	Suma încasată lei....	4117,30	4065,00	148,00	23441,60	6920,55	18,45	26059,85	4188,70	457,55	793529,75
1914—1915	Tone	10711 T.	mari 1590 mici 4	644 w		—	—	—	—	—	—
	Suma încasată lei...	2142.35	4741,20	664,00	18163,70	1769,65	168,45	2865,90	—	—	457891,55

In totalul general al încasărilor intră şi suma de lei 1.474,70 pe exerciţiul 1913—1914 şi 727,20 pe 1914—15 rezultate din vinderea tichetelor de cântar, sume care nu sunt prevazute în vre-o altă coloană a tabloului.

Coloanele XIV şi VI în ceeace priveşte cerealele în tone. nu s'a adiţionat la total greutatea acestor cereale fiind deja cuprinse în coloana II-a.

TABLOU

De produsele petrolifere tranzitate prin staţiunea de petrol din portul Constanţa dela înfiinţarea staţiunei de petrol (27 Mai 1904)

Anii	SOLD LA 31 MARTIE					Produse petrolifere intrate		
	Benzină	Petrol		Păcură	Total	Benzină	Petrol	
		Rafinat	Distilat				Rafinat	Distilat
1904	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	801119	—	6712046	—	7513165	10188212	—	25985941
1906	4104808	2354576	4557308	—	11016692	30657611	40895388	61169753
1907	2436435	11939557	5931135	—	20307127	52391338	127611994	67154839
1908	12535418	7787672	11854905	—	32177995	64394374	196034973	111126856
1909	7556740	8025452	5806804	—	21388996	93321145	178270998	79172919
1910	5901173	12165429	5063315	8577432	31707349	95123372	198206462	74021007
1911	10169646	12060768	3313524	9965252	35449190	90190174	228876493	82827081
1912	7924472	8331402	587812	4599361	21443047	111890814	229235360	72453190
1913	13916509	9841211	6671621	17290199	47728540	139455207	290365473	67823245
1914	9312313	12387080	7954780	9701449	39355622	161889262	306648340	67985783
1915	38362433	33135095	10497644	14331005	96326177	99278268	120894169	35321805

(In kgr.)		Anii	Produse petrolifere ieşite (In kgr.)				
Păcură	Total		Benzină	Petrol		Păcură	Total
				Rafinat	Distilat		
—		Dela 27 Mai 1904 la 1	—	—	—	—	—
—	36174153	Aprilie 1905	9377815	—	19283173	—	28660988
.	132722752	1905—1906	27353922	38540812	63324491	—	129219225
—	247158170	1906—1907	54059711	118027013	65781011	—	237867735
—	371556203	1907—1908	54295391	200186858	105203086	—	359685335
—	350765062	1908—1909	98299823	178033218	85221020	—	361554061
18132985	385483826	1909—1910	96752285	193584582	75245243	9544184	375126294
76202535	478096283	1910—1911	85903328	227406464	86122068	74882824	474314684
221461851	635041215	1911—1912	113940447	232831427	75286038	226904326	648962238
291004897	788648822	1912—1913	133414028	288421565	61495091	279021912	762342596
266401958	802925213	1913—1914	166398332	304144985	66634098	274161191	811338606
68903965	324403207	1914—1915	70450125	99245655	32684097	64269557	266649434

TABLOU

CU MODUL DE MANIPULAȚIUNE AL PRODUSELOR PETROLIFERE

Sosite în vagoane sau scurse prin conducte de la depozitele particulare
IN TONE

ANII		Benzină	PETROL Rafinat	PETROL Distilat	Păcura	TOTAL	Produse transvazate in tone
De la 27 Mai 1904	in vagoane	—	—	—	—	—	—
	prin conducte	—	—	—	—	—	—
la 1905	in vagoane	10188212	—	25985941	—	36174153	—
	prin conducte	—	—	—	—	—	—
1905—1906	in vagoane	16104643	11952862	24316752	—	52374257	—
	prin conducte	14552968	28942526	36853001	—	80348495	—
1906—1907	in vagoane	26687752	84645683	12901167	—	124234602	—
	prin conducte	25703586	42966311	54253671	—	122923568	—
1907—1908	in vagoane	26986299	87054918	18915634	—	132956851	—
	prin conducte	37408075	108980055	92211222	—	238599352	—
1908—1909	in vagoane	39851144	42409843	18515833	—	100776820	—
	prin conducte	53470001	135861155	60657086	—	249988242	—
1909—1910	in vagoane	30677648	40084131	15077856	18132985	103772620	—
	prin conducte	64445724	158122331	58943151	—	281511206	—
19.0—1911	in vagoane	33178159	58203860	34714110	76202535	202238664	14497562
	p in conducte	57072015	170672633	48112971	—	275857619	— —
1911—1912	in vagoane	40060012	42564637	27258549	209871201	319754399	5925242
	prin conducte	71830802	186670723	45194641	11509650	315286816	—
1912—1913	in vagoane	62708854	77406890	17704914	212637928	370458586	7270653
	prin conducte	76746353	212958583	50118331	78366969	418190236	—
1913—1914	in vagoane	62429989	41697681	12164643	114314332	230606645	1987782
	prin conducte	99459273	264950659	55821140	152087526	572318598	—
1914—1915	in vagoane	48065534	13034959	3794880	16343217	81238590	11708572
	prin conducte	51212734	107859210	31526925	52565748	243164167	—

INCARCATE IN VAPOARE SAU VAGOANE
IN TONE

ANII		Benzina	PETROL Rafinat	PETROL Distilat	Pacura	Total
De la 27 Mai 1914	in vapoare	—	—	—	—	—
	in vagoane	—	—	—	—	—
la 5 April. 1905	in vapoare	9377815	—	19283173	—	28660988
	in vagoane	—	—	—	—	—
1905—1906	in vapoare	27353922	38540812	63195742	—	129090476
	in vagoane	—	—	128749	—	128749
1906—1907	in vapoare	54059711	117719203	64669590	—	236448504
	in vagoane	—	307810	1111421	—	1419231
1907—1908	in vapoare	54295391	200186858	105097034	—	359579283
	in vagoane	—	—	106052	—	106052
1908—1909	in vapoare	98234973	178021972	83614537	—	359871482
	in vagoane	64850	11246	1606483	—	1682579
1909—1910	in vapoare	96745716	193340931	73714004	9544184	373344835
	in vagoane	6569	243651	1531239	—	1781459
1910 1911	in vapoare	85903328	227023765	85834561	74645329	473407183
	in vagoane	—	382699	287507	237295	739090
1911 1912	in vapoare	113870573	232579546	75233073	226815352	648498544
	in vagoane	69874	251881	52965	88974	463644
1912—1913	in vapoare	133402823	288418171	61479169	278892813	762192976
	in vagoane	1205	3394	15922	129099	149620
1913—1914	in vapoare	166398332	204144985	66634098	274161191	811338606
	in vagoane	—	—	—	—	—
1914—1915	in vapoare	65296107	98839875	32105654	64269557	260511193
	in vagoane	5134018	405780	578443	—	6138241

TABLOU STATISTIC

Al produselor petrolifere arătând cantităţile manipulate şi taxele încasate în staţiunea de petrol a portului Constanţa

Anii	PRODUSE PETROLIFERE Benzină, Petrol rafinat, (lampant) şi petrol destilat: Sosiri în vagoane în tone	Încărcări în vapoare în tone	Transvazuri în tone	Încărc. în vag. p. re-exp. în ţară	Acumularea cantităţilor în tone		Sume încassate: Lei	B.
	1	2	3	4	5	6	7	
27 Mai 1904—1905	36174,153	28660,988	—	—	64835 141	0,35	22692	92
1905 1906	52374,257	129090,476	—	128,749	181593,482	0,35	63557	71
1906—1907	124 34,602	236448,504	679,816	1419,231	362782,153	0,35	126973	75
1907—1908	132956,851	359579,283	5456,403	106,052	498098,589	0,35	174334	50
1908—1909	100776,820	359371,782	4418,951	1682,579	466749,832	0 35	163362	44
1909—1910	85839,635	363800,651	7464,297	1781.459	458883,042	0,35	160610	11
1910—1911	126036,129	398761,654	11449,929	6 0,20	536917 918	0,35	187921	27
1911—1912	107116,471	421683,199	3241.346	874,720	532415,729	0,35	186345	50
1912—1913	169845,856	483300,163	6743,812	20,521	659910.352	0,35	230958	62
1913—1914	11664 ,733	537177,415	1367681	—	655188,829	0,35	229316	09

Anii	PĂCURĂ: Sosiri în vagoane în tone	Scurgere cu taxa în tone	Încărcări în vapoare în tone	Încărc. în vag. pt. reex în ţara	Transvazări în tone	Acumularea cantit. cu aceaşi taxă în tone		Sume încassate: Parţial Lei	B	Total Lei	B.
	8	9	10	11	12	13	14	15		16	
27 Mai 1904—1905	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1905 1906	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1906—1907	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1907—1908	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1908—1909	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1909—1910	18 32,985	—	9544,184	—	—	27677,169	0,50	13838	58	13 38	58
1910—1911	76202,535	—	746645,529	237295	3047,634	151085,359 3047,635	0,50 1,00	75542 3047	67 63	78590	30
1911—1912	209871,201	11590,650	226815,352	88974	2683,896	448366,177 2683,896	0.50 1,00	224183 2683	08 89	226866	97
1912—1913	212637,928	1) 9215,171 69151,798	278892,813 —	129099 —	— — 526,841	500875.011 69151,798 526,841	0.50 0 47 1,00	250437 32985 526	50 40 84	283949	74
1913—1914	114314,33	2) — 34405,874 117681,652	274161,191	—	— 620,101	388475,523 34405,874 117681,652 620,101	0,50 0,47 0.30 1,00	194237 16411 35304 620	76 60 49 10	246573	95

1) 15 Iunie 1912 s'a scăzut preţul dela 0,50 L./ tonă la 0.477.

2) Dela 1 Iunie 1913 s'a redus preţul la 0.30/ tona pentru scurg.

TABLOU

Recapitulativ de produsele petrolifere manipulate și taxele încasate în stațiunea de petrol a portului Constanța

ANII FINANCIARI	PRODUSE PETROLIFERE Benzină Petrol rafinat (lampant). Petrol distilat și Păcură					
	Sosiri în vagoane și scurgeri din rezervoarele particul. In tone	Incărcări în vapoare In tone	Transvazări In tone	Incarcat în vagoane pentru reexpediere In tone	Acumularea cantităților In tone	Sume încassate
	1. 8 și 9	2 și 10	3 și 12	4 și 11		Lei B.
27 Mai 1904—1905	36.174.153	28.660.988	—	—	64.835.141	22.692,29
1905—1906	52.374.257	129.090.476	—	128.749	181.593.482	63.557,71
1906—1907	124.234.602	236.448.504	679.816	1.419.231	362.782.153	126.973,75
1907—1908	132.956.851	359.579.283	5.456.403	106.052	498.098.589	174.334,50
1908—1909	100.776.820	359.871.482	4.418.951	1.682.579	466.749.832	163.362,44
1909—1910	103.972.620	373.344.835	7.464.297	1.781.459	486.563.211	174.448,69
1910—1911	202.238.664	473.407.183	14.497.562	907.501	691.050.910	266.511 57
1911—1912	328.578.322	648.498.544	5.925.242	463.694	983.465.802	413.212.47
1912—1913	460.850.753	762.192.976	7.270.653	149.620	1.230.464.002	514.918,36
1913—1914	383.044.591	811.338.606	1.987.782	—	1.196,370.979	475.890,04
1914—1915	133.804.338	260.511.193	11 708.572	6.138.241	412.162.344	156.318,08
TOTAL	2.059.005.971	4.442.944.070	59.409.278	12.777.126	6.574.136.445	2.552.219,90

TEXTUL ACTULUI COMEMORATIV DE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANŢA [1]

CAROL I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa Naţională Rege al României.

«De când România a întrupat Dobrogea prin vitejia ostaşilor săi în războiul neatârnării şi s'a făcut stăpână la malurile Mărei Negre, gândirea mea a fost într'una pironită la mijloacele de a înlesni exportul ţării în tot cursul anului. In scop de a deschide României căile nesfârşite ale mărilor am împreunat cele două maluri ale Dunării dintre Feteşti şi Cernavoda, ridicând măreţul pod «REGELE CAROL I», iar în anul 1896 am pus temelia portului Constanţa, a cărui inaugurare o facem astăzi.

De atunci, treptat cu mijloacele de care s'a dispus, am avut grija înainte de toate de a asigura isprăvirea lucrărilor pentru exportul cerealelor şi al petrolului, care reprezintă 85 la sută din exportul ţării. Nădăjduind că Dumnezeu va harăzi României linişte şi îmbelşugare, ca să putem isprăvi cât mai curând portul întreg, menit să slujiască la propăşirea economică a scumpei noastre Patrii, astăzi a 27-a zi a lunii Septembrie 1909 şi al 43-lea an al Domniei Mele, am inaugurat asemeni prima magazie de cereale din cele 4 ce se clădesc, faţa fiind M. S. Regina. AA. LL. RR. Principele Ferdinand Moştenitorul Tronului, Principesa Maria, Inaltul cler, miniştrii Mei, preşedinţii şi vice-preşedinţii corpurilor legiuitoare, înalţi demnitari ai Statului, fruntaşii oştirii Mele şi corpul tehnic.

Spre amintire, am semnat acest document încheiat în trei exemplare hotărând ca după sfinţirea lucrarilor facute de P. S. S. Episcopul Dunării de jos, un exemplar să fie aşezat în zidăria cea mare a silozurilor de cereale ce se dă acum spre folosinţa comercianţilor; al doilea exemplar sa fie aşezat în zidul farului de la capătul digului dinspre larg, iar al treilea să fie păstrat în arhiva Statului».

(ss) Carol, Elisabeta, Maria, Ferdinand, Elisabeta. I. Bratianu, Gen. C. Budişteanu, M. Pherekyde, Em. Costinescu. S. Haret, T. Stelian, V. Morţun, A. Carp, A. Djuvara, Nifon, A. Saligny.

Acest act a fost zidit de suverani în piatra comemorativă din

[1] Actul comemorativ şi cuvântările rostite la inaugurare sunt extrase din Buletinul Soc. Politehnice No. 10 din 1909.

partea despre mare a primei magazii cu silozuri. care piatră poarta pe o placă de bronz următoarea inscripţiune:

«Noi, Carol I Rege al României, pus-am această piatră în ziua de 27 Septembrie 1909 cu prilejul inaugurării portului Constanţa.

CUVÎNTARILE ROSTITE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANŢA IN ORDINEA IN CARE S'AU ŢINUT

DISCURSUL D-LUI MORŢUN

SIRE,

In graba clipelor care se scurg, adesea omul nu întrevede toată însemnătatea faptelor ce se petrec sub ochii şi în zilele lui.

Nevoile, grijile traiului, lupta vieţii şi framântările lui sufleteşti, mereu îi abat gândul şi pătrunderea de la rostul trebilor obşteşti. De multe ori chiar, celor care iau parte la savârşirea acestor fapte le scapă unele din urmările ce vor avea loc în vremurile viitoare.

Traian, stramutându-şi aci legiunile sale, nu căuta atunci decât sa-şi apere de năvălirile barbare, miezul mândrei împaraţii Romane şi nu gândia că din aceasta va naste un popor şi o ţară noua. Când Ştefan cel Mare şi Neagoe Basarab, împinşi de cucernica lor evlavie ridicau sfinte altare, se duceau ei cu gândul că peste veacuri aceste locaşuri de rugaciune vor fi socotite ca întâile îmboldiri date artei româneşti? Când sufletul chinuit al ţaranului nostru zamislia din grijile şi nevoile lui, din neagra lui restrişte doina si baladele haiducesti, ca să-şi aline o clipă amarurile, pricepea el oare. ţaranul nestiutor de carte, că prin aceasta punea temelia literaturii româneşti?

Apoi chiar la Plevna. când Majestatea Voastră în fruntea fraţilor noştri, luptă ca să faca neamului românesc drum si loc între popoarele lumii, câţi erau acei cari prevedeau ca prin acea jertfă ţara va lua o aşa de repede prefacere?

Şi azi, când serbam închegarea acestei mareţe lucrări, când inaugurăm acest port, pricepe oare toată suflarea româneasca în ce măsură se înlesneşte propăşirea noastră agricola si cât de mult se asigură întărirea noastra economica?

Până acum vieţii noastre economice îi lipsea un organ de respiraţiune permanentă. Acum plamânii ţarii s'au întregit, organismul nostru economic s'a desăvârşit. De acum în tot cursul anului, pe toate vremurile, rodul muncii noastre. bogăţiile noastre vor avea neîntrerupta scurgere.

Ţara ştie cât datoreşte Majestăţii Voastre desavârşirea acestei lucrări, cu câtă agerime şi pătrundere Majestatea Voastra, încă dela suirea pe tron, Aţi arătat drumul mărei, cu ce staruitoare râvnă Aţi

îndemnat, Aţi zorit ca gândul acesta sa ia fiinţa, cu ce încredere înţeleapta Aţi îmbarbătat pe inginerii români, sârguincioşi şi pricepuţi cari, în frunte cu eminentul nostru Saligny, una din podoabele stralucitei domnii a M. Voastre, au adus la îndeplinire via Voastra dorinţă.

De aceea toata suflarea românească recunoscătoare de vaza şi prosperitatea la care a ajuns patria sub rodnica si glorioasa domnie a Majestăţei Voastre, zice :

Sa trăiţi Majestate, să trăiască Majestatea Sa Regina, sà trăiască iubita noastră dinastie !...

DISCURSUL D-LUI ANGHEL SALIGNY

SIRE,

Prezenţa Majestăţei Voastre şi a Augustei Voastre familii la această serbare are o mare însemnătate pentru ţara noastră. Nu sărbătorim numai săvârşirea unor lucrări din portul Constanţa. ci îndeplinirea unui întreg program urmat cu atàta stăruinţa de Majestatea Voastră.

Prin facerea liniilor Bucuresti-Feteşti, Făurei-Feteşti şi a podului de peste Dunăre Aţi dat putinţa ca produsele de tot felul ale patriei noastre să se scurgă la mare, fară întrerupere şi în timp de iarnă. Prin facerea portului Constanţa cu adâncime şi instalaţii speciale pentru cereale, Aţi dat putinţa de a se reduce navlul cerealelor prin sporirea capacităţei vapoarelor si scurtarea timpului de încărcare.

Toate acestea vor contribui ca să putem susţine mai cu folos concurenţa pe pieţele mondiale.

In ce priveşte industria noastră de petrol, ea nu ar fi putut lua desvoltarea de acum, fară lucrările pe cari le inauguraţi azi.

Sire. primul proect al portului a fost facut în anul 1881 de vestitul inginer Hartley. atunci când corpul nostru technic nu avea ingineri experimentaţi în acest fel de lucrari. Un al doilea proect, a cărui executare s'a început in anul 1896, a fost conceput de Inspectorul General Cantacuzino în anii 1891—1894, având de sfatuitor pe Inspectorul Guerard, fost director al portului Marsiliei. De atunci încoace, atât sub direcţiunea mult regretatului Inginer Duca, cât şi sub actuala direcţiune, numai inginerii români, mai toţi ieşiţi din şcoala noastră de poduri si şosele, au lucrat la conceperea şi executarea lucrărilor portului. Toţi inginerii sunt adânc recunoscători Majestaţii Voastre care prin nestramutata încredere ce Aţi avut în forţele lor, le-aţi dat prilejul sa dovedească. prin marile lucrari savârşite sub glorioasa şi binecuvântata Voastra Domnie. că merita încrederea pe care Aţi pus-o în ei.

Cu inima plina de cel mai nemarginit devotament pentru Majestatea Voastra, ei unesc glasul lor cu al meu spre a strigà : Sa trăiţi Majestate, Să trăiască M. S. Regina !... Să trăiasca dinastia !...

DISCURSUL M. S. REGELUI

Cu mare bucurie am venit în Dobrogea spre a inaugura marile lucrări ale portului Constanța datorite, ca și falnicul pod peste Dunăre științei și hărniciei inginerilor români, sub priceputa conducere a șefului lor.

Deschiderea drumului pe mare era o trebuință a propășirei comerțului. Porturile maritime, sunt plămânii unei țări, de aceia guvernul nu a crutat nimic pentru a da portului Constanța tot ceeace a trebuit spre a îndeplini înalta sa misiune.

Incă dela început am urmarit cu cel mai viu interes și am supraveghiat aceste lucrări cari au dat comerțului nostru un avânt așa de puternic și am legat tot mai strâns Dobrogea de caminul strămoșesc.

Cu drept cuvânt putem dar privi acest port ca un factor de căpetenie al propașirei noastre economice și ca o mândrie națională.

Portul Constanța, cu ajutorul serviciului nostru maritim, ne-a pus în legătură statornică și directă cu târgurile străine, mai ales cu apusul Europei care este cel mai mare cumpărator al produselor noastre naționale.

Activitatea acestui centru comercial, care se va desfășura de sigur fără daune pentru porturile noastre dunărene, va fi adevaratul barometru al desvoltarei noastre economice. De aceia am credință că marile lucrări ce s'au săvârșit până acum nu sunt decât un început fața de ce rezervă viitorul, și că Constanța va deveni peste un timp nu prea îndepărtat unul din cele mai importante porturi ale Marii Negre.

Cu acest prilej nu pot sa nu remarc azi o legătură strânsă și apropiata a Dobrogenilor de sufletul nostru cu intrarea lor în deplină viață constituționala a țării.

Prin această întrupare desăvârșită a Dobrogei la Patria Română dela sânul careia nimic n'o mai poate desparți, s'a înfaptuit pe veci ținta străbunilor luptători pentru stăpânirea țărmului Mării Negre, visul bătrânului Mircea Voevod și a lui Stefan cel Mare.

Cu adâncă recunoștința mulțumesc tuturor pentru primirea stralucită cu care am fost întâmpinați din partea orașului, ca și pentru bunele urări ce mi s'au adus în cuvinte așa de calduroase și măgulitoare și sunt fericit că am placutul prilej a ridica paharul meu pentru prosperarea mereu crescândă a portului Constanța și pentru fericirea scumpilor noștri dobrogeni.

RUGĂCIUNE

In noianul necredinței
Și robiți trufiei,
Dă-ne 'ndemnul pocăinței,
Doamne al-țării!

Și în luptă cu durerea
Și cu patimi sute,
Intărește-ne puterea,
Unule-născute!

Voia Ta pe noi ne'nvață
Ca un bun părinte,
Dătătorule de viață
Și Duhule-sfinte!

Și în suflete coboară
Indurarea-ți toată,
Cea-deapururea-Fecioară,
Maică-prea-curată!

ROZMARIN

NU MAI PLÂNGE...

— —

Grele vremi şi grea povară
Peste noi şi biata ţară,
Moş Ioane din Seimeni!
După ani de pribegie
Casa ţi-o găsişi pustie,
Câmpul—burueni.

Ţi-i ograda năruită,
In coşar tu n'ai o vită,
N'ai un câine 'n bătătură.
— Of, aşa-i, aşa-i nepoate,
Cum se duseră cu toate,
Par'că nici nu fură...

Rău te scurmă 'n suflet dorul,
Ca să-ţi vezi din nou feciorul
Cel voinic ca un stejar;
Dar ţi l-a 'nghiţit mormântul,
Crucea lui o bate vântul
La Topraisar.

Biata nora şi nepoţii
Azi îndură greu cu toţii
Griji, necazuri şi nevoi.
Nu-i mâncare, nu sunt lemne,
C'au venit acum, pe semne,
Zilele de-apoi.

Greu la deal şi greu la vale!
Care-i rostul vieţii tale,
Biet bătrân cu paşii rari?
Caţi zadarnic spre icoane —
Nu mai plânge, Moş Ioane
Din Seimenii Mari.

ION BENTOIU

IDILĂ DIN MUNȚI

de

H. HEINE

I

In coliba de pe munte
Locuește un miner.
Brazii verzi foșnesc în noapte,
Luna strălucește 'n cer;

Iar în jilțul din colibă,
Minunat în flori cioplit,
Fericit e cine șade —
Și-s chiar eu cel fericit.

Pe un scaun stă copila
De genuchi-mi rezemată,
Ochii sunt ca două stele,
Gura ei înpurpurată.

Blînde, stelele albastre
Mă privesc în ochi senin,
Ea șiret pe gură pune
Albul deget ca de crin.

Muma fetei nu ne vede,
Fusu 'n mîna ei se sbate,
Iară tatăl din chitară
Cîntă cîntece uitate.

Mititica-și moaie glasul
Și vorbește pe șoptite;
Pîn'acum îmi spuse dînsa
Multe taine negrăite.

„Vai, de cînd mătușii mele
I-a fost dat și ei să moară,
Nu mai mergem nici la Goslar,
Cum mergeam odinioară.

Noi suntem așa de singuri
Pe 'nălțimile pustii!
In zăpadă iarnă 'ntreagă
Suntem îngropați de vii.

Mă muncește strașnic frica,
Inima nebună-mi bate,
Cînd colindă 'n miez de noapte
Duhurile necurate".

De cuvîntu-i speriată
O cuprind acum fiorii,
Cu mînuțele-amîndouă
Iși astupă ochișorii.

Fusul sfîrîe 'n colibă,
Brazii verzi foșnesc afară
Și duios răsună 'n noapte
Vechiul cîntec din chitară.

— „Teamă n'ai, copilă dragă,
De strigoi și vrăji haine —
Stol de îngeri zi și noapte
Stau de veghe lîngă tine".

II

Bate bradul la fereastră
Cu lungi degete 'nverzite;
Din înalt tăcuta lună
Blînde raze ne trimite.

In odaia de culcare
Doarme tatăl, doarme muma.
Veseli înșirînd nimicuri
Doar noi doi stăm treji acuma.

— „Că te rogi ades la Domnul
Eu nu cred, orice mi-ai spune;
Tremuratul buzei tale
Nu e semn de rugăciune.

Recea buzei tremurare,
Cînd o văd, mă 'nfricoșază,
Insă teama mi-o gonește
Dulcea ochiului tău rază.

Mă 'ndoesc că porți în suflet
Al credinței drept cuvînt.
Spune, crezi tu oare 'n Tatăl,
Crezi în Fiu și'n Duhul Sfînt?"

— „Cînd mă alintam la mama
Pe genuchii ei călare,
Eu credeam adînc în Tatăl
Cel nespus de bun și mare.

El din plin zidi pămîntul
Și pe om stăpînitor,
Luna, soarele și aștrii
Le-a pornit pe drumul lor.

Cînd crescui apoi mai mare
Și 'ncepui mai mult să știu,
Cu 'nțeleaptă judecată
Am crezut atunci și 'n Fiu.

El a fost acela, care
Ne-a 'nvățat ce e iubirea
Și primi cu multe chinuri,
Drept răsplată, răstignirea.

Azi sunt om cu carte multă,
Străbătut-am mult pămînt
Și din inima-mi întreagă
Cred acum și 'n Duhul sfînt;

Căci făcu minuni și face,
Incărcîndu-se de glorii
Și pe sclavi din jug îi scoase,
Nimicind asupritorii.

El gonește rele neguri
Și nebuna nălucire,
Ce mereu înveninează
Veselie și iubire.

Cavaleri armați o mie
Are 'n juru-i Duhul sfînt,
La porunca lui stau gata
Plini de foc și de avînt.

Steagul lor se 'nalță mîndru,
Scot din spede scînteieri
N'ai vrea tu să vezi, copilă,
Așa mîndri cavaleri?

Mă sărută, mă privește
Și m'ascultă, căci eu sînt
Unul dintre cavalerii
Cei aleși de Duhul sfînt.

III

Sol tăcut, afară luna
Printre brazi se furișază,
Lampa noastră obosită
Doar abia mai luminează.

Blînd lucesc doi ochi albaștri
Cu lumina lor curată,
Ard în pară obrăjorii —
Și grăește mîndra fată:

—„Din mîncări ne fură noaptea
Duhuri negre uneori:
Ce 'ncuem în ladă seara,
Nu se mai găsește 'n zori.

De pe lapte iau smîntîna
Duhuri rele și păgîne,
Iar pisica vine 'n urmă
Și mănîncă ce rămîne.

Și pisica-i vrăjitoare,
Căci pe timpul cel cumplit
Ea se urcă noaptea 'n munte,
Sus la turnul părăsit.

Un castel a fost acolo,
Plin de fală și plăceri,
Petreceau în strălucire
Paji, femei și cavaleri.

Un blestem de vrăjitoare
Biet castel, căzu pe tine —
Astăzi cîntă cucuvaia
Printre tristele-ți ruine.

Insă zise vrăjitoarea:
„Doar cuvîntul cel vrăjit,
Spus' la ceas de noapte tainic
Și la locul potrivit,

Va preface iar ruina
In castel plin de plăceri,
Vor petrece iar într'însul
Paji, femei și cavaleri.

Cel ce va grăi cuvîntul
Va fi domn cum altul nu-i,
Iar trompete și chimvale
Vor cînta mărirea lui".

Infloresc pe mica gură
Dulci icoane din povești
Și din ochii ei albaștri
Isvorăsc lumini cerești.

Peste mîini îmi înfășoară
Părul ei cel auriu,
Degetele mi le-alintă
Ș'apoi tace 'ntr'un tîrziu.

In odaia liniștită
Totu-mi pare cunoscut.
Lucrurile-acestea toate
Par'că le-aș mai fi văzut.

Ceasul murmură. Chitara
Prinde singură să cînte,
Pe cărări de vis acuma
Gîndu 'ncepe să s'avînte.

Iată ora potrivită,
Iată locul potrivit
Și-mi alunecă pe buze
Chiar cuvîntul cel vrăjit.

Vezi, copilă, miezul nopții
Ișî înclină neagra-i frunte,
Rîu și brazi în freamăt mare
Au trezit bătrînul munte.

Din adîncul lui răsună
Cînt de voci și de chitară
Și răsar nenumărate
Mîndre flori de primăvară

Flori străine, minunate,
Agitîndu-se 'mpreună,
Ișî amestecă parfumul
Strînse 'n patimă nebună.

Trandafirii, flacări roșii,
Sparg întinderea luminii,
Ca săgeți de vii cristale
Către cer se 'nalță crinii.

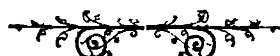
Viu arzînd lucesc în slavă
Stele mari cît mîndrul soare;
Crini 'n albele potire
Strîng a razelor splendoare.

Iară noi mai mult ca toate
Ne-am schimbat în astă vară:
Facle, aur și lumină
Pretutindeni ne 'nconjoară.

Tu, copilă, ești prințesă
Si coliba cea de ieri
E castel în care cîntă
Paji, femei și cavaleri.

Si eu sunt stăpîn pe tine,
Pe castel și toate cele,
Iar trompete și chimvale
Cîntă imn măririi mele!

ION BENTOIU

BĂJENARII

Lui moş Tudor Trufaşu din Seimeni.

Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul...
Pe drumuri vechi, sau drumuri nebătute.
Ei au pornit în care ca 'n redute.
Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul
Lăsând nimic în urmă decât tunul.

— Veniţi de unde? Ei răspund: din jos.
— Şi încotro? Şi îţi răspund: în sus.
Atâta ştiu şi-atâta au de spus.
Şi carul scârţâie la osii ros
Căci ei se duc în sus şi'vin din jos....

Copiii dorm şi mama mare mână.
Pe jos cei cari sus nu mai încap.
De roată două capre şi un ţap.
In putinei nici urmă de smântână.
Copiii dorm si mama mare mână.

Din Dobromir, Adam-Clisi, din Calfa.
Ei au plecat de patru săptămâni,
Fără să ştie unde fi-vor mâni
Ca să-şi înceapă iară, dela alfa,
Viaţa lor din Dobromir, din Calfa.

Scoboară drumul şi-apoi iară urcă
Şi urcă 'ntr'una şi din nou scoboară:
Mai e până 'n Seimeni numai o moară,
Dar pân' la *Ţaş-punar* mai au de furca....
Scoboară drumul şi-apoi iară urcă.

Vorbesc cu ei în foşnet lung porumburi
Aşa cum au lăsat şi ei acas':
Dar nu e timp acuma de popas:
Prin Gura-Dobrogii sunt negre dâmburi
Şi nu mai e nici şoaptă de porumburi.

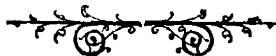
Dar, cum e noapte-acum, au să se culce.
Tot n'au nimic nici astăzi de mâncat;
Şi mâni or fi la cină în vr'un sat.
Căci tot mai au o lună până 'n Tulce
Şi, cum e noapte-acum—au să se culce.

Inţeapă vântul; însă Carul-mare
De-un ceas pe ceruri osia-şi îndoaie;
Or sta cât timp nici vorbă nu-i de ploaie,
Cum stau pe Calea Robilor popoare
Şi, or porni şi ei cu Carul-mare.

Şi-aşa, din sate 'n sate, băjenarii
In scârţâitul carelor, alene,
Hălăduesc pe drumuri dobrogene:
Merg să-şi aşeze 'n altă parte larii
Şi, merg fără s'ajungă băjenarii...

Dragoş Protopopescu

Cernavodă, 7 Septembrie 1916.

VORBEŞTE TOMIS

E noapte 'n Tomis, noapte demonică acum....

Se stinge cea din urmă nuanţă de parfum,
Căci neagra cavalcadă turanică şi vântul,
Ii spulberă 'n cenuşe şi faima şi pământul.
E noapte grea în Tomis — şi nimeni nu ne spune
Mai jalnic ca Ovidiu durerile nebune
Sădite 'n brazda arsă a ţarinei de ieri...
Azi nu mai bate vântul anticei primăveri
Ce-şi trimetea pe valuri miresmele de flori
Din Sudul plin de soare cântat de atâtea ori,
Şi nu mai vezi pe 'ntinsul imaculat de mare
Plutind solemn corăbii cu mirt din ţara 'n care
S'a revărsat lumina mai vie 'n omenire:
Nu-şi mai trimit nici cedrii fiorii de iubire
Spre 'mbătrânitul Tomis... Plâng nopţile acolo,
De jale-i sfâşiată şi luna lui Apollo;
Iar stelele-şi aruncă pe Tomis, din neant,
Insângerate lacrimi în loc de diamant.

Dar se aşteaptă ziuă pentru Latini să fie;
S'o zdruncina infernul atunci din temelie,
Or rătăci barbarii de-atâta strălucire
Gonind mai laşi ca Iuda. Nebiruita fire
Infrântelor lor hoituri tărie să le dea
Să fugă; iar urgia cu biciu de foc să-i iea!
Şi dibuind în calea pe care or vrea să plece,
Lumina să-i orbiască, iar marea să-i înnece!

Mongolicele stârvuri și ele vor porni
Din țarinele noastre când se va face zi:
Își vor lua chiar duhul ce-a profanat pământul
Sfințit cu oseminte romanice și-avântul
Atâtor legioane, a căror umbre mari,
Odihnă n'au să doarmă alături de bulgari.
E jale mare 'n Tomis și 'n Scythia la fel
O floare nu-i din câte ne 'nduioșa în el
Nevestedă. Pe drumuri, cruci răsădite sunt,
Sub care dorm martirii... Doar ele pe pământ;
Mai străjuesc durerea sfințiților eroi -
Ce-așteaptă răzbunarea cumplită dela noi.

Al nostru, spun bulgarii că nu mai e nimic
In Tomis; iar prin jaful și crimele lor zic,
Că primenesc pământul trudit și vor rămâne
Stăpâni pe metropola ogoarelor române!
. . . .
Ce tristă geme marea rostogolind furtuna
In portul plin de tidve ce râd hidos, când luna
O clipă re'nnălțată dintr'un nocturn potir,
Își vede infinitul — un jalnic cimitir!

Veniți de-aprindeți torțe galerelor cu mirt
Eroi! Veniți, căci smirnă v'aduc din golful Syrt,
Și cântece, pe care le plâng coralierii
De se 'nfioară marea... Slăvesc corăbierii
In cinstea desrobirei și-a inimei zdrobite
Cântând, epoci de aur în marmoră trăite,
Ca mărturie sacră de-un milenar rezidiu,
Căci pentru voi în Tomis, trăia în bronz Ovidiu.

1907 **GEORGE DUMA**

REVERIE ANTICĂ

Era senină noaptea și apele senine
Purtate de zefiruri pe tremurul lor lin
Corăbii călătoare cu pânzele latine
Treceau tăcut prin umbră pe Pontul Euxin.

Iar Scythia minoră cu țărmuri ruinate
Visa o «pax romana» sub focul viu din stele;
Cu negre ziduri Tomis, antica ei cetate,
Păzia latinitatea de seminții rebele.

Și singur lângă straja ce sta ca 'n bronz turnată
Invăluit în manta-i Ovid privia în port
Catargele-adormite și marea legănată
Și 'ncet scanda în versuri un epitaf de mort:

«Acel ce zace-aice, prin geniul său zdrobit
E Naso. cântărețul iubirilor duioase.
Drumețule. de 'n viață iubirea ai cinstit.
Șoptește: fie-i țărna ușoară peste oase».

De-odată Caucazul străfulgeră 'n lumină!
Căldări de ghiață. piscuri și codri vechi și mari
Răsar din neguri albe sub recea lună plină
Și marea cu corăbii și porturile rari.

In lacuri de lumină se scald'acum Diana.
Infiorat tresare nemărginitul Pont.
Căci peste-al mării tremur așterne Cosânziana
Un drum de-argint din Tomis și până'la orizont.

Și cum privia poetul de sus, de lângă turn,
Măreața feerie a nopții înstelate,
El pare dus cu gândul în veacul lui Saturn;
Ca 'n vis ascultă marea cum cântă sub cetate.

Era senină noaptea și apele senine...
Purtate de zefiruri pe tremurul lor lin,
Corăbii călătoare cu pânzele latine
Treceau tăcut sub lună pe Pontul Euxin.

«Frumoasă ești, o! Tomis, a Scythiei cunună!»
Șoptește-acum in lacrimi poetul cel străbun.
E vis sau e aieve? Dar din argint de lună
El vede cum răsare bătrânul zeu Neptun.

Se 'nnaltă din adâncuri în dreapta cu trident
Și algele-i atârnă din creștet și din barbă;
El spune-o profeție privind spre occident,
In jur îi sar delfinii, iar marea stă să fiarbă.

«Cetate a durerii pe întristat pământ!
Ți-or spulbera barbarii penații tăi din vatră!
N'o rămânea din *tine nici piatră peste piatră!*
Vei ști ce e pieirea și spulberul in vânt!

Dar mândră vei renaște, ca Phoenix din cenușe,
Metròpolă măreață în Pontul Euxin
Când munții revărsa-vor spre-a tale vechi cătușe
O nouă seminție din sângele latin».

A zis. Și in adâncuri se cufundă bătrânul.
Iar Orele in goană zburau in spre abis.
De trandafiri tot cerul și 'nflăcărează sânul...
Poetul sus pe ziduri sta tot pierdut în vis.

Era senină ziua și apele senine...
Purtate de zefiruri pe tremurul lor *lin.*
Corăbii călătoare cu pânzele latine
Treceau veios sub soare pe Pontul Euxin.

B.

UN GLAS IUBIT

Din sbuciumarea asta necurmată
Un glas iubit mă chiamă blând pe nume
De-abia-l mai recunosc,—și altă dată
Doar el erà norocul meu pe lume.

Din câtă depărtare mă străbate
Pe când eu mă cufund mereu în vreme!
Tot mai încet și 'n veci tot mai departe
Iubitul glas încearcă să mă cheme.

Și eu mă pierd... O, scumpă nălucire,
Imagine de-a pururi adorată,
Nu te curma cu dulcea amintire
A 'ntregului noroc de altă dată.

ROZMARIN

PROECTE, CUVINTE SI GESTURI BULGĂREȘTI
DIN TIMPUL MARELUI RĂZBOIU

S'au exprimat nedumeriri în privința motivelor cari au determinat pe Turcia să ia parte la războiul mondial, ea care nu fusese în stare să facă față războiului balcanic și care în 1914 erà cu totul redusă și extenuată. Cu toate acestea, Turcia n'ar fi putut rămâneà neutrală în conflictul armat dintre cele două grupări de Puteri europene.

Politica tradițională panslavista, cu tendința de a pune mâna pe Constantinopol și Strâmtori și de a transformà Marea Neagră în lac rusesc — politică reluată de Sazonoff și aprobată, fără rezervă, chiar și de liberalii lui Miliucoff, — explică și chiar justifică gestul Turciei. Constantinopolul și Strâmtorile erau, cum sunt și astăzi, puncte de intersecție și, deci, de ciocnire a unor mari sfere de interese politice și economice; și oamenii cari aveau, în 1914, răspunderea conducerei în imperiul senilului Mehmet V erau liberi să aleagă între perspectiva desființărei politice a patriei lor europene, pe care le-o puneau înainte tendințele politicei externe rusești, și între cealaltă perspectivă, a simplei exploatări economice, plina de prevențiuni și cu aparențe chiar protectoare, pe care le-o înfățișau nazuințele Germaniei de infiltrațiune și extindere în Orient; ba chiar, drept vorbind, acei oameni politici ai Turciei, alegând a doua alternativă, n'au făcut, din punctul de vedere al datoriei lor, cea mai rea alegere.

Dar Bulgaria?... Ce motive a putut aveà Bulgaria, — motive binecuvântate, — ca să se alăture Puterilor Centrale în războiul care a sângerat lumea?!..

Iată o întrebare cu răspuns mai complicat.

Din capul locului, trebue să recunoaştem că motivul determinant pentru atitudinea Turciei, nu e lipsit de valoare nici pentru a explicà, în parte cel puţin, şi atitudinea Bulgariei. *O stăpânire rusească, deplină şi bine asigurată, la Constantinopole şi Strâmtori, aproape nu se poate concepe fără stăpânirea unei zone teritoriale pe malul apusean al Mării Negre.* Din acest punct de vedere, politica externa şi acţiunea militară, de două ori seculare, ale Imperiului moscovit înfaţişă nu numai pentru Turcia şi Bulgaria, ci şi pentru noi, Românii, — o gravă primejdie. Comerţul nostru extern ar fi fost de sigur stingherit [cum mai ales suntem ţara agricola exportatoare, ca şi Rusia], *şi chiar integritatea noastră teritorială ar fi putut fi serios ameninţată, cel puţin in direcţiunea Dobrogei.* Cât despre Bulgaria, ea ar fi putut, într'adevăr, să aibă soarta pe care i-o întrevedeà fostul prim-ministru Radoslavoff într'o convorbire cu colonelul american Emerson: *„Dacă Rusia ar reuşi să parvină la Constantinopol prin Dobrogea, noi ar trebui să ne resignăm a deveni sau o regiune complectamente rusească, sau un Stat-tampon"*; ceeace îndreptăţià concluzia sa: *„Bulgaria independentă nu va consimţi niciodată la luarea in stăpânire a Constantinopolului de către Ruşi"*. Şi, am puteà adăogà noi, cu atât mai puţin Bulgaria aveà să consimtă la ocuparea Constantinopolului de către Ruşi, cu cât ea însăşi aveà veleitaţi de stăpânire asupra marei cetăţi, veleităţi înfrânate, în 1912, prin poticnirea dela Ceatalgea, dar la care ea n'a renunţat niciodată. Mirajul bizantin a turburat în toate vremurile minţile barbarilor navalitori în Imperiul de Răsărit, începând cu Goţii şi prinţii Waregi ai Kievului; iar Bulgarii de astăzi, cum vom vedeà, sunt prea mândri de descendenţa lor turanică, pentru a nu-şi aduce aminte în fie-ce moment ca cucerirea cetaţei lui Constantin a fost secoli de-a rândul ţinta sforţărilor lui Crum, Simion şi altor ţari din dinastiile cari au condus, dupa Asparuch, hoardele „glorioşilor" lor străbuni.

Dar numai teama de cucerirea Constantinopolului şi Strâmtorilor de catre Ruşi, oricât de justificată, nu explică pe deplin întreaga atitudine a Bulgariei în ultimul război şi mai puţin înca diferitele ei manifestări. Alte motive, alte tendinţe şi alte sentimente s'au adaogat la această teamă, motive, tendinţe şi sentimente pe care Bulgarii le-au dat pe faţă, luând drept definitive

unele faze trecătoare ale marelui conflict. Bulgarii și-au descoperit astfel tot sufletul, cu toate cutele și ascunsurile lui; și descoperirea făcându-se cu impulsivitatea primitivului ce se crede stăpân pe situații și pe vremuri, a dat la iveală manifestări surprinzătoare pentru unii și interesante pentru toată lumea.

Astfel, ei au început a se mândri cu fina lor diplomație, care le-a permis să „prostească" pe reprezentanții Înțelegerei, până în ultimul moment, făcându-i să creadă în promisiuni mincinoase și în speranțe deșarte; au început apoi a mărturisi ca ambiția lor n'a fost numai de a nu se lăsà înghițiți de marea lor „Protectoare", ci și aceia de a înghiți ei pe alții și de a jucà un rol covârșitor în Balcani, întemeind o „Bulgarie-Mare", care să înglobeze toate provinciile sârbești dela Răsăritul Moravei, Dobrogea românească — „leagănul națiunei bulgare", — Salonicul grecesc — „Betleemul bulgar", — cu eșire la Marea Neagră, la Marea Egee și la Marea Adriatică, în legătură imediată cu Austro-Ungaria în partea Dunării dintre Timoc și Morava; în sfârșit, când au socotit partida câștigată, au spus-o pe față, fără înconjur, ca ei se cred poporul chemat a civilizà Răsaritul european prin exterminarea popoarelor vecine, nevrednice de a mai trăi pe fața pământului, îndeplinind astfel o înaltă vocațiune istorică, de mare însemnătate mondiala... Toate acestea erau motive, aspirații și sentimente ce nu aveau nimic a face cu teama înstăpânirei rusești la Constantinopol și care au influențat deopotrivă atitudinea provocatoare și acțiunea razboinică a vecinilor noștri dela Miaza-zi în tot cursul desfașurarii războiului mondial.

***

D-l Victor Kuhne, un bun cunoscător al Bulgarilor și al Slavilor în general, a publicat de curând la Lausanne, sub titlul „*Bulgarii zugrăviți de ei înșiși*", o carte foarte interesantă prin bogăția materialului adunat din discursurile și interwievurile oamenilor politici bulgari, din articolele apărute în ziarele numeroaselor partide politice bulgărești, din corespondențele adresate dela Sofia ziarelor germane, austriace și unguréști, din cuvântările ocazionale ale delegaților trimiși la Berlin, Viena și Budapesta și la diferite congrese ținute în țările neutrale, din informațiunile date presei de agenții diplomatici bulgari, într'un cu-

vânt, din toate manifestările publice ale oamenilor de Stat, publiciştilor şi savanţilor din regatul vecin [1]).

Spicuind în mulţimea citatelor textuale din preţioasa carte a d-lui Kuhne,—atât de favorabil apreciată în prefaţa d-lui Auguste Gauvain dela *Journal des Débats*, — vom dobândi o temeinică documentare pentru unele manifestări bulgăreşti, care şi altmintrelea n'au trecut neobservate, iar noi, Românii, vom înţelege mai bine, în forma lor cea mai autentică, ce fel de sentimente însufleţeau şi poate încă însufleţesc pe Bulgari faţă de noi.

Dela început, însă, ca chestie de metodă, credem că nu strică să prezentăm, pe scurt, situaţia politică din regatul vecin în ajunul războiului mondial, mai ales că această situaţie s'a menţinut, aproape neschimbată, în tot cursul duratei lui.

* * *

E o eroare fundamentală a tuturor celor cari au avut sau au încă iluzii despre Bulgaria, de a considerà, în viaţa politică bulgărească, numai *etichetele* şi de a nu cercetà îndeajuns *fondul* ce se ascunde sub ele.

«Trecând dela cea mai josnică robie la viaţa parlamentara europeană, — zice d. Kuhne, — Bulgaria a adaptat acest mecanism politic, atât de delicat, mediului şi obiceiurilor sale, într'un chip ce nu se mai întâlneşte nicăiurea. Numai în câţiva ani de viaţă independentă, Bulgaria aveà deja partide politice etichetate europeneşte. După treizeci de ani, divergințele, în chestiunile de politică internă, au dat naştere la zece partide organizate, — şi astăzi sunt tot atâtea».

Aceste partide s'au format pe rând, cu scopul de a combate abuzurile de putere şi corupţia celui care se găsea la cârmă, adoptând, fireşte, totdeauna un program mai avansat şi supralicitând pe adversari în privinţa reformelor de înfăptuit. Astfel, vechii conservatori, — „ciorbagiii“ — cari au guvernat la începutul regimului parlamentar bulgăresc, au fost răsturnaţi de liberalii lui Stambuloff; democraţii, o fracţiune liberală, s'au organizat ceva mai târziu, ca să combată regimul anti-liberal al liberalilor, degenerat într'o tiranie de nesuferit; la rândul lor, de-

---

1) «Les Bulgares peints par eux mêmes», documents et commentaires recueillis et redigés par Victor Kuhne; préface de Auguste Gauvain. Librairie Payot et Cie Lausanne, Paris, 1917.

mocraţii şi-au asigurat o tristă celebritate prin lipsa lor de respect pentru libertăţile cetăţeneşti, şi în special pentru libertatea electorală [1]; şi atunci aceste grupări s'au mai fărămiţat în fracţiuni, chipurile tot mai avansate, fiecare cu programul, şeful şi organul său de publicitate: — progresişti, socialişti-reformişti şi socialişti-exremi; — iar în acest timp poporul bulgar, el însuşi, şiret şi bănuitor, s'a mulţumit să ceară totdeauna politicei, sub toate regimurile şi în toate aspectele, numai foloase personale, materiale şi imediate.

Cu drept cuvânt, Guérin-Songeon [2], istoricul binevoitor al Bulgariei, observă că a fost un pas nesocotit de a chemà pe cei 1.500.000 de ţărani, cari n'au auzit niciodată vorbindu-se de Stat, ca să dea Statului guvernanţi buni.

«Alegerile» — zice el — «aveau sa aducă fatalmente omnipotenţa unui partid; imediat partidul aveà sa incredinţeze oamenilor sai toate sarcinile importante: şi atunci administratorii ţărei nu aveau sa mai cugete la interesele ei, ci numai la ale celor din clanul lor, tiranizându-şi adversarii: iar rezultatul avea să fie: *corupţie generală, violenţe necurmate, dezunire...*»

*
* *

Iată care sunt grupările politice bulgăreşti, după dispariţia vechiului partid conservator, — al „ciorbagiilor“ — şi fragmentarea partidului, zis liberal, al lui Stambuloff:

1) *Grupul germanofilului Radoslavoff*, o fracţiune a partidului stambulofist, având ca organ de publicitate *Narodni Prava* (Drepturile poporului);

2) *Grupul avocatului Tonceff*, altă fracţiune a aceluiaşi partid, reconciliată cu precedenta de către însuşi ţarul Ferdinand, pentru colaborare la guvern pe timpul războiului;

3) *Grupul „adevăraţilor stambulovişti“*, a treia fracţiune liberală, de sub şefia lui *Ghenadieff*, cel mai însemnat orator, cel mai abil politician, dar şi cel mai compromis în tot felul de afaceri veroase, având legături cu organizaţiile patriotice macedonene şi făcând parte şi el din „marele guvern“ războinic;

---

1) Din 4 câţi erau în Sobranie sub liberali, au ajuns la 170, prin nemai pomenite presiuni electorale, după ce au căpătat guvernul.

2) R. P. Guérin Songeon: «Histoire dela Bulgarie». Preface de Schlumberger, Paris, 1913, p. 352.

4) *Grüpul democrat*, recunoscând de şef pe Malinoff, avocat din Sofia, şi având ca organ de publicitate *Preporeț* (Steagul);

5) *Grupul popular* zis şi *național* („narodniacii"), considerat într'o vreme ca cea mai puternică organizaţie politică, sub şefia lui *Ivan Gheşeff*, succesorul lui Stoiloff, om politic de oarecare valoare personală, cu tact şi experienţă, dar fără destulă energie, reprezentat prin ziarul *Mir* (Lumea);

6) *Grupul rusofil al liberalilor-progresiști* (foştii ţancofişti) având de şef pe cunoscutul *Daneff*, al cărui organ de publicitate, *Bulgaria*, a încetat de câţiva ani şi care a evoluat în politica sa tradiţională, declarând că „amiciţia rusă nu mai există";

7) *Micul grup al democraților-radicali* de sub şefia lui *Neiciu Țanoff*, având numai patru reprezentanţi în Sobranie;

8) *Grupul agrarian al lui Stambuliski* (acum la putere), care se pusese în conflict cu Regele Ferdinand din cauza ideilor sale pacifiste, dar care totuşi a votat toate creditele de războiu cerute de guvernul Radoslavoff.... „nu pentru guvern, ci pentru ţară";

9) *Grupul socialiștilor-largi* („şiroki"), condus de *Sakâzoff*, care a sprijinit fără nicio rezervă politica războinică prin ziarul său *Narod* (Poporul); şi, în sfârşit,

10) *Grupul socialiștilor-strâmți* („tesni") de sub şefia lui *Blagoeff*, care prin ziarul său *Rabotniceski Vestnik* (jurnalul muncitorilor) s'a declarat din principiu contra războiului, dar, se înţelege, numai când a adus vorba despre „imperialismul englez" şi despre „politica de cucerire rusă".

Vom mai menţionà dintre politicianii de marcă pe vicepreşedintele Sobranei *Momciloff*, pe democraţii malinoffişti *Liapceff*, turcofil, (despre care Karaveloff spusese cândva că „mulge vaca care dă mai mult lapte"), *Magiaroff* şi *Takeff*; pe adevăratul stambuloffist *Petcoff*, care luase, în cele din urmă, locul talentatului, dar prea compromisului Ghenadieff, în guvernul prezidat de Radoslavoff; pe „narodniacul" Boris Vazoff, pe „agrarianul" Dimitroff şi pe subşeful „şirokilor" Pastukoff.... Vom menţionà de asemenea şi cele câteva organe de publicitate zise „independente", — în realitate mai mult sau mai puţin în solda şi în serviciul guvernului, — şi anume: „*Dnevnik*" (Ziarul), „*Utro*" (Dimineaţa), „*Zaria*" (Aurora), „*Kambana*" (Clopotul) şi *Balkanska Poşta* (Curierul Balcanilor).... Şi astfel vom fi enumerat aproape

complect toate organizațiile în care poporul bulgar se poate înrolà, toți inspiratorii lui politici mai de seamă și toate fântânile intelectuale din care se poate adăpà.

* * *

Mai rămâne un factor important în viața publică bulgară: *Coroana, Țarul Ferdinand de Coburg,* cu care am fi putut începe.... „a tout seigneur... !" și care nu poate fi în niciun caz ignorat.

Ales la 7 Iulie 1887, el se găsià după trei zile la Rusciuk, pe teritoriul bulgar, cu toată împotrivirea Rusiei, care nu voià să-l recunoască. In haosul lăsat de predecesorul său expulzat,— Prințul de Battemberg, — el continuă de a doua zi politica aventuroasă și virulentă a lui Stambuloff:

«Stambuloff îi erà indispensabil»—observa Guérin Songeon[1]). «Mărimea și spaima acestui Warwick al Balcanilor constituiau o strajă prețioasă pentru Coroană... Astfel. Ferdinand se văzù nevoit sa suporte contactul acestui om *odios, dar necesar*.... Având în gradul cel mai înalt sentimentul utilului, el a cautat cu rabdare mijloacele cele mai bune de a întoarce spre binele principatului *patimile politice* și *poftele individuale* ale supușilor sai».

In ce chip a făcut Ferdinand de Coburg această întrebuințare de *patimi* și de *pofte* spre binele principatului, ne-o spune lămurit d. Kuhne[2]):

«Cazut într'un mediu primitiv. într'un mediu de burghezie provinciala. incultă. salbateca. neincrezatoare si nesociabila, Coburg își propuse ca sarcină, din prima zi. sa zorească educațiunea societaței bulgare, cel puțin a celei din Sofia. I se pareà. într'adevar, necesar de a o face. macar în masura care să poata da Curței sale un anturagiu și Sofiei aspectul unei capitale. Și intreprinse aceasta educațiune dupa ideile ce importă în Bulgaria cu uniforma sa de husar ungur».

Cu o grabă febrilă, Ferdinand de Coburg, puse să se dărâme binalele și chioșcurile micei burgade turcești care erà Sofia și să se croiască bulevarde largi, cu edificii moderne, iar pe de altă parte se aplică a improvizà cât mai iute posibil „înalta societate" bulgărească.

Emanciparea societății vechi, patriarchale, trebuia, negreșit,

1) «Histoire de la Bulgarie», p. 377-380.
2) «Les Bulgares peints par eux mêmes», p 246—252.

bruscată, şi transformarea vieţei economice a Bulgarului, parcimonios de felul lui, activată, — ceeace nu se puteà face decât cu banii Statului.

«Intr'adevăr, numai în câţiva ani, Sofia s'a transformat si s'a împopoţonat cu palatele burghezilor îmbogăţiţi din furniturile Statului şi cu vilele miniştrilor şi generalilor, ieri fără gologan, milionari peste noapte. Şi, închiaburită, graţie protecţiei Curţei, toată această lume noua, deşi divizată în partide politice, se alipi de Curte, izvorul binelui şi al răului»....

Debutul acestei corupţiuni trebue căutat în primii şapte ani ai domniei lui Ferdinand de Coburg (1887—1891).

«Această epoca a furnizat Bulgariei generaţiunile de intelectuali cele mai imorale, poporului bulgar funcţionarii cei mai corupţi, Curţei o mulţime de curtezani din toate clasele societaţei, — agenţi docili, buni pentru orice întrebuinţare, dela ministru până la spion, — şi în sfârşit vieţii publice bulgare temperamente şi o mentalitate de care nici organizaţiile politice cele mai înaintate din punctul de vedere al principiilor nu s'au putut încă emancipă».

Pentru a întărì legăturile cu „naţiunea", Curtea fu nevoită să exploateze organizaţiile „patriotice", începând cu organizaţiunea macedoneană de comitagi, întreţinută pe socoteala Statului, făcând, prin această protecţie ocultă, să crească îndrăzneala acestor organizaţii, atât de periculoase ordinei din Balcani. Toată lumea în Bulgaria ştie că mai multe crime senzaţionale s'au comis sub aceleaşi auspicii, sub care s'au făcut atâtea averi pripite, tot atât de senzaţionale...

Locotenentul de husari, urcat pe tron, introdusese la Curtea sa un protocol pretenţios, având ceva din eticheta pompoasă a Habsburgilor şi ceva din fastul oriental al Sultanilor. El răspândì peste tot locul în Europa, cronometrele, butonii de manşetă, acele de cravată şi tabacherele de aur cu monograma princiară. Şi pe lângă camarila docilă ce îşi formase la Sofia, — şi în care primele locuri erau ocupate de urmaşii lui Stambuloff,—n'a neglijat să-şi modeleze oamenii de încredere, destinaţi să ocupe locuri în diplomaţie, ca bătrânul Naciovici, Dr. Stancioff, Simion Radeff, Ciapraşikoff, general Markoff, Raiciu Petroff, Paprikoff, Nicolaeff, Tantiloff, Savoff, vechiul revoluţionar Rizoff ş. a., şi n'a retras un singur moment protecţia şi ajutorul său şefilor de organizaţiuni „patriotice", ca Ghenadieff, Gherofi şi Protogheroff, nici savanţilor de pănura lui Miletici, Işirkoff, Arnaudoff ş. a., nici

agenţilor străini, ca evreul-german Kaufmann, — reprezentantul fabricei Krupp, cetăţean de onoare al Sofiei !'— evreului-austriac Herbst, şeful biroului Presei, etc., etc., etc.... Adevărată curte orientală, cu tot arsenalul de intriganţi şi de intrigi, de momeli şi de corupţie.

E drept că, dacă încurajarea n'a lipsit, unde s'a crezut utilă, nici compromiterea oamenilor politici n'a fost uitată.

In Bulgaria, — observă d. Kuhne, — e permis să furi, nu însă să-ţi ascunzi furtul!... Mai curând sau mai târziu, abuzul, câtva timp tăinuit, e intenţionat descoperit, vinovaţii sunt daţi judecăţei şi uneori chiar judecaţi. Niciodată, însă, ei nu-şi expiază greşeala, ori greşelile, căci Ferdinand intervine totdeauna la timp pentru a-şi salva creaturile, înlănţuind astfel conştiinţele pentru totdeauna.

«Cine n'a fost suspectat în Bulgaria, acuzat şi judecat? — Preşedintele Consiliului, *Radoslavoff*, a fost trimis înaintea Tribunalului, pentrucă s'a îmbogăţit ilegal, în timpul ministeriatului sau; Coburg i-a redat libertatea, înainte de a se fi sfârşit procesul. Şeful celei de a doua fracţiuni liberale, *Tonceff*, a fost amestecat în faimoasa afacere a cumpărării vagoanelor defectuoase; el a fost acuzat, condamnat si salvat prin graţia ţarului Ferdinand. *Ghenadieff*, cu mult înainte de afacerea Desclausières, care i-a atras *zece ani de muncă silnică*, fusese adus pe banca acuzaţilor pentru deturnare de fonduri. — *Dr. Gudeff*, care a urmat lui Petkoff la preşidenţia Consiliului, a sfârşit prin a fi trimis înaintea tribunalelor penale pentru furt, împreuna cu toti miniştrii sai, printre cari si Ghenadieff. — Ministrul *Ivancioff*, şi frate-sau au fost urmăriţi pentru îmbogaţire ilegala.—*Generalul Raiciu Petroff*, despre care se spunea de toata lumea «ca n'ar fi putut să aiba nici jumaţatea aceea ce are, chiar daca s'ar fi nascut cu leafa de general si ar fi trăit 150 de ani, fara să cheltuiasca un ban», a fost de asemenea acuzat si apoi liberat, ca atâţia alţii, înainte de sfârşitul procesului. — *Generalul Savoff*, a fost urmărit şi el pentru îmbogăţire frauduloasa. — Şeful partidului naţional, *Gheşoff*, a fost bănuit de a fi comis abuzuri în o opera de binefacere. — Şeful liberalilor progresişti, *Daneff*, se găseşte încă în instrucţie judiciara pentru catastrofa din 1913, de care adevaraţii vinovaţi cauta sa-l faca răspunzător. — Fostul ministru democrat *Liapceff* a fost acuzat de abuzuri, etc., etc., etc.

In Bulgaria regula pare a fi: *să treci de pe fotoliul ministerial pe banca acuzaţilor*, iar principiul de guvernământ: «*Divizează şi compromite pentru a guverna!...*

* * *

Surprinsă de propria ei înălţare, pe cât de pripită pe atât de artificială, şi lipsită de simţul autocriticei sănătoase, clasa superioară a Bulgariei a ajuns la cele mai extravagante concepţii despre rolul ei balcanic...., european...., mondial! Masele populare, în impulsivitatea lor nativă, despre care „Bai Ganiu" lui Alecu Konstantinoff ne dă o plastică imagină, — au suferit şi ele influenţa acestor concepţii, obliterându-şi dreapta judecată ce — poate — ar fi putut să aibă, în alte condiţii.

Bulgarul pare a fi, de felul lui, lăudăros şi lacom, egoist şi intolerant, şiret şi ipocrit, prepuelnic şi brutal, crud (când se simte tare) şi laş (când se simte slab), — însuşiri ce pot fi, cum bine observă d. Kuhne, ori caracteristicile rasei turanice, ori stigmatele îndelungatului sclavagiu. In tot cazul, multe din manifestările intelectuale şi sufleteşti ale Bulgarului, exteriorizate cu lux de sgomot şi ostentaţie, nu pot fi explicate după normele obicinuite ale logicei şi după legile eticei în general admise.

*
* *

Minciuna, de pildă, e socotită de toată lumea ca un defect, uneori ca un păcat. La Bulgari, minciuna e o calitate, şi, dacă aduce câştig, — o virtute şi un semn de mare inteligenţă!

Oficialitatea bulgară, cum am relevat, a purtat cu minciuna, în 1915, pe reprezentanţii Inţelegerei în privinţa intenţiilor sale: o perfidie pe care oamenii de omenie ar ascunde-o, sau ar încerca să o tăgăduiască. Bulgarii, din contra, se laudă cu ea! Şi — lucru ciudat — numai Ungurii, — fraţii turanieni! — înţeleg, prizează, aprobă înşelăciunea bulgărească şi-i fac apologia.

Iată ce scrie, într'adevăr, în această privinţă, *Az Ujsag*, ziarul contelui Tisza, din 9 Septembrie 1916:

«Bulgaria a minţit cu perfidie. Patru zile ea a ezitat sa declare razboiul, cu gândul sa câştige timp pentru pregatirile ei militare. Diplomaţia bulgara *se poate astfel lăuda de duplicitatea ei*. Căci nu trebue sa judecăm diplomaţia dupa actele sale, ci dupa rezultatele ce aceste acte aduc: succesul a justificat aceasta tactică a ministrului de Afaceri straine Bulgar [1].

«*In politica externă nu există nici morală, nici promisiune, nici cuvânt de onoare*. Daca razboiul, mai la urma, nu este altceva decât continuarea politicei externe, aceasta, la rândul ei, nu

1) Nu ştim dacă autorul îşi mai menţiue părerea şi mai ales dacă ministrul Afacerilor străine bulgar e şi acum măgulit de acest compliment al lui «Az Ujsag»!

este decât o introducere la razboiu, prin mijloace mai dulci. *Nu numai* **totul e permis in timp de războiu**, *dar avem chiar* **datoria** *de a pune în mişcare* **toate mijloacele** *potrivite pentru a asigurà victoria.* **Este permis a suspicionà, a simulà, a induce in eroare.** Natural, aceasta nu e treaba gentlemenilor; dar cine vrea sa rămâe gentlemen, sa nu faca diplomaţie!»

Se poate — mai ştii! — ca, uneori, în diplomaţie, minciuna să prindă bine; dar diplomaţia de impostură nu poate fi de sigur cea mai bună diplomaţie. In tot cazul, ea degradează şi omul şi poporul care o face.

O anecdotă pretinde că Czernin se plimbà într'o după amiază cu Radeff la şosea, în Bucureşti, înainte de intrarea noastră în acţiune. Diplomatul bulgar povesteà celui austriac nu mai ştim ce prăpăstii. Czernin se mulţumì a-i răspunde zâmbind, pe un ton familiar: «Eu cred că nici eu nici d-ta n'avem ştofă de diplomaţi: eu, pentrucă nu ştiu să mint niciodată,—d-ta, pentrucă niciodată nu ştii să spui adevărul!»

* * *

O altă însuşire bulgărească, comună şi aceasta „fraţilor" Unguri, e *megalomania.*

In această privinţă ne facem o idee din rolul ce-şi atribuiau Bulgarii în războiu şi din închipuirea ce-şi făceau despre glorioasele lor fapte de arme.

Astfel, după *Narodni Prava* din 5 Decembrie 1915, „*intervenţia Bulgariei a făcut pe Asquith şi pe Grey să-şi piardă capul*; *nimic din râţoelile de altă dată nu le-a mai rămas*; *socotelile li s'au încurcat cu desăvârşire*»....

La 8 Ianuarie 1916, ministrul Petkoff scrià în *Berliner Tageblatt*, că „*prin intervenţia sa, Bulgaria a grăbit sfârşitul acestui grozav războiu şi a decis de victoria Puterilor Centrale*".

Independentul *Dnevnik* din 9 Septembrie 1916 scoteà în lumină rolul primordial al Bulgariei în desfăşurarea războiului, iar oficiosul *Narodni Prava* din 24 Octombrie scrià că „*luarea Constanţei prevestea sfârşitul războiului european, deoarece Quadrupla ar fi pierdut orice speranţă de succes*».

După două zile, acelaşi *Dnevnik* vedeà în luptele din Dobrogea „*începutul sfârşitului războiului european*", şi acelaşi

Narodni Prava constată cu mândrie că *„acest războiu a fost definitiv câştigat în Dobrogea“*,—fireşte de Bulgari!

Vice-preşedintele Sobraniei, Momciloff, scrià în *Neues Wiener Journal* din 5 Ianuarie 1916 că *„armata bulgară a devenit, după ultimele victorii, atât de puternică*, încât *Antanta ar avea nevoe de* **două milioane** *de soldaţi ca să o învingă“*; şi, în răspunsul la discursul Tronului din 15 Februarie 1916, Sobrania însăşi constată cu mândrie că «*armatele bulgăreşti s'au descatenat asupra inamicului ca un uragan puternic, silindu-l la o fugă dezordonata*».

Voenni Izvestia din 30 August 1916 spuneà lămurit — şi atât de delicat! — că «*armatele bulgare vor şti* **să crape capul** *tuturor duşmanilor, mai bine ca un ciocan de fier*» şi că «*ele vor întrebuinţa metoda germană şi ardoarea bulgară pentru a răpune hidra policefală*». Aceasta, negreşit, autorizà pe Keremekcieff, însărcinatul de afaceri bulgar la Berna, să declare, ceva mai târziu, corespondentului lui *Berliner Tageblatt* (7 Noembrie 1916) că «*forţele bulgare erau* **inepuizabile** *şi puteau să mai ducà războiul încă* **o sută de ani**“!

Presa mitteleuropeană recunoşteà „rezistenţa eroică a Sârbilor“ din toamna anului 1916, „ardoarea, inteligenţa şi patriotismul soldatului sârb“, cum şi „imensele dificultăţi“ ce au întâmpinat Germanii, Austriecii şi Ungurii în expediţia lor; numai oficiosul bulgar *Narodni Prava* din 1 Decembrie 1915 găsià cuviincios să scrie:

> «Am dat gata pe Serbia şi armata sa în vre-o patruzeci de zile. Unul din duşmani este trântit la pamânt şi Balcanii sunt liberaţi de flagelul care 'i-a oprimit atâţia ani... *Am gătuit, odată pentru totdeauna, un mizerabil instrument al Înţelegerei*»...

Şi, în alte domenii, aceiaşi lăudăroşie, aceiaşi megalomanie,— mai la urma urmelor — amuzantă.

Cu ce legitimă mândrie înregistrează de ex. *Narodni Prava* din 28 Mai 1916 complimentele Germanilor că *„din punct de vedere comercial şi industrial* **numai progresul Statelor-Unite se poate comparà cu cel al Bulgariei!**“ Şi iarăşi, cu câtă convingere şi plăcere reproduce *Mir* din 3 Noembrie 1916 darea de seamă a conferinţei lui Pistov, secretarul Camerei de Comerţ din Viena, care afirmà că *„Bulgaria, ocupă, în privinţa numărului ştiutorilor de carte*, **al patrulea loc în Europa**, *imediat după*

Anglia, Belgia și Germania", (deci înaintea Italiei, Franței, Elveției, Danemarcei, Suediei.... și chiar Austriei, patria gentilului conferențiar !)

Când lucrurile stau așa, nu e nimic de mirare că victoria dela Turtucaia a fost „*un triumf* **al culturei bulgare**" (*Preporeț*) și că, în general, misiunea Bulgarilor este „*de a dezarma. de a purifica și* **de a civiliză** *România*" (*Balkanska Poșta* din 15 Noembrie 1916), mai ales că „*Bulgaria este țara unde libertátea, legalitatea și justiția sunt* **mai bine asigurate decât în Anglia**" (*Narodni Prava* din 5 Iunie 1916), iar „*democratismul bulgăresc* **mult superior celui american** (Passaroff, ministrul bulgar la Berna, în *Frankfurter Zeitung* din 20 Aprilie 1917).

* * *

Se înțelepe dela sine că o asemenea rasă de oameni e totdeauna dispusă să se socoată superioară altora și nici să primească comparația cu ele.

Ce credeau, de pildă, Bulgarii despre ei în comparație cu Latinii? Ne-o spune deputatul Dascaloff, în *Cambana* dela 22 Decembrie 1915:

«Bulgarul tenace a dat o lecție zdravana Latinilor *occidentali*[1] cari l'au disprețuit in totdeauna, *crezându-i-se superiori.*»

Cât despre Ruși, Bulgarii, cari țineau să se compare cu toată lumea și să se găsească superiori tuturor, iată cum îi tratau:

«Nu e nimic mai ofensator și nimic mai caraghios pentru un Bulgar». — zice *Kambana* din 6 Decembrie 1916, — «decât sa fie tratat ca frate cu aceasta masa analfabetă. cu această turmă de robi și de mujici disperați cari alcătuesc regimentele rusești».

Și superioritatea Bulgarilor asupra Latinilor și Slavilor vine de acolo că Bulgarul nu e latin, cum se știe, și nu e nici slav, cum s'ar fi putut crede, ci de o rasă neasemănat superioară: **Bulgarul e turanian !**

Conferința din 28 Aprilie 1916 rostită la Berlin, în sala Parlamentului prusian, de profesorul Paneff și rezumată de *Frakfurter Zeitung* din 29 Aprilie își propuneà tocmai să facă această

1) Noi, latinii orientali, nu intraserăm încă în acțiune la acea dată, și de aceia fiii diplomați bulgari ne menajau. Dar ce credeau și despre noi, se vo vedea maj la vale.

constatare, că adecă „*Bulgarul este omul care nu se entuziasmează pentru lucrurile abstracte, ci vede numai ceeace e concret, real*“; că „*de aceea Bulgarul* **nici nu e de rasă Slavă,** *căci Slavul se dedă la idei fantastice, pe când Bulgarul nu se consacră decât afacerilor reale*“; şi că „**Bulgării sunt descendenţii vechilor Huni şi numai Ungurii şi Finezii sunt conaţionalii lor în Europa**“.

Şi să nu se creadă că aceasta erà o părere izolată. Acelaşi lucru, de altminteri în bună parte adevărat, l-a afirmat cu aceiaşi mândrie, vice-preşedintele Sobraniei, amintitul Momciloff, în răspunsul la un discurs al contelui Appony: „*Armonia de sentimente la cele două popoare. bulgar şi maghiar, poate fi căutată până în trecutul istoric cel mai depàrtat,* **în comunitatea rasei turaniene**“. Şi ca să nu mai citām pe Kiril Popof, şeful statisticei bulgăreşti, (*Magyarorsag* din 11 Iunie 1916), nic chiar pe Anciura, care la Congresul naționalităţilor ţinut la Lausanne în ziua de 29 Iunie 1916, salută *în numele Tătarilor*, pe Bulgari, ca pe „*cel mai civilizat* **trib tatar**“, ne credem totuşi aproape obligaţi să reproducem din telegrama lui Ferdinand de mulţumire pentru primirea făcută parlamentarilor bulgari la Budapesta în Maiu 1916, constatarea că „*sentimentul reciproc* **de înrudire** *care leagă cele două popoare* **consangvine**“ explică simpatia dintre ele.

E drept că nici Ungurii n'au rămas nesimţitori la această avalanşă de sentimente *frăţeşti*, cu care Bulgarii li se îmbulzeau în suflet. *Alkotmany* din 16 August 1916 a ţinut să constate că «*Bulgarii*, **acest popor fino-tataro-nomad,** *aruncat dela Volga pe coastele Mărei Negre, devine* **un factor al istoriei mondiale**», şi că «*cu realismul lui minunat, care il deosebeşte neted de fantazia arzătoare a poporului sârb, el a ştiut să-şi aleagă mijloacele pentru a-şi deschide drumul către independenţă şi* **hegemonie în Balcani**».

Acest subit mongolism al Bulgarilor şi această netrebnică lepădare de ceeace cu puţin înainte se mândreau că constitue,— măcar în cea mai mare parte, — fiinţa lor etnică, aveau se înţelege, de scop a linişti pe Nemţi şi a face plăcere Ungurilor; — nu rămâneau totuşi mai puţin acte nedemne de felonie şi de slugărnicie.

* * *

Ingratitudinea Bulgarilor e în deobşte cunoscută. Purtarea lor incalificabilă faţă de Rusia o dovedeşte şi nu e nevoe să stăruim prea mult.

Intr'adevăr, manifestarea unor sentimente ca cele exprimate în *Kambana* din 8 Septembrie 1916, care scrià că

«soldaţii ruşi căzuţi **sub cuţitul** erdilor bulgari implorau cruţare cu strigătul: ***suntem fraţi! suntem rude! milă!***

dar în zadar, de oarece

«Bulgarul n'a fost niciodata mai mândru decât în momentul când a văzut îngenunciat înaintea lui pe protectorul orgolios şi las de ieri, vecinul criminal si duşmanul ereditar».

este în sine însuşi un act atât de monstruos şi atât de vorbitor despre gratitudinea bulgărească, încât se dispensează de orice comentarii.

Dar până unde a mers *slugărnicia* «Prusacilor balcanici» faţă de Prusacii dela Berlin, — acea slugărnicie de care am mai menţionat, — e interesant să relevăm.

Se ştie că resortul sufletesc al întregei frământări bulgăreşti din ultimele decenii, şi mai ales din ultimii ani, erà întemeierea unei *Bulgarii Mari*, cu rol precumpănitor în Balcani.

«Origina acestei Bulgarii-Mari. — spuneam noi altă dată [1]) sta în protocolul No. 1 al Conferinţei ambasadorilor din Constantinopol (1876), la care se ştie că România n'a fost măcar consultata. Intr'adevăr, pe când contele Ignatieff vorbià, ameninţator, de «*autonomiile* sau *anatomiile* balcanice», Conferinţa căutà sa înlature un nou razboiu între Ruşi şi Turci şi să găsească o soluţiune pacinica «spinoasei chestiuni a Orientului». Ea s'a oprit, un moment, la ideia crearei unei Bulgarii autonome, compusa din doua provincii: una occidentala, cu capitala Sofia, alta orientala, cu capitala Tàrnava, din care urmà să faca parte şi sangiacul Tulcei, adica Dobrogea, până la gurile Dunarei».

Vom adăogà că Rusia a susţinut acest proect şi înaintea Congresului dela Berlin, care însă nu l'a admis, *din cauza împotrivirei lui Bismarck* şi că de atunci încoace Bulgarii s'au plâns necontenit de nedreptatea ce li s'a făcut şi a căreia îndreptare — ziceau ei, — motivează toată agitaţia lor irredentistă.

Desfăşurarea evenimentelor din urmă impuneà însă Bulgarilor schimbarea acestei teme şi chiar acestei mentalităţi, *cu preţul*

---

1) Vezi articolul nostru Propaganda pentru «Bulgaria-Mare» şi «Dobrogea bulgărească» în «Arhiva Dobrogei» vol. II, No. 1 (1919).

de a-şi vedea desfiinţată însăşi baza politicei lor imperialiste. Ei trebuiau adecă să-şi manifeste odată mai mult ura contra Rusiei şi ataşamentul faţă de Germania. Şi atunci vorbăreţul Momciloff găsì cu cale să declare într'un interwiev apărut în *Vossische Zeitung* din 13 Februarie 1916, *că Bulgaria Mare dela San Stefano erà o creaţiune* **periculoasă"**, că *„Ruşii erau mai primejdioşi pentru Bulgari decât Turcii"* şi că *„adevăraţii liberatori ai Bulgarilor au fost...* **Germanii"**.

Radoslavoff împărtăşeà în totul aceste vederi.

«Adevarata liberare a patriei noastre». — scrià ziarul său *Narodni Prava* din 15 Februarie 1916, — «datează din momentul când ea a devenit aliata puternicelor şi victorioaselor Imperii centrale. care au jucat la Congresul dela Berlin. când s'a creat Bulgaria, un rol tot atât de important. *Atunci s'a întâmplat că Bismarck,* **respingând proectul lui Gorceacoff**, *a frânt politica rusească de cucerire, care voià,* **prin crearea Bulgariei dela San Stefano**, *să atingă Constantinopolul şi Strâmtorile. sub falşa aparenţă a liberărei Bulgarilor.* Dacă diplomaţia rusească ar fi reuşit atunci a face sa se adopte proectul său, Rusia ar fi dobândit puterea necesara pentru a transformà noul Stat al Bulgariei într'o provincie ruseasca... *Bulgaria independentă a înviat în Congresul dela Berlin,* **graţie triumfului lui Bismarck asupra diplomaţiei ruseşti...** La Berlin s'au pus bazele unei adevărate independenţe şi autonomii bulgare. contrare pânslavismului rusesc».

Şi, după şapte luni, la 18 Septembrie 1916, reluând aceiaşi temă, organul lui Radoslavoff scrià:

«Crearea Bulgariei dela San Stefano a fost proectata nu de catre bulgarofilul conte Ignatieff. ci de catre clasa capitalista rusă.... *Legenda că Rusia ne-a liberat, că ea se gândià la noi* şi **prin urmare Bulgaria nu poate ridicà armele contra ei.** *nu va rămâneà decât un document interesant pentru istoricii viitori....* **E o fericire pentru poporul bulgar că legenda cea mai de temut a fost distrusă.** *Bulgaria poate respirà liber. Visul urât, care puteà s'o înăbuşe, a dispărut.*

* * *

Despre *brutalitatea* Bulgarului ne putem face o idee chiar şi numai din pasagiile de mai jos. Bulgarul, drept vorbind, nici nu-şi ascunde brutalitatea, cum nu-şi ascunde minciuna, ba chiar se laudă cu ea. Forţa brutală, pe care el o face temută când o are şi înaintea căreia tremură respectuos când îi lipseşte, este Dumnezeul Bulgarului, principiul lui suprem, regulatorul vieţei şi moralei sale.

Am putea cità nenumărate exemple de brutalitate din vorbele şi gesturile Bulgarilor din ultimul războiu. Dar aceasta ne-ar duce prea departe. Ne vom mărgenì, dar, să relevăm numai două mai caracteristice.

Intâiu, este telegrama prea-sfinţitului şi prea-cuviosului Metodiu, mitropolitul de Stara Zagora, adresată Ţarului Ferdinand, cu ocazia căderei Turtucaei, telegramă concepută în termenii următori şi apărută în oficiosul *Narodni Prava* din 15 Septembrie 1916:

«Sfântul duh e cu noi. Iată pentru ce Serbii, Englezii şi Italienii, vor murì de sabia soldaţilor noştri. **Mama Rusia «matuşka» a simţit şi dânsa aseuţişul ei. Dar ne va fi cu toate acestea recunoscătoare. Ea a încercat valoarea oţelului nostru şi s'a convins că elevii ei au devenit remarcabili profesori».**

Altul, e o corespondenţă din Negotin, adresată lui *Berliner Tageblatt* (29 Decembrie 1916), din care extragem numai un mic pasagiu:

«Oraşul e devastat. In pivniţe, butoacele desfundate innoata in vin şi rachiu. Marfurile aruncate, ici-colea, mobilierul distrus... Germanii şi Austriecii sunt departe. Nu se mai vád decât Bulgarii. *In marginea străzei un Sârb ucis. Fusese ofiţer. El stă întins pe spate, cu mâinile în lături. O coloană bulgară trece. Comitagiii o privesc.* **Pumni crispaţi se îndreaptă spre cel ce-şi doarme somnul de veci.** *E ura*..»

E ceva mai mult decât ura. E ferocitatea şi bestialitatea unui popor brutal, care îşi închipueşte că într'adevăr *„lumea e a celor tari şi îndrăzneţi“* (*Utro* din 12 Septembrie 1916).

* * *

Sângele celor 10.000 de soldaţi români căzuţi pe câmpiile Bulgariei pentru independenţa ei, cum şi ospitalitatea şi încurajarea pe care totdeauna au găsit-o pe pământul României patrioţii şi intelectualii cei mai de seamă ai Bulgarilor, s'ar fi cuvenit să oblige la oarecare recunoştinţă pe vecinii noştri şi faţă de noi, mai ales că noi nu le stătusem în cale, — cum am fi putut-o face şi cum am fost solicitaţi să o facem, — nici în 1885, când cu lovitura din Rumelia orientală, nici chiar mai târziu, când au inaugurat acea politică de sălbateci în Macedonia, cu bande de comitagii, cărora datoresc tragicul lor sfârşit atâţia buni Români macedoneni, asasinaţi mişeleşte cu topoarele şi cu cuţitele,

sub pretextul înfăptuirei unui „ideal național“ bulgăresc, ce nu aveà nicio îndreptățire. Și cu atât mai lesne le era Bulgarilor să se achite de această elementară datorie de recunoștință, cu cât noi nu le declarasem războiu, ci intrasem în acțiune numai contra Austro Ungariei, unde aveam milioane de frați oprimați și unde comunitatea de sânge și de aspirații ne chemà imperios la îndeplinirea unui ideal, pe atât de sfânt, pe cât de necontestat.[1]

Dar recunoștința e o floare ce nu crește pe pământul Bulgariei. Diplomația bulgară, care, după cum se știe, a erijat, 'din principiu, impostura în normă de conduită și care erà reprezentată la București prin cunoscutul impostor Simion Radeff, ne dădeà asigurări formale și liniștitoare că Bulgaria nu are nimic de obiectat la înfăptuirea unității noastre naționale, pe care o găsià îndreptățită și legitimă, în timp ce armatele bulgare stăteau la pândă, gata să tăbărască, la primul semn în Dobrogea și să ne atace mișelește, pe la spate, după ce trupele noastre vor fi trecut Carpații, în Transilvania, și se vor fi găsit angajate pe frontul de acolo. Iar după acest prim act de duplicitate și infamie, cum s'a tradus în conștiința publică bulgărească recunoștința datorită „liberatorilor Români“, — cum ne numeau Bulgarii ani de-arândul, — se va vedeà din pasagiile de mai jos, extrase și colecționate de d. Kuhne și pe care le redăm și noi ca pe niște documente vorbitoare despre sentimentele intime de care erau însuflețiți vecinii noștri față de noi, la patruzeci de ani după jertfirea noastră pentru desrobirea lor.

Dnevnik din 1 Septembrie 1916, ocupându-se de intrarea noastră în acțiune, avertizează lumea că „*Bulgaria e in totul solidară cu aliații ei*“, și apoi adaogă, cu ură nestăpânită:

«*Binecurântat să fie ceasul răfuirei socotelilor cu dușmanii perfizi!*»

A doua zi, *Zaria* scrià:

«Suntem mulțumiți a vedeà pe România trecând de partea inamicilor noștri *și lăsând câmp liber acțiunei noastre*».

La 5 Septembrie, oficiosul *Narodni Prava* începe a predicà „**nimicirea** *inamicului infam*“, care eram noi, proclamând ca „*cea mai mică răzbunare îndepărtarea României dela Marea Neagră și privațiunea sa perpetuă de eșire prin Constantinopol și Dardanele*“; iar la 7 Septembrie, apucat de un acces de furie, scrie cele ce urmează:

«**Trebue să zdrobim România cu toate puterile noastre, fără cruțare și fără răgaz... Moarte României** *și armatelor sale care vin dela Nord!* **Moarte acestui vecin perfid,** *pentruca noi înșine să putem trăi!* Și de oarece ea (România) se silește a nimici și opera puternicei noastre aliate, Germania, în calea sa liberă spre Asia, aceasta (Germania) nu ne va părăsi, ci va merge alăturea de noi *și ne va ajuta să învingem pe acest* **vecin fără credință și fără onoare,** *condus de către niște* **desfrânați, sangvinari și corupți».**

Kambana din 9 Septembrie spuneà cu satisfacție că

«prin *nimicirea Serbiei* am curățit Apusul Peninsulei balcanice de influența rusească; prin *nimicirea României* vom asigurà și Răsaritul;»

iar, la 13 Septembrie, *Narodni Prava,* izbucnește din nou:

«N'am fi oare vinovați, noi și aliații noștri, în această luptă *pentru morală și justiție (!)* daca am lăsà neatinsă *indepeidența bandiților și briganzilor români?* Nu am fi aspru osândiți într'o zi de Istorie pentru *toleranța* noastră culpabilă și *mizericordia* noastră față de niște *criminali?* **Datoria noastră este de a justificà reputația ce avem de a fi campionii idealurilor umanității** *și de a curăți calea de* **buruenile rele** *și de tot ce este* **putred și corupt.** Dacă am mai lăsà urme, ele ar puteà contagià din nou umanitatea și ar puteà deveni astfel izvorul unor noui lupte».

Mai miloasă, *Balkanska Poșta* din 15 Septembrie își propune să ne civilizeze... în stil bulgăresc:

«Scopul nostru actual, în ce privește pe Români, este de a-i dezarmà, *de a curăți Statul lor,* **și de a stabilì acolo civilizația, adevărata civilizație,** formată din munca, din onoare și din virtute, ca la un popor bine crescut și cu idei sănătoase. Sarcina armatei bulgărești este de *a aruncà* **putregaiul la gunoiu** *și de a curăți în urmă.* Bulgaria a arătat *prea multă răbdare,* tolerând pe celalalt mal al Dunărei *o cangrenă periculoasă* nu numai pentru ea, ci și pentru progresul întregei umanități».

Și pentru a stimulà pe „puternicii lor aliați" la distrugerea noastră, *Preporeț* din 24 Octombrie scrià:

«Nimicirea României va face înfrângerea lui Sarrail inevitabilă. Din acest punct de vedere este clar că **zdrobirea repede a României** *este de o importanță decisivă și de o necesitate absolută* pentru noi și aliații noștri».

Independentul *Kambana* dela 26 Octombrie, făcând spume la gură, iată cum vociferează:

«**Exterminare! exterminare radicală!...** *Acest* **popor poltron** *nu merită răzbunarea, ci numai* **nimicirea.** Nu pentru pacatele sale trecute si prezente. ci *pentru a asigurà viitorul prosper*

al umanității, dezvoltarea normala a Istoriei. **Acest popor trebue să dispară de pe fața pământului,** *cum dispare cangrena de pe trup.* **Trebuie iarăși pus în mișcare paloșul lui Atila și al lui Tamerlan,** *pentru a curăți din nou șesul Dunărei de Catullii romani, deveniți niște desfrânați.* **Exterminare!** Crist, el însuși n'a spus că trebuesc arse la timp buruenile câmpului, pentruca să nu înăbușe și să nu nimicească spicele bune?!»

In aceeaşi zi de 26 Octombrie, organul «narodniacilor», *Mir*, scrià:

«*Succesele contra României, la Sud ca și la Nord, pun din nou la ordinea zilei* **chestiunea prelungirei existenței** *acestui Stat*».

Iar după două zile, la 28 Octombrie, iată cum se exprimà şi *l'Echo de Bulgarie*, organul oficios al Ministerului Afacerilor Străine bulgăresc:

«Frontiera strategică, faimoasa frontiera strategică, paznica imaginară a integrității române, n'a fost de niciun ajutor Românilor contra *furiei poporului bulgar...*

Mâine România nu va mai fi.

«*Sperjură ca și Serbia, ea va pierì ca și aceasta, acoperită de oprobiu și de rușine*».

Şi să încheem cu un alt pasagiu din *Kambana* dela 12 Noembrie 1916:

«**Poporul român**», — zice virulentul organ independent, — «**este un popor josnic și poltron, trădător și mincinos, desfrânat și violent.** *E nedrept* **să mai trăiască pe fața pământului și nu merită să se mai bucure de razele soarelui, — soarta Românilor trebue să fie moartea și nimicirea!...** *In România nu există armată regulată română,* **nu sunt decât bande de tâlhari,** *și războiul nostru cu România trebue transformat într'o* «Strafexpedition». *In numele umanității, trebuesc exterminate* **bestiile feroce,** *care alcătuesc armata română*».

Cum se vede din pasagiile de mai sus, extrase numai din articolele câtorva ziare şi numai din cursul lunilor Septembrie, Octombrie şi Noembrie 1916, vecinul dela Miazăzi urmăreà, cereà şi dorià din tot sufletul **zdrobirea, nimicirea, moartea poporului român,** — acestui popor care n'a ezitat să-şi verse sângele pentru a-l desrobì şi chemà la viaţă, deşi aveà proverbul său înţelept: «pe cine nu-l laşi să moară nu te lasă să trăieşti». Câte asemenea imprecaţii, blestemuri şi simple grobienii n'au făcut să apară *toţi* prozatorii bulgari, în *toate* ziarele bulgăreşti şi în *tot* timpul cât a durat războiul!..

Am zis «prozatorii». Să nu cumva să se creadă că «poeţii»

ne-au uitat. Pentru a nu ne ocupà de cei mărunţi, vom spune că şi cel mai mare poet al Bulgarilor, Ivan Vazoff, care publicà în fiecare număr al *Mir*-ului câte o poezie, — un fel de buletin sentimental, ori de comunicat poetic, — ne-a făcut cinstea multor nobile inspiraţii, de o mare delicateţă de sentiment şi de o neîntrecută înălţime morală. In una din ele, intitulată «Spiritul lui Ovidiu» (*Mir* din 3 Oct. 1916), dulcele, suavul, genialul poet bulgar, parodiind salutul lui Deschanel adresat României, iată cum se exprimă despre Români:

«Voi sunteţi *puroiul roman*
«asvârlit în ţări departate.
«Roma eternă s'a curăţit de *putoare*,
«cotorosindu-se de voi.
«Voi sunteţi, ca si stramoşii voştri:
«*desfrânaţi, bandiţi, asasini* şi *robi*».

In alta, intitulată «Pogrom» (*Mir*, 1 Noembrie 1916), iata ce nobile şi umane îndemnuri se versifică de regele poeţilor bulgari, cu privire la poporul român:

«Să facem *pogrom* în contra *imperiului desfrânărei, poftei şi urei... Pogrom!* si sa se deà o lovitura grozava *hienei scârboase!...* Oh, patrie, esti pe deplin razbunată?»

Şi cum să nu vorbească despre noi, despre existenţa noastră ca Stat şi ca oameni, aşa cum au vorbit tot timpul publiciştii bulgari, — prozatori şi poeţi, — când oamenii lor de Stat, oameni cu răspundere prin urmare, acelaşi limbagiu l'au ţinut în toate ocaziile?!

Radoslavoff, de pildă, *seful guvernului*, declarà corespondentului lui *Az Est* (5 Noembrie 1916) că «*are ferma speranţă că* **România va încetà de a mai existà ca Stat independent**»; iar Momciloff, reprezentând desigur şi de astădată *sentimentele Sobraniei*, publicà urmatoarele injurii şi îndemnuri la crimă, sub proprie semnătură, în *Utro* din 17 Septembrie 1916:

«*Ochiu pentru ochiu, se spunea în Sfintele Scripturi. Pentru* **urmaşii tâlharilor romani** *această măsură nu e de ajuns. Când e vorba de ei, trebue aplicată maxima:* **pentru un ochiu o sută, pentru un dinte — o mie, pentru un sat bulgăresc incendiat — zece sate româneşti!**»

Şefii trupelor cu aceeaşi mentalitate şi cu aceeaşi hotărîre de exterminare a tot ce e românesc s'au năpustit asupra noastră. Corespondentul lui *Pester Lloyd*, relatând o convorbire cu Tonceff

comandantul trupelor bulgăreşti din Dobrogea, scrià, la 27 Septembrie 1916:

«La întrebarea ce i-am pus asupra scopurilor sale imediate, generalul n'a răspuns cu cuvinte, ci printr'un gest. *El a bătut cu pumnul în masă, pentru a-mi spune ce va face României:* **Trebue să zdrobim pe Români**».

Bulgarii voiau deci să ne zdrobească, să ne extermine, să ne nimicească, să ne omoare. Un popor întreg osândit a fi şters de pe faţa pământului, ca nedemn de a se mai bucurà de razele soarelui!!!...

Asemenea monstruozităţi de concepţie şi de simţire la un neam de oameni ce se pretinde civilizat, care voeşte chiar să civilizeze şi pe alţii şi care trăeşte în Europa veacului al XX-lea, — iată ce va surprinde, poate pe unii şi în tot cazul va proectà într'o tristă lumină sufletul acestui neam!

* * *

Războiul s'a terminat; şi dacă ar fi să ne facem socotelile, am vedeà că noi n'am fost nici atât de zdrobiţi, nici atât de exterminaţi, cât o doreau Bulgarii. România n'a fost desfiinţată şi Românii mai trăesc. Ba România a eşit chiar îndoită, ca teritoriu şi ca populaţie, din groaznica încercare, iar Românii putem spune că îşi văd idealul unităţei lor naţionale aproape integral realizat. E locul, mai degrabă, să ne întrebăm: cum stau Bulgarii?

Bulgarii se pot mândrì că sunt turanieni, — dacă mai au interes să o facă; — vor trebuì să recunoască, însă, că simţul realităţii nu l'au avut.

Aşa cum simpla înfăţişare a lucrurilor, fără cine ştie ce adâncire a lor, impuneà Statelor mici, care voesc să trăiască,—şi printre ele şi Bulgaria, care n'a izbutit încă să fie „Mare“, — linia lor de conduită, datoria atitudinei lor, într'un conflict atât de uriaş, în care Forţa brutală căutà să răpue Dreptul etern şi de esenţă dumnezeiască, Bulgaria a greşit, nesocotind Dreptul pe care nu-l aveà şi bizuindu-se pe Forţa care îi lipseà. Şi de aci tragicul şi ridicolul situaţiunei sale.

Dacă teama de pericolul ce ar fi putut constituì pentru independenţa ei, politica moscovită de înstăpânire la Constantinopol şi Strâmtori, ar fi fost de natură să justifice până la oare-

care punct raliarea ei la Puterile Centrale şi chiar afiliarea ei la grandioasa uniune economică a *Mitteleuropei*, imaginată de Frederic Naumann şi salutată cu atâta entuziasm la Sofia, apoi întreaga ei atitudine morală din cursul marelui războiu, imperialismul ei nejustificat, tendinţa de dominaţiune în Balcani asupra şi în dauna altora, megalomania ei ridicolă; minciuna de care a făcut uz în angajamentele ei de onoare, ingratitudinea odioasă de care a dat dovadă, intoleranţa sălbatecă faţă de vecini, intenţiunile ei mărturisite de nimicirea şi exterminarea acestora, brutalitatea cuvântului şi ferocitatea gestului, care s'a tradus în atâtea ofense aduse fiinţei omeneşti şi în atâtea mormane de ruine, toate acestea sunt şi rămân fără nicio scuză şi demască la Bulgari o fire neapropiată şi o mentalitate primejdioasă pentru pacea generală.

Şi Bulgaria recidivează în greşeala ei. Ea se găseşte pe un povârniş periculos de când există ca Stat, datorită poate păcatului iniţial al impulsivităţei unui popor ce n'a dobândit încă nobleţa unei suficiente civilizaţii şi unei culturi sufleteşti mai desăvârşite.

Intre oameni, vecinul trebue să se aibă bine cu vecinul, ca să nu se expue la neplăceri, ca să poată trăì şi să şi poată vedeà cu spor de treburi. Intre State, acelaş lucru. Cele mai multe conflicte internaţionale ar fi de sigur evitate, dacă Statele vecine ar căutà să le evite, măsurându-şi năzuinţele şi întemeindu şi pretenţiunile pe noţiunea respectului datorit Dreptului fiecăruia.

Bulgariei însă i à lipsit totdeauna această noţiune.

De când există ca popor, Bulgarii s'au afirmat ca element de vrajbă; şi de când a fost din nou chemată la viaţă liberă, Bulgaria s'a ilustrat numai prin conflicte sângeroase cu vecinii: Conflict cu Turcii în 1885 şi în 1912; conflict cu Sârbii în 1885, 1913 şi 1915; conflict cu Grecii în 1913 şi 1917; conflict cu Românii în 1913, 1916 şi în anii următori. Şi cu ce mijloace?.. E destul să ne amintim crimele bandelor de asasini fanatizate, organizate şi salariate de Statul bulgar.

Bulgarii ar trebuì să înţeleagă că şovinismul lor exagerat şi hipertrofia unor sentimente ce nu se ştiu stăpâni în limite cuviincioase, nu le-a servit la nimic: nu i-au înaintat, cum nu puteau să-i înainteze, şi i-au dat înapoi, cum erà fatal să-i dea.

Acum, slabită, sleita şi strânsa în cercul de fier în care se

găseşte strânsă, Bulgaria nu inspiră măcar milă. Câtă vreme Bulgaria se va îndaratnicì să rămâe *Stat de prada*, cum foarte judicios observă învaţatul nostru istoric d. profesor N. Iorga, ea nu se va puteà desvoltà și nu va puteà trăì în mijlocul unor vecini pe cari nu-i poate suferì.

Dar, mai la urma, Ferdinand de Coburg, pe domeniile sale din Ungaria, unde și-a gasit refugiu dupa ce și-a pierdut coroana şi unde, în vremuri mai prielnice, poate chiar avansà la grade superioare celui de locotenent de husari, împreună cu scumpul său președinte de consiliu, Radoslavoff, care a fugit și el, la timp, în Germania, — în acea Germanie pe care a servit-o cu atâta credinţă, — și la olaltă cu toţi sfetnicii săi de alta dată, împrăştiaţi în toate parţile, ori ramaşi pe loc în Bulgaria, — unii chiar în liniştea şi răcoarea puşcariilor, — au acum tot timpul şi tot răgazul să reflecteze asupra rezultatelor politicei lor bătaioase din trecut. La rândul lor, cei cari i-au înlocuit în posturile lor de grea răspundere au și ei toata libertatea de a cugetà şi de a hotărî în privinţa politicei viitoare a patriei lor şi de a trage ori de a nu trage învaţaminte din experienţele facute.. Ceeace am dorì sa se ştie, este *că noi nu le facem nici macar cinstea urei noastre*, oricât de îndreptăţita ar fi, dupa mulţimea pacatelor şi neomeniilor lor.

Noi plecam din alt sentiment; şi recrudescenţa unor rani ce încă sângerează, ca şi împrospatarea unor accente salbatice al căror ecou răsuna înca, au pentru noi alt înţeles.

E bine să se ştie ca cunoaştem şi noi sentimentele Bulgarilor faţa de noi, manifestate în toată libertatea şi din toata inima, atunci când se credeau stapâni pe soarta noastra şi când mai credeau momentul sosit sa învârtească iar paloşul lui Atila şi al lui Tamerlan, ca să ne extermine; dupa cum e bine sa se ştie ca cunoaştem şi înţeleptul proverb bulgaresc, care spune ca «*morile lui Dumnezeu macină incet, dar sigur*», proverb pe care bunii noştri vecini ar trebuì sa şi-l aminteasca ori de câte ori firea lor pornita şi necumpatata îi ispiteşte a pacatui cu vorba ori cu fapta.

IOAN N. ROMAN

FOLKLOR DOBROGEAN

CÂNTEC

Frunză verde mărăcine
Au trecut doi ani de zile
Ş'altă foaie matostat
Din sat de când am plecat.
La Sălcioara din vale
Vorbesc voinicii cu jale :
Săracă Dobrogea noastră
Cât erai tu de frumoasă !
Te-am lăsat împodobită
Te-am găsit neagră pârlită
Şi-apoi foaie mărăcine
Când am plecat eu din tine,
Te-am lăsat numai flăcăi,
Te-am găsit numai tranşei ;
Te-am lăsat numai copile
Ş'am găsit lifte păgâne
De Unguri şi de Germani
Şi de spurcaţi de Bulgari ;
Te-am lăsat oraşe mari
Ş'acum cătune mai rari :
De unde dai ca că vii
Numai uliţe pustii ;
Dai la deal şi dai la vale.
Te ia frica, frăţioare ;
Numai case dărâmate
De obuze şi granate.

Cules de T. Cergău, normalist, dela Ene Gheorghe din satul Cicrâcci-Constanţa.

CÂNTEC DIN TURTUCAIA

Foaie verde matostat
Mobilizarea s'a sunat,
Ne-am despărţit de părinţi,
De părinţi şi de surori
Şi de-ai noştri frăţiori.
Săracele nevestele
Când au rămas singurele
Tot oftând şi tot plângând,
Copilaşii mângâind :
Nu mai plânge, dragul meu,
C'o dà bunul Dumnezeu
Să vie şi tatăl tău.
Ruşii luptă de doi ani
Iar noi stăm între duşmani.
Nu vedeţi că sunt şireţi
Că le-a dat Germanul preţ?
Şi conserve şi pesmeţi ?
Domnul Ion, general,
Basarabeanul tâlhar
In brigadă ne-a băgat
Şi 'ntre duşmani ne-a lăsat
De ne a bătut cu ghiulele
Arme şi mitraliere
Şi-am ajuns, nevinovaţi,

Vânduţi de-ai lor comandanţi,
Şi 'n Dunăre aruncaţi.
Săracă Dobrogea noastră,
Cine fù s'o stăpâniască!
Neamţul din ţara nemţească
Bulgarul din Bulgăria
Şi Turcanul din Turcia.

Cules de T. Cergău, normalist, dela Paraschiva Tămaş din Cicrâcci-Constanţa.

CÂNTEC DE DOR

Neamţule, dă-mi drumu-acasă
La copii şi la nevastă
Că mi-a venit dor de casă;
S'a făcut orzul de coasă
Şi grâul de secerat
Şi mândra de sărutat.
Plecai, mândro, dela tine
Dorul meu la tin' rămâne;
Rămâne, mândro, la tine
Să-l îngrijeşti, dragă, bine
Cum îngrijeai şi de mine;
Să mi-l culci în pat cu tine
Cum mă culcai şi pe mine;
Să-i pui dreapta căpătâi
Şi cu stânga să-l mângâi;
Inveleşte-l, dragă, bine
Să nu-l ningă, să nu-l plouă
Să nu-l pice pic de rouă.
S'am zis verde mărăcine
Plecai satule din tine,
La duşmani le pare bine:
Numai mie-mi pare rău
Că mă duc din satul meu;
Căci pe unde mă duc eu
Nu-i nici iarbă, nici dudău,
Nici trup, mândro, ca al tău.

Cules de Vasile Popa, normalist, dela Sanda Mărgineanu din Cicrâcci-Constanţa.

CÂNTEC DE RECRUT

Foaie verde şi-o laleà
Lungă-i, lată-i, Dunărea!
Să facem pod peste ea,
Să trecem în Dobrogea,
In Dobrogea cea bogată
De Bulgari înconjurată
Şi de Nemţi administrată.
Căci la Turtucaia 'n vale
S'a făcut un măcel mare;
Dar măcelul nu-i de boi,
Ci de oameni ca şi noi.
Dar măcelul nu-i de vaci,
Ci chiar de oameni săraci.
Foaie verde nucă seacă
La zi'ntâi răcuţii pleacă;
Ies părinţii să-i petreacă.
Dar pe mine n'are cine,
Că sunt singurel pe lume:
N'am nici fraţi, n'am nici surori,
Par'că sunt făcut din flori:
N'am nici mamă, n'am nici tată,
Par'că sunt făcut din piatră.

Cules de Gheţu I., normalist, dela Radu Cojocaru din Taş-punar, Constanţa

CÂNTEC

—Foaie verde merişori,
Măi soldat din roşiori,
Un' ţi-a fost sortit să mori?
—Sus pe vârful munţilor,
In grindina gloanţelor,
La poalele brazilor.
—De scăldat, cin' te-a scăldat?
— Norii când s'au scuturat.
— De jelit, cin' te-a jelit?
— Păsările ciripind.
— De 'ngropat cin' te-a 'ngropat?
— Ghiulelele când s'au spart.
— De'mbrăcat, cin' te-a 'mbrăcat?
— Ţara când s'a concentrat.

Cules de C. I. Gheţu, normalist, dela flăcăul Creţu R. din Chior-Cişmea Constanţa.

CÂNTEC DE JALE

Foaie verde sălcioară
Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră, cerneală,
Să te pui în călimară,
Să te scriu pe hârtioară,
Să trimit scrisoare 'n ţară:
Scrisoare muiată 'n jale
Să iasă măicuţi 'n cale
Sa creadă că-i sărbătoare,
Şi s'o puie în fereastră
Cine-o trece să citească
C'am fost una la părinţi
Ca fecioara între sfinţi
Şi mândră în toate cele
Ca şi luna între stele;
Şi-au venit băeţi din sat
Dar părinţii nu m'au dat;
Şi-a venit un crai din lume
Hai cu el să mă cunune.
Decât mă mai cununam,
Mai bine groapă-mi săpam;
Decât mă mai logodiam,
Mai bine mă 'nmormântam;
Zestrea mea de fată mare
O pusei în nouă care
Şi-o dusei peste hotare....

Cules de Gheţu I, normalist, din satul Taş-punar, jud Constanta

CÂNTEC

Frunză verde rosmarin!
Rău e de voinic strein,
Numai luna mi-l iubeşte
Şi soarele-l încălzeşte.
Trece 'n jos, se duce 'n sus,
Nimeni nu-i dă un răspuns,
Nu îi zice: bun ajuns!
Suie 'n deal, coboară 'n vale,
Nici o mândră-i stă în cale:
Trece sate 'n curmeziş
Şi dumbrăvile 'n lungiş,
Vede-o mândră fetişoară
Ca un pui de căprioară;
El îi zice: dragă, stăi...
Ea în lături se tot dă;
El îi zice: vino 'ncoace!
Ea-i răspunde: n'am ce face.

Culeasă de Marin Anton, normalist, dela Ile Vâlsan din satul Dorobanţul-Constanţa

COLINDUL FLORILOR SFINTE

În mândre ogoare
Spre soare răsare
Crescu-mi trei flori sfinte
Din rai răsădite:
Floarea mirului,
Floarea vinului
Şi cu-a grâu'ui.
Ele se 'ntreceau
Şi mi se 'ntrebau:
Care e mai mare
Şi mai de-a cătare?
Floarea mirului
Zise soarelui:
—„Soare, luminate,
Gând făr' de păcate,
Judecă-ne soare,
Care e mai mare?
Că de n'aşi fi eu,
Dela Dumnezeu,
N'ar fi creştinare
Şi nici botezare".
Floarea vinului
Zise Soarelui:
—„Soare, luminate,
Gând făr' de păcate.
Ba eu sunt mai mare
Şi mai de-a cătare
Că de n'aşi fi eu
Dela Dumnezeu,
Nici o bucurie,
Nici o veselie
N'ar mai fi să fie".
Floarea grâului
Zise Soarelui:
—„Soare, luminate,
Doamne cu dreptate
Ba eu sunt mai mare
Şi mai de-a cătare
Că de n'aşi fi eu
Dela Dumnezeu,
N'ar mai fi nici grâu,
Nici făină 'n casă,
Nici colac pe masă.
Nici ospeţe rari
Pe la zile mari".
—„Voi florilor sfinte
Ia-n' luaţi aminte
Că voi fiecare
Sunteţi de-acătare
Şi la bucurie
Şi la sătulie
Şi la creştinare
Şi la botezare
Nu-i una mai mare.
Şi de-ar lipsi una
N'ar fi voie bună.
Dar de-aş lipsi eu,
Dela Dumnezeu,
Să mai trimit raza
Care luminează
Şi să dau căldura
Care înviiază,
N'ar mai fi 'n ogoare
Niciun strop de floare;
Şi ce-aţi face voi
Făpturi din noroi?
Ci-mi luaţi aminte
L'a mele cuvinte
Că altu-i mai mare
Şi mai de-a cătare:
Este Dumnezeu
Cui mă 'nchin şi eu,
Că el ne-a zidit
Şi ne-a rânduit
Cu tot rostul nostru
Şi folosul nostru.
Lui să ne 'nchinăm
Lui să ne plecăm
Şi să-l lăudăm
Cu trupul cu gândul
Vremile de-arândul.

Acest colind e alcătuit din trei variante, culese ca fragmente. Partea întâi, până la răspunsul Soarelui, e culeasă de T. Cergău, normalist din satul Ciccrâcci, Constanţa.

COLINDUL OSPĂŢULUI

(Variantă)

Icea-mi ces' domn bun,
In ceastă domnie,
Dalbă 'npărăţie,
Bun gând mi-a gândit:
De-un bun prânz mi-a 'ntins
Dar la prânz ce-a strâns?
Doi, trei oameni buni,
Megieşi bătrâni,
Cu bărbi albe 'n piept
Cu sufletul drept;
In rând s'aşezară
Şi îmi ospătară,
Mâncară, băură
Şi se 'nveseliră.
Iară cest domn bun,
Bun jupân cutare,
Cam din cap de masă,
Ca un domn de casă
Cu faţă aleasă,
Din gură grăeşte
Şi-astfel le vorbeşte:
— „Beţi, boeri, mâncaţi
Şi vă ospătaţi,
Dar îmi ascultaţi
Şi mă luminaţi:
Chiar în astă noapte,
Eu cu doamna mea
Puţin somn somnaiu,
De-un vis că visaiu:
Par'că se făcea-ră
Cam din curte-afară
De-un lac iezerel;
La mijloc de lac
Par'ca se făcea-ră
De-o stană de piatră
La margini de lac
Doi meri înpletiţi,
Jur prejur de meri
Alţi mai mărunţei;
La coadă de lac
Trec, mi se petrec
Două păsărele
Chip de rândunele". —
Rupse de-mi grăi
Dela cap de masă
Bunul Dumnezeu:
— „Cutare, fătul meu,
Visul ce-ai visat
Este-adevărat.
Cel lac iezerel:
Vinul ce ţi-ai dat;
Cea stană de piatră,
Masa ce ţi-ai dat;
Cei meri înpletiţi:
Fini ce-ai cununat;
Cei mai mărunţei;
Fini ce-ai botezat:
Cele păsărele.
Chip de rândunele,
Nu mi-s păsărele,
Ci mi-s păhărele,
Să bem noi cu ele,
Rar, la zile mari:
Sara de ajun
Şi 'n zi de Crăciun
Şi de Bobotează,
Când preoţi botează,
Lumea 'ncreştinează,
Lumea şi norodul
Şi pre noi cu totul.

Cules dela Mitrache I. Şerbu din com. Luncavita Tulcea, de Olteanu I. Cristea. normalist, Constanţa.

COLIND DE BOIERI BĂTRÂNI

Doi boieri bătrâni
O le roi, Doamne,
Cu crucea în mâni,
De ce s'au rugat
Dumnezeu le-a dat:
Masă gălbioară

Turnată din ceară;
In mijlocul ei
Doi pomi rotunzei;
Vântul trăgănà,
Poamele chica
Ingeri le-aduna
Şi le trimetea
Pe uşe de rai,
La feciori de crai.

Cules de normalistul T. Cergău de'a Ion Moise d n satul Ceràcci, jud. Constanța.

COLIND DE COLAC

Scoală, scoală, fată mare
Şi-mi aprinde-o lumânare
Mi-o lipeşte 'ntre icoane
'Ntre icoane 'ntre obloane
C'au venit colindători
Şi ţi-or cânta până 'n zori
Ţi-or cânta, ţi-or colinda
Colac de grâu şi-or lua
Pe colac vadra de vin
C'aşa-i legea din bătrâni
Din bătrâni, din oameni buni.
Sănătate 'n ceastă casă!
Cruce frumoasă pe masă!
La toţi inimă voioasă!

Cules dela Chirilă Ion din Seimenii-mici, Constanța, de Chirilă Dumitru, normalist.

SUS PE MALUL DUNĂRII

Sus pe malul Dunării,
Trec soldaţii, sărmanii,
Şi se luptă cu duşmanii.
Şi se luptă blestemând,
Cu dinţi 'n pământ muşcând.
Cade unul, cade doi,
Cade-o mie de eroi.
Căzu şi unul calare
Şi mi-l vede-o fată mare.
Ea la dânsul se ducea
Cu mare jale-l bocea:
—„Sărmani ochişorii scoşi
Cum stau ei de cioare scoşi!
Sărmane buze subţirele
Cum bat muştile pe ele!
Sărmană măicuţa lui
Cum plânge de jalea lui!"
Căpitanul mi-o vedea
Şi din gură-i cuvânta:
—„Fată mare, vezi de cale
C'aşa-i soarta lui să moară:
Tot de armă înpuşcat,
De baionetă 'nţepat,
Fără lumină de seu,
Să nu moară 'n satul său,
Fără lumină de ceară,
C'aşa-i sortit ca să moară
Soldatului pentru ţară.

Cules dela Dumitru Bucur din Tortoman-Constanța, de Constantinescu N., normalist.

ILINCUŢA SANDULUI

La casele Sandului,
Sandului bogatului,
Sănduleasa ce-mi făcea?
Ilincuţii poruncea:
„Ilincuţă, fată mare,
Ia cofele la spinare
Şi te du la Dunăre
Şi-mi ia apă tulbure".
Dar nici apă n'a luat,
Pe Dunăre s'a uitat:
Lin coboară d'un caic
Tot cu covoare 'nvelit,
Inăuntru zugrăvit,
Pentru Ilinca gătit.
Ilincuţa ce-mi făcea?
Cofele le arunca,
Acasă se repezia
Şi mumă-si se răstia:
„Fire-ai a dracului, mamă,
Că nu ţi-ai băgat de seamă!
Cu puţul în bătătură
M'ai trimis la apă bună.."
Sănduleasa când zăria,
Mâna pe sapă punea
Ş'un mormânt îmi pregătia,
Oase de vită 'ngropa;
Cu Ilinca ce făcea?
Tocma 'n pod o ascundea.
Iacă şi Turcii intrau:
—„Bună ziua, Sănduleasă,
Cu faţă de jupâneasă,
Cu ochii de puic'aleasă!
Ne-a trimis beşleaga Paşă
Să ne dai fata frumoasă".
—„Turcilor, Agalelor,
Ilincuţa mi-a murit.
Dacă nu-mi credeţi cuvântul,
Veniţi de-i vedeţi mormântul".
Cum ofta, cum suspina,
Turcii toţi crezare-i da;
Numai unul mititel,
Tremură Giurgiul de el,
Sabia din şold prindea
Ţâţele de-i scrijila.
Sănduleasa ce-mi făcea?
Dacă vedea şi vedea....
Mâna la brâu ea băga,
Cheile de le scotia,
Odăile descuia,
Dar nimica nu afla.
In pod unul se suia
Pe Ilinca mi-o afla.
Afară că mi-o scotea,
La Dunăre mi-o pornia,
Pe caic mi-o aşeza
Şi mânile-i le lega.
Ilincuţa se ruga:
— „Turcilor, Agalelor,
Daţi-mi drumul mânilor
Să 'mpletesc codiţele
Să-mi aşez cosiţele".
Turcii milă îşi făceau
Mânile îi deslegau.
Dar Ilinca ce-mi făcea?
Dar Ilinca ce-mi zicea?
— „Decât slugă Turcilor
Şi doică cadânelor,
Mai bine prânz peştilor
Peştilor şi racilor".

Baladă culeasă dela C. Fulgeanu din satul Abdulah-Constanţa, de Ştefan Andrei. normalist.

CÂNTECUL EMIGRATULUI

Foaie verde mărăcine
Plec, satule, dela tine.
La duşmani le pare bine;
Numai mie-mi pare rău
Că mă duc din satul meu,
Dintre prietenii mei
Cari-am petrecut cu ei
Când eram mai mititei.

Mândrii rău eă i-o părea
Că mă duc de lîngă ea.
Foaie verde salbă moale
Cine face-avere mare?
Misler cu-ale lui vapoare.
Foaie verde bob năut,
Doamne, de ce n'am murit
Pe vapor când m'am suit?
Câte oceane-am trecut!
Mi-era frică că nu scap.
Când m'a lăsat pe uscat
Par'că din cer am chicat.
De fumul vapoarelor
Şi de-al fabricilor,
De focul copiilor,
De dorul părinţilor
Imi venia leşin să mor.
Plesniţi-ar coşul, vapor,
Mult m'ai streinat cu dor;
Plesniţi-ar coşul, maşină,
Mult m'ai streinat cu milă.
Foaie verde bob năut,
Tot am zis mă duc, mă duc..,
Şi nimeni nu m'a crezut.
Dar acuma ştiu c'o crede
Că m'am dus, că nu mă vede,
In America de nord
Să ştiu că nu mă mai văd
Nice viu, dar nice mort.
Şi-am auzit o minciună
C'Amer:ca-i ţară bună,
Ţară bună şi bogată
Şi de bani îndestulată,
Dar nu este cultivată.
Ţara noastră e mai bună
E mai bună şi săracă
Toţi streinii 'n ea se bagă.
Cine vrea ca să doriască,
Meargă 'n ţara englezească;
Cin' nu ştie jalea rea,
Să meargă 'n America;
C'America-i ţară bună,
Ţară bună de parale
Dar este plină de jale
Foaie verde d'avrămească
M'ajunse un dor de-acasă
De copii şi de nevastă..
Destulă inimă arsă...
Scrisoarea dela copii
Făcută-i numai fâşii:
„Tăticule, nu mai vii?"
Foaie verde şi-o lalea
Arză 'n foc inima mea!
Arză 'n foc America!
Să am aripi aş zbura
Tocmai în România,
Unde m'a născut maica.
Peline, frate peline,
Amară i frunza pe tine,
Amară inima 'n mine.
Amar e cotorul tău,
Mai amar sufletul meu.
Dorule, bucată rea
Ieşi dela inima mea
Dorule, bucată mare,
Ieşi din inimă afară.

Cules dela Gh. I. Nedel·u, comerciant din Topraisar, Constanţa, de Ştefan Andrei, normalist.

FOLKLOR BULGĂRESC DIN DOBROGEA

Cules din satul Caranasuf (Constanţa) de d-ra Lucreţia Dumitrescu, învăţătoare

---

TUDORCIU ŞI SULTANCIU

Zălibel Tudorciu Ilencă,
Ilencă, beală cotlencă,
Ilencă, beală Târnofcă.
Scritum să libof libeli;
Scritum să minà minăli;
Scritum godă pràveli;
Svadbă scritum nimòjet.
Petăc călescă călesăt,
U Săbută ieli i pili,
Nidele bulcă duveli,
U Pundelnec dari dărili,
U Tornec Sultanciu duftasă,
Sultanciu, fărdi hăiduten
I nă portătă pulòpăl
I nă Todorce puvicăl:
Tudorceo, mlădujenecă,
Săs cotel nătuci
Dă mă, Tudorceo, pucerpiş;
I bulcătă săs tebe dă dodi,
Tea dă mi răcă ţăluni
Guleam băcşiş dă mu dam
Tudorce mami si dumăşi:
Ni ftodem, mamo, ni ftodem,
Dă si Sultance purcepe;
Sultance, fărdi hăiduten,
Toi şi mă, mamo, iubii.
Tudorcevătă maiciţă
Tea nă Tudorce dumăşi:
Ia si bulcătă izvidi

Tudorel s'a 'ndrăgit de Ileana,
Ileana, alba căldărăreasă,
Ileana cea albă din Târnova.
In taină iubitu-s'au;
In taină daruri au pregătit;
In taină logodna au făcut;
Nuntă în taină nu pot.
Vinerea făcut-au chemările,
Sâmbătă au băut şi au mâncat,
Duminecă au adus mireasa;
Luni daruri au dăruit,
Marţi Sultanciu a venit,
Sultanciu, haiducul cel mare
Şi a bătut la poartă
Şi lui Tudorel i-a strigat:
Tudorel, ginere,
Scoate vinul cu căldarea
Să mă cinsteşti, Tudorel;
Şi mireasa să vie cu tine,
Ca să-mi sărute mâna
Să-i dau un dar mare.
Tudorel îi zice mamei sale:
Nu mă duc, mamă, nu mă duc
Pe Sultanciu să-l cinstesc;
Sultanciu, haiducul cel mare,
El o să mă omoare, mamă.
Mama lui Tudorel
Ii spuse lui Tudorel:
Ia scoate-ţi mireasa

Nă Sultanciu răcă dă ţăluni,
Smuchini dă i pudări.
Nă Sultanciu răcă ţălună;
Tudorciu răchie mu dadi.
Sultan dumă nă Tudorceo:
Tudorceo, mlădujenecă,
Ia si năzat irmăci,
Ci imăm puşcă nimerenă,
Nă tebe de e umere.
Ci gu u cilotu udari
Ci si bulcătă udzè.

Să-i sărute mâna lui Sultanciu,
Smochine să-i dăruiască.
Lui Sultanciu mâna i-a sărutat;
Tudorel rachiu i-a dat.
Sultanciu spuse lui Tudorel:
Tudorel, ginere,
Ia fă-te mai înapoi,
Căci am puşcă ne'ncercată,
Pe tine să o încerc.
Şi l'a lovit în frunte
Şi i-a luat mireasa.

CÂNTECUL LUI GHEORGHE

Răzbuleal mi să mlad Gheorgu
Nă Şumen nă bolniţătă,
Lijeal ne mlogo, ne malco
Dur tri mi ţeli meseţă;
Mlogu pucerneal i pugruzneal.
Gheorguviti verni drugari
Tii să nă Gheorgo dumăli:
Nă pişi Gheorgo ino pismo
Nă toie stară maiciţă,
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Şumnencă,
Nă snăgà tencă i visocă,
Nă liţi beală i cervenă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorgu drugari pusluşe
Ci nă pisă ino pismo
Nă neguvătă stară maiciţă:
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Şumnencă,
Nă snăgà tencă i visocă,
Nă liţi beală i' cervenă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorguvătă stară maiciţă
Cătu pismotu priemă,
Săbrală tenchi daruvi
Ci ză Şumen trăgănălă.
Vărveală ştu se vărveală
Cătu du Şumen utidi,
Du Şumen du buzeatăim,
Nă sreştă idăt voiniţi,
Voiniţiti umrilo noseli.

Ni s'a'nbolnăvit tânărul Gheorghe
In Şumla în spital;
A zăcut nici mai mult nici mai puţin
Decât trei luni întregi;
Tare s'a 'negrit şi s'a urâţit.
Adevăraţii prieteni ai lui Gheorghe
Ii spuneau lui Gheorghe:
Să scrii, Gheorghe, o scrisoare
Măicuţii tale bătrâne,
Că tu, Gheorghe, te-ai logodit
Cu o fată din Şumla,
La trup subţire şi înaltă,
La faţă albă şi roşie.
La nume „măhlum heruvă".[1])
Gheorghe şi-a ascultat prietenii
Şi scrise o scrisoare
Bătrânei sale măicuţe:
Că Gheorghe s'a logodit
Cu o fată din Şumla,
La trup subţire şi înaltă,
La faţă albă şi roşie,
La nume „măhlum heruvă".
Bătrâna maică a lui Gheorghe
Când primi scrisoarea,
Adună daruri subţiri
Şi plecă la Şumla.
Merse cât merse
Şi când ajunse lângă Şumla
Lângă viile dela Şumla,
In faţă îi vin soldaţii.
Soldaţii duceau un mort.

1) Rugăm pe cei ce ştiu ce însemnează aceste cuvinte, să ne comunice.

Babicĭcătă đumă nă voiniţi:	Baba spuse soldaţilor:
Ia si umrilotu slujeti	Ia lăsaţi mortul jos
I dă gu babă uplacii,	Să-l plângă baba,
Ci imăm sincu iubitu	Că am un fiu omorât
U pustătă Turţcătă vuină,	In pustia de luptă cu Turcii,
U Odrin' gradlen guleamu.	La marele oraş Adrianopole.
Tii babicĭcătă pusluşe	Ei ascultară pe băbuţă
Ci si umrilotu slojeli	Şi puseră mortul jos
Ci gu babă uplacă.	Să-l plângă baba.
Cătu gu babă utvilă,	Când baba l'a descoperit
To mii holăm mlad Gheorgu.	Era chiar tânărul Gheorghe.

COLIND DE FATĂ MARE

Doină muma săt sădilă	Fata Doina a răsădit
Doine mome, culadele [1])	Doino fată, colindele [1])
Dvea prăceţ' iabălciuvi,	Două rămurele de măr,
Iabălciuvi, chisălciuvi.	De măr acrişor.
Sădilăghi Doină muma	Şăditu-le a fata Doina
Sădilăghi, vanălisă;	Le-a răsădit şi s'au prins;
Lis pusnăli,	Frunză au dat,
Ţveat ţăvnălu:	Flori au înflorit,
Vras vărzăli:	Poame au legat:
Dvea iabălchi	Două mere
Zlatniciuvi, chisălciuvi.	De aur acrişoare
Ut căsnălăghi Doină muma	Fata Doina le-a rupt
Ci ghi dadi cuimgie	Şi le-a dat giuvaergiului
Utguvori Doină muma:	Şi i-a spus fata Doina:
Na ti, baino, tezi iabălchi	Uite, nene, merele acestea
Zlatniciuvi, chisălciuvi,	De aur, acrişoare,
Dă mi isminişi pricuvàn cuvăneţ	Să mi le prefaci în colan cu cheutori
Istuluvan prăsten	Si 'n inel în formă de scaun
I titiriţi;	Şi 'n podoabă de cap;
Ci dă idă nă iurotu,	Şi să mă duc la horă,
Dă să uluie na ină başe	Să mă prind în loc de frunte
Pri dve momi,	Lângă două fete,
Dă mă vidi moito libi	Să mă vadă iubitul meu
Ci dă caji moitu libi:	Şi să spună iubitul meu:
Dă să zgudim Doină muma.	Să ne logodim, fată Doină.
Tui năzdravi ză mumata	Să fie fetii cu noroc!
Doine mome, culadele.	Doină fată, colindele.

1) Refren ce se repetă după fiecare vers.

COLIND DE BELŞUG

Ranel mi Sveti Gheorghi,	Hrănitu-mi-a Sfântul Gheorghe,
Rano mi ranel, po Ghiorghiuv den[1]	De vreme mi-a hrănit, pe la Sfântul Gheorghe[1]
Ranel mi rano cone	Hrănitu-mi-a din vreme calul,
Săs beal uriz năzubigu;	Cu orez alb l'a hrănit;
Văsennălgu Sveti Gheorghi	L'a 'ncălecat Sfântul Gheorghe
Ci utidi tatăc dolo po deadovtisi ceiri	Şi s'a pornit jos la câmpul bunicului său
Tam nămeri tam zăvari	Acolo a întâlnit, acolo a aflat
Ina lămea săs tri glavi:	O râmă cu trei capete:
Părvi glăva bealu mleaco,	Capul dintâiu cu lapte alb,
Ftoră glăva roino vino,	Al doilea cap cu stropi de vin,
Trete glăva jelto jito.	Al treilea cap cu grâu galben.
Mleacoto po iusceri,	Laptele pe la ciobani,
Vinutu po luzeată,	Vinurile prin vii,
Jelto jito po ceiri	Grâul galben prin câmpii.
Tui nă zdravi Sveti Gheorghi.	Cu sănătate, Sfinte Gheorghe.

COLIND DE FATĂ MARE

când intră întâia oară în horă

Răz igrasă malcă muma	A 'nceput să joace fetiţa
Stanca riză cuprinenă	Cu cămaşe subţire de mătase,
Cuprinenă, ibrişinenă.	De mătase, de ibrişim.
Pupită-gă sfiti Ilie:	A 'ntrebat-o Sf. Ilie:
Mari mome, malche mome,	Ei fetiţo, fetişoară,
Coi ti dări tăzi riză	Cin' ţi-a dăruit cămaşa asta
Cuprinenă, ibrişinenă?	De mătase, de ibrişim?
Iutguvare malcă muma:	Răspunse fetiţa:
Ias căt săm bilă malcă, manănă,	Eu când am fost mică, mititică,
Bavelă-săm Hrista bogă;	Am îngrijit de Hristos Dumnezeu;
Dari-mi-gă Bujea Maică.	Mi-a dăruit-o Maica Domnului.
Tui nă zdravi nă mumata!	Să fie cu noroc fetii!

1) Refren, ce se repetă după fiecare vers.

COLIND DE FATĂ MARE

Sealái muma ran busilec

To ni stană ran busilec,

Ia nai stană srebru i zlatu.
Srebru i zlatu crăstuvatu
Ci să-i ciulu ceac du ţare;
Ut guvorel ţari Constantin:
Hoi va vazi, devet slughi,
Ia ideti duvideti malcă muma,
Dă e storim baş ţăriţă,
Baş ţăriţă i viziriţă.

Utguvorele devet slughi:
Hoită tebe, ţări Constantin,
Ni duode malcă muma
Dă e storiş baş ţăriţă,
Baş ţăriţă, i viziriţă.
Tui nă zdravi ză mumata.

Fata mi-a semănat de dimineaţă
[busuioc;
Dar n'a răsărit busuioc de dimi-
[neaţă,
Ci a ieşit aur şi argint,
Aur şi argint cruciş.
Şi s'a auzit până la ţar;
Şi a vorbit ţarul Constantin:
Măi, voi, nouă slugi,
Ia duceţi-vă şi aduceţi-mi fetiţa,
S'o punem ţarină de frunte,
Ţarină de frunte, vizireasă de
[frunte.

Răspunseră cele nouă slugi:
Să trăeşti, ţar Constantin,
Dar fetiţa nu vine
S'o faci ţarină de frunte,
Ţarină de frunte şi vizireasă.
Să fie cu noroc fetii!

INSEMNĂRI

DESPRE

TĂTARII DIN SATUL PERVELIA (COM. TATLĂGEAC) CONSTANȚA

Notele ce urmează le-am adunat din satul Pervelia, comuna Tatlăgeac, județul Constanța, unde întâmplarea m'a dus să fiu suplinitor și unde am deschis prima școală românească după războiu.

Cătunul are vre-o 65 de familii tătărești și 5 românești. Se află la 32 km. de Constanța și la 14 km. de Mangalia, nu departe de țărmul Mării Negre.

Priveliștea satului îți lasă o impresie tristă; însă în orice caz, mai bună față de alte sate tătărești din împrejurimi. Parte din oameni stau bine; sunt și mulți săraci, mai ales acum după războiu, căci Bulgarii nu i-au crușat nici pe dânșii.

Satul. Când îl privești, vezi o adunătură de case răzlețe și mici. Pomi nu sunt mai de loc. Doar ici, colo, câte un salcâm mai dă puțină umbră. Totul îți arată că ai de a face cu un popor de stepă.

Casă. La Tătari casa este construită din piatră sau chirpici (pământ frământat cu apă, paie și balegă). Cimentul dintre pietre și chirpici e de noroi. Acoperișul constă din două sau mai multe grinzi, care merg paralel dela un perete la cellalt. Peste grinzi și pereți ei pun căpriori oblici, care se încheie deasupra în unghiu. Tavan nu există.

Peste căpriori se pun niște lemne, iar deasupra lor stuf, scaeți, sau cucută. Vine apoi un strat de paie, unul de pleavă, unul de cenușe și, în fine, unul de pământ galben. Se pune pământ galben din două motive: întâi pentru că lutul galben, după

ploaie, devine mai compact de cât cel negru și apoi pentru că e mai frumos la culoare, zic ei, decât cel negru.

De obiceiu casa e împărțită în două camere: una, numită „*ișcher-iui*“, servește ca odaie de dormit, de primit etc., fiind cea mai curată și mai frumos înpodobită; cealaltă, numită „*aiat-iui*“, sau tinda casei, servește pentru trebuințe casnice.

Forma camerelor, în majoritatea cazurilor, e dreptunghiu-lară, având dimensiuni ce variază între 4 până la 5 metri lungime și între 3 până la 4 metri lațime. Inălțimea e de 2 până la $2^1/_2$ metri.

Casa e așezată în totdeauna cu fața spre miazăzi și faptul acesta are și un temei religios, de oarece mormântul profetului Mohamed se află spre sud, dar și un temei geografic, fiindcă punând casa cu spatele spre nord, se apără mai bine de crivăț.

Casele lor au o singură ieșire. Camerele au câte o singură ferestruică; în tindă e abia un ochiu de geam, sau lipsește cu totul.

Soba este oarbă. Se încălzește cu paie, întocmai ca la Români. In totalitatea cazurilor e construită din bucăți de cărămizi sparte, lipite cu noroi. E așezată chiar lângă ușe, în camera „ișcher-iui“.

Spațiul dintre perete și sobă servește ca loc de baie, de oarece baia este necesară după fiecare raport sexual pentru ambii soți. După prescripțiile Coranului, baia se face cu apă caldă. Această cămăruță de baie se numește „hamam“

In casă, pe jos, sunt rogojini „casâr“, iar dacă Tătarul e mai bogat, așterne covoare „câlâm“, însă sub covoare se află tot rogojini. Pe lângă pereți se află saltele mici de paie „ot-mindâr“, iar deasupra lor altele de lână „giun-mindâr“, sau de fulgi de paseri „cùș-giun-mindâr“.

De-alungul pereților, peste aceste salteluțe se înșirue niște perne de perete „duoar-iastâc“, de care te razimi, sau pe care stai și sunt nelipsite din orice casă.

De obiceiu în cameră se găsește și un scăunaș „cursin“, întrebuințat numai pentru lampă, sau pentru tava cu mâncare.

Paturi n'au, căci dorm pe jos, pe rogojină.

Pereții sunt înpodobiți cu diferite țesături și mai ales cu batiste lucrate în culori vii și bătătoare la ochi, numite „cevrea“.

In mai toate casele tătărești în care am intrat, am găsit o

curăţenie exemplară. Prin faptul că ei nu intră încălţaţi în casă, pot mai uşor să păstreze această curăţenie.

Lumina în odăi e slabă, ca de crepuscul, din cauza ferestrelor mici.

Curtea. Locul dinprejurul casei mai rar e îngrădit. Obiceiul de a înprejmui grădina l-au luat dela Români şi alte neamuri creştine. Adesea prin curţile lor trec cărări, pe cari circulă oamenii din sat.

Curtea, dacă există, nu are nicio împărţire. Toate lucrurile gospodăriei sunt aşezate, sau svârlite încoace şi încolo, la voia întâmplării.

Nu obişnuesc să pue zarzavaturi în jurul casei, nici să sădească pomi. Nu le place umbra copacilor. Rar când găseşti câte un salcâm la ei.

Lucrurile le lasă risipite prin curte, fără grije şi teamă, deoarece cazurile de furturi sunt foarte rare între ei.

Le plac vitele foarte mult şi le îngrijesc cu drag. Predilecţia lor merge mai ales în spre cai.

Se vede în toate ale lor spiritul şi obiceiurile unui popor trăit în stepă şi în libertate.

După cum ciobanii noştri au o mulţime de porecle pentru oi, iar plugarii pentru vitele mar, tot asemenea şi Tătarii. Pe cai s.. ex.. îi numesc mai adesea după culoarea părului, sau alte semne particulare. Iată câteva porecle pe care le dau boilor: *sarâ-baş* = cap galben; *cara-bageac* = picioare negre; *portocal*= portocaliul; *geaiman* = bou cu coarnele lăsate în lături; *cabac* — ciutul, cu coarnele scurte; *tumalac* — un bou rotund şi plin la trup; *ac-cuiruc* — cudalbul; *alageà* = tărcatul; *pândâc* = aluniul, de culoarea alunei; *pamâc* = bumbac, bou de culoarea bumbacului etc.

Iată şi câteva porecle pe care le dau cailor; *arap*=negrul: *mali* = murgul; *torî-baital* = iapă murgă; *cherî-baital* = iapă murg-închisă; *aigâr* = armăsarul; *cara-baital* = iapă neagră; *cherî-mali* = murg-închis; *tarî-mali* = cal murg; *şalî-baital* = iapă bălană; *topal mali* = cal schiop; *şacal* = breazul; *ţocâr* = chiorul; *culà* = şargul; *giren-baital* = iapă roaibă; *giren-mali*= cal roib; *cara-mali* = cal negru; *borlî* — surul; *sarî-cula* = şargul-galben etc.. După cum se vede, ei numesc caii lor după culoarea părului, sau după vre-un semn particular. Să se observe

însă că cuvintele specific tătăreşti pentru cal şi iapă sunt tocmai acelea pe care ei le întrebuinţează astăzi mai puţin : *mali* = cal şi *baital* = iapă.

Am spus că Tătarii au o predilecţie deosebită pentru cai. Este o fală pentru ei să aibă cai mulţi, buni şi frumoşi. Intrecerile cu caii — fie călare, fie cu căruţa, joacă un mare rol la ei.

Când un tătar merge pe drum cu căruţa şi un altul îi trece înainte, fiindcă are cai mai buni, el se simte foarte mâhnit şi dă bice cailor, de necaz, ca sa meargă mai repede.

Despre tăiatul vitelor. Când un Tătar are o vită bolnavă, oaie, vacă, etc., imediat o taie şi o întrebuinţează la mâncare. Mortăciuni ei nu mănâncă.

Cu prilejul marilor sărbători ale *Baeramului*, Tătarii obişnuesc să taie câte o vită. de obiceiu o oaie. Atunci ei chiamă un hoge, care face rugăciunea astfel : stăpânul ţine vita de urechia dreaptă cu mâna, iar hogea o ţine de urechea stângă şi-i citeşte o slujbă. După aceea vita este tăită şi hogea ia ca dar „bacşiş" fie pielea, fie puţină carne, fie bani. Solemnitatea aceasta are ceva din sacrificiile antice.

In altă vreme a anului, în afară de sărbătorile Baeramului, sunt rari cazurile când un Tătar chiamă pe hoge ca să citească slujba vitei, înainte de a fi tăiată.

Trebue să facem o rezervă în ce priveşte pe *Nohai.* Acest neam de Tătari, dacă găsesc o vită moartă, fie şi cal, căci ei mănâncă şi cai, — o duc frumos acasă şi o căsăpesc, gătind din ea mâncare aşa cum le place lor. Ba ceva mai mult : până acasă mai târăsc vita şi prin ţărâna drumului, dacă n'o pot duce pe sus. In unele părţi însă e necesară o citire a hogii.

Bucătăria. Nutrimentul principal al Tătarilor este carnea şi pâinea. In genere ei se nutresc mult mai bine ca Românii. Aluaturile joacă un mare rol în hrana lor.

Dintre mâncări, cea mai preţuită de dânşii este *„caşic-borec"* Acest nume este cam „fără perdea", cum zice Românul, de oarece „caşic" însemnează lingură, iar „borec" — organul sexual al femeii.

Mâncarea aceasta se prepară astfel : se întinde coca, frământată cu ouă, pe o masă, întocmai ca foaia de plăcintă ; se taie apoi în bucăţele de formă pătrată, având fiecare lature de 5 cm. Pe urmă pătrăţelele se îndoaie în formă de pungă şi se pune

în ele carne crudă, tocată foarte mărunt. Carnea poate fi de vacă, de oaie, etc. In urmă se pun aceste pungi într'o tingire în care clocoteşte apa şi se lasă să fiarbă bine. In fine, peste fiertură se toarnă iaurt şi mâncarea e gata.

Mâncarea *„tabac-borec“* se prepară exact cà şi „caşic-borec“ cu decsebire că la urmă pungile cu carne sunt scoase din apă, puse într'un alt vas şi apoi amestecate cu iaurt, unt topit şi usturoi. Cuvântul „tabac“ însemnează farfurie; iar borec ca mai sus.

Mâncarea *„cobeté“* se face astfel: se pune într'o tavă o foaie de cocă unsă cu unt, întocmai ca la plăcintă. De-asupra se întinde un morman de carne, fiartă de mai înainte, tocată şi amestecată cu orez. Peste carne se aşterne o foaie groasă de cocă, de asemenea unsă cu unt. Apoi se pune să se coacă sub ţest.

Mâncarea *„Şer-borec“* se prepară astfel: Se taie bucăţile de cocă în formă rotundă, având diàmetrul cam de 15 cm. In ele se pune carne nefiartă şi apoi se îndoaie foile de-alungul diametrului şi se lipesc la extremitàţi. Bucatele astfel pregătite se prăjesc bine în unt şi mâncarea e gata.

La mâncarea numită *„Salma“* trebue făină bună. Foile de cocă sunt tăiate în bucăţele mici, de formă pătrată, cu laturea cam de 5 cm. Aceste bucăţi se fierb în apă, apoi se scot şi se pun în alt vas, unde sunt amestecate cu unt topit, iaurt şi usturoi.

Toate aceste mâncări sunt din grupa aluaturilor. Ele servesc şi ca pâine şi ca „udătură“, în hrana lor zilnică.

Tătarii mai sunt specialişti şi în prepararea pilafurilor şi a altor mâncări.

Mai e vrednic de notat că ei lasă ardeiul roşu — cel iute — să se usuce bine, apoi îl pisează mărunt ca făina. Acest praf de ardei îl pun în mâncare, mai ales în ciorbă, ca să-i dea un gust bun.

Despre băuturi. Tătarii nu obişnuesc băuturi fermentate. Puţini dintre ei fac excepţie. Nu beau vin, însă beau must (iuzum-su-zeamă de struguri). Imediat ce mustul începe să fermenteze pentru a se preface în vin, Tătarul este oprit de Coran să-l mai bea.

Uneori obişnuesc să facă bragă (bozà), pe care o prepară din mălai (malai) din făină de grâu arnăut (arnăut-un), sau din meiu (tarî).

Din lapte (siut), Tătarii prepară, ca şi noi, lapte acru (catâc) brânză (penar), unt (sarî-mai) şi lapte acru sărat (tuslu-catâc), Acest lapte acru sărat se prepară astfel: laptele acru se strecoară printr'o cârpă curată, albă, şi ceea ce rămâne, după ce s'a scurs zerul, se amestecă cu sare (tuz) şi se pune într'un vas, borcan, sau butoi, după cantitarea ce o are omul. Apoi ei mănâncă acest lapte acru sărat, amestecându l în ciorbă, sau în diferite mâncări.

Despre procurarea apei. Din cauză că adâncimea fântânilor variază între 35—55 m., unele ajung pânăla 60 m.,—apa (su) se scoate cu burduful (copcà) din fântână (cuiù). Fântâna are scripete, pe care umblă funia (şijàm); iar funia este trasă fie prin ajutorul unui cal, fie cu un aparat rudimentar, numit „Kelebè“, pe care l învârtesc doi, sau mai mulţi oameni. Funia se înfăşoară în jurul „Kelebè“-ului şi astfel burduful e tras din fântână.

Despre agricultură. Dintre cereale Tătarii cultivă mai cu deosebire orzul (arpa), care la dânşii are o dublă întrebuinţare: pentru facerea pâinei şi pentru hrana cailor. Un alt motiv ar fi şi faptul că în arie (harmàn) se treeră mult mai uşor decât grâul şi celelalte cereale.

Grâu nu cultivă decât pentru strictul necesar, ca să aibă în diferite ocaziuni făină mai bună decât cea de orz, şi ca să nu-i piardă sămânţa.

Cultivă şi porumb însă în cantitate neînsemnată. Mămăliga, pe care de obiceiu o consumă Românul, ei o numesc „caceamac“

Secerişul orzului, sau grâului îl fac de obiceiu cu coasa (şalgî), însă în timpul din urmă s'au deprins cu maşinile de secerat, care-i scutesc de prea multă oboseală. După ce seceră, ei nu obişnuesc să facă snopi, sau clăi, ceeace înseamnă o cheltueală prea mare de energie; ci fac nişte căpiţe otova. Cu chipul acesta însă se risipesc multe spice şi producţia la hectar iese mai mică.

La tăiatul cocenilor de porumb se servesc de seceră (oràc).

Când secerişul îl fac cu secera, ei pun în mâna stângă un fel de mănuşe numită „parmàc“, Acest parmàc e de lemn, în forma a două degetare lungi, în care vâră degetul arătător şi mijlociul, ca să nu le taie secera.

In acelaş timp au pe podul palmei stângi o placă de lemn

pe care o țin strâns cu cele două degete — arătător și mijlocaș, în care se află introdus parmacul de lemn.

E de notat că acest parmac e mai întrebuințat de Lipoveni decât de Tătari, cari l-au împrumutat dela ceilalți. Răspândirea parmacului e mai ales în țările din jurul Mediteranei.

In jurul casei Tătarul nu cultivă nimic. Zarzavaturile le cumpără dela grădinari. In toată munca sa Tătarul e stapânit de gândul cum ar termina mai repede și mai cu ușurință. Atenția lor principală se îndreaptă spre creșterea vitelor: mai ales a cailor și oilor.

Tătarii din Pervelia se simt atrași către negoț.

Despre înbrăcăminte. Tătăroaicele nu obișnuesc a țese stofe, sau pânză în casă. Tot ceeace le trebue pentru îmbrăcăminte, cumpără dela oraș: stambă, ațică, postav etc., iar hainele și le fac în casă cum se pricep.

La bărbați. Tătarii au trei feluri de cămăși și anume:

1) școlmèc, un fel de cămașe, care se'nchee pe umărul stâng;

2) ilèc, cămașe ce se închee în față, de-alungul pieptului ca la Români;

3) colèc, o cămașe mai lungă, încheiata într'un singur nasture.

Dintre aceste trei, școlmecul e purtat mai ales de flăcăi. El este brodat cu multe flori în față. Bătrânii poartă ilecul, care e mai simplu; iar femeile poartă colecul cel lung.

In cap bărbații pun fesul, (fes, sau pes), peste care leagă o o fâșie lungă și lată de diferite culori, turbanul, — căruia ei îi zic „Sarâc", sau „Palilă". Cu denumirea de palila ei mai indică și flaneaua de lână, sau de bumbac, pe care o îmbracă pe corp. Au și ismene, cărora le zic „știan". Peste „școlmec", sau „ilec" îmbracă o haină numită „giachet"; iar peste ismene îmbracă pantaloni largi numiți „șalvari". Iarna mai pun pe ei niște cojoace mari, cu lâna pe dinăuntru, pe cari le numesc „ton". In picioare poartă ghete „condra", sau ghete, ori galenți cu tălpile de lemn, „Tabaldrâc".

La femei. Femeia se îmbracă cu cămașa „colèc", care cade până la genunchi și se'nchee la gât cu un nasture. Pe cap se leagă cu o basma, „câicșă", iar când este frig, cu o broboadă de lână „șal". Babele se leagă pe cap și fălci cu o basma nu-

mită „başârtî“ sau „maramà“. Peste „colec“ ele îmbracă o haină subţire „giachet“; peste „giachet“ pun capot lung până la pământ „paşalî“, iar peste „paşalî“, când se duc în vizită, sau la plimbare, pun un al doilea capot, lung de asemenea până la pământ, şi de culoare neagră, cu puţine excepţii, numit „şaşàp“.

De „şaşàp“ se leagă sus la cap, un văl tot de culoare neagră, numit „iuspeşé“, cu care-şi acopere în întregime obrazul, ca să nu fie văzute de străini.

Ca şi bărbaţii, femeile poartă ismene largi, numite „ştan“. Ciorapii, „ciorap“, şi-i leagă cu o bendiţă frumos lucrată în culori „ciorap-ban“.

In picioare poartă ghete „condrà“, iar acasă încălţăminte cu tălpile de lemn „tabaldrâc“.

Despre podoabele femeeşti. Femeile, în special cele tinere, precum şi fetele, se încing peste mijloc cu un fel de brâu de argint (colan), frumos lucrat şi împodobit, numit în limba lor „Caucaz-cuşàc“. Acest Caucaz-cuşac e lat cam de vre-o 6 8 cm.; iar de lung, cât poate cuprinde o femeie. El se închee cu nişte catarame în faţă.

La gât fetele mai ales poartă „gurdilà“: o salbă de bani de aur (altân).

La mâni poartă brăţări: „blezâc“; în degete câte un inel: „iuzùc“; iar în urechi cercei: „sârgà“. Mai toate aceste giuvaeruri sunt făcute din argint: „gumâş“.

Lucruri de casă care nu se văd la Români. Tătăroaicele lucrează foarte frumos unele lucruri pe care, de obiceiu fata, când se mărită, le dă în dar „bacşiş“ oaspeţilor.

Iată câteva din aceste lucruri:

„*Cevrè*“ e o batistă brodată în felurite culori, cu flori şi desenuri.

„*Csè*“: e un covor de perete, lucrat numai în flori, cu culori foarte bătătoare la ochi.

„*Maramà*“: este un şervet lung de 1 m. 50 şi lat cam de 40 cm. Şi acesta e lucrat în flori. De notat că în unele părţi româneşti, femeile noastre îşi acopere capul cu nişte ştergare lungi, lucrate cu flori şi fluturi, numite „marame“.

„*Şerbentî*“ e tot un ştergar, dar mai lat, mai lung şi mai frumos decât „maramà“.

„*Câbrâs*“ este un covor de perete cu anumite înflorituri.

Cu ocazia nunții, mireasa trebue să dea soacrei nouă bucăți, între care trebue să intre „o cevrè“, o „csè“, o „maramà“ un „șerbentî“, precum și cămașa „colèc“ și covorul „câbrâs“. Toate acestea, legate și cusute la un loc, sunt darul soacrei și poartă numele de „tocâz“.

„Macàt“ e un soiu de scoarțe ordinare, care se pun pe jos în casă. E de notat că în românește, în unele părți, scoarțele se numesc „macat“.

Obiceiuri la naștere. Când naște o femeie, trei zile nu intră la ea decât femeile și moașa. A treia zi tatăl face o masă la care chiamă prietenii și vecinii, presum și doi hogi.

Un hoge, cel mai mare în grad, întreabă pe tatăl copilului ce nume voește să-i dea? Apoi scrie acest nume pe o hârtie. După aceea întreabă pe mamă și în urmă pe o rudă. Și aceste două nume din urmă sunt scrise pe câte o hârtie. Apoi hârtiile sunt îndoite, și tatăl sau mama trage la sorți un bilețel. Numele ieșit la sorți rămâne definitiv numele copilului, în semn că acela îi este norocul. După aceea hogea ia copi ul în brațe și i strigă tare de trei ori numele la ureche.

Aceasta este toată ceremonia botezului, care, de fapt, nu se poate numi botez.

Hogea nu eliberează nici un certificat.

Despre purtarea numelui. Un tătar se numește după numele său de botez și după numele, nu pronumele, tatălui său. S. ex.

Bechir Abdulah (tatăl)
Enan Bechir (fiul)
Emurla Enan (nepotul)
Cadâr Emurla (strănepotul) etc.

Adică niciodată nu se transmite din generație în generație un nume de familie; ci numele tatălui devine pronumele fiului. E ca în vechile noastre obiceiuri, când se zice: Ion al Anicăi, Gheorghe al Ioanei, Vasile al lui Stroe, Badea lui Ghilău, etc. de unde se vede că la noi adesea pronumele este luat și după numele mamei.

Uneori se obișnuește a se purtà, pe lângă numele tatălui, și acela al bunicului. S. ex.: Emurla Enan Bechir, ceeace însemnează: Emurla fiul lui Enan fiul lui Bechir.

La primării notarii noștri obișnuesc a păstra acelaș pro-

nume pentru toţi Tătarii ce descind din aceeaşi familie. De aceea în acte vedem scriindu-se:

Bechir Abdulah (tatăl)
Enan Abdulah (fiul)
Emurla Abdulah (nepotul) etc.

ceeace este împotriva obiceiului tătăresc.

Iată acum şi un tablou de numele tătăreşti cele mai obişnuite, atât la bărbaţi, cât şi la femei:

La bărbaţi: Abseileam, Apti, Abdulah, Ali, Agiomer, Acmanbet, Abdurahman, Abdulhai, Achif, Acî, Achic, Barì, Boraş, Bechir, Boracai, Burmanbet, Baubec, Becmanbet, Curt-amet, Curtl-veli, Calivet, Culamet, Cheşpi, Cherim, Cadâr, Coduz, Curt-Emin, Cadri-Seit, Duagi, Esad, Enan, Emurla, Giumali, Gelmanbet, Gafar, Geudet, Hagi-Ali, Hagi-Gheldi, Iusuf-Zedin, Iaià, Ibadula, Mosin, Mubin, Miuniuiup, Menagi, Molaş, Muterem, Negip, Nail, Nebi, Niat, Nasurla, Osman, Oroz-Ali, Oteghîn, Petà, Pevat, Rasim, Regep, Raslà, Ramazan, Riza, Salî, Seitgean, Sâdiec, Septar, Semetulà, Şabdin, Şerafetin, Şeuchi, Şefchet, Şerpi, Şaganui, Şerpegean, Teufic, Tasin, Zechirià, Zevri, etc.

La femei. Aliumè, Aliè, Alipè, Atiè, Aişè, Caliufè, Cadriè, Curtuzè, Chianiè, Esmà, Mâniirè, Muspiirè, Mediinè, Mensarè, Negiè, Omârzadè, Reficà, Sabriè, Şucuriè, Teslimè, Tiipè, Uriè, Umiè, Zechiè, Zelcadè, Zeminè etc.

Circumcisiunea. Băieţii sunt tăiaţi împrejur la vârsta de 6-15 ani. Cu această ocazie Tătarii fac serbare mare, la care au loc lupte „pelivanlâc" între flăcăi.

Femeia. Faţă de bărbat, femeia se găseşte în stare de inferioritate. Ea n'are voe sa participe la adunări în care sunt bărbaţi. Când vin oaspeţi în casă, ea trebue să treacă în altă cameră şi să mănânce singură. De asemenea n'are voe să intre în geamie, nici să ià parte la înmormântări. E de o ignoranţă şi de o lenevie ne mai pomenită. De altfel şi bărbatul îi atribue un rol inferior. El e convins cà femeia „n'are altă menire decât să facă copii şi să şadă sau să servească mâncare bărbatului".

Pe Tătăroaică o găseşti mai în totdeauna la vatră cu nasul în cenuşe şi în gură cu o lulea cât toate zilele. De curăţenie nu se prea îngrijesc. De multe ori le vezi cu părul în neregulă, încâlcit, nepieptănat şi căzând unsuros pe umeri.

Sunt printre ele şi femei frumoase şi curate la port; dar în majoritatea cazurilor ele lasă mult de dorit.

Mai în toate casele tătăreşti sunt insecte, care se ţin de Tătar ca scaiul de coada calului, cum zice Românul.

Un fapt care vorbeşte dela sine şi care arată starea de inferioritate a femeii faţă de bărbat, este următorul: în noaptea nunţii, când mirele şi mireasa se văd pentru prima oară singuri într'o cameră, ca soţ şi soţie, femeia se scoală în picioare înaintea bărbatului şi-i sărută mâna, în semn de supunere.

In căsnicie femeia nu se opune voinţei soţului ei, ci ascultă de orice hotărâre a lui. La Tătari divorţurile sunt foarte rari.

Despre nuntă. Când un flăcău (delican) vrea să se însoare, trimite la fata (câz) pe care doreşte să şi-o ia de soţie, un bătrân, care să înştiinţeze despre asta pe părinţi.

Părinţii fetei, dacă nu vor s'o dea, invoacă diferite pretexte: ba că fata este mică, ba că una, ba că alta; nu-i spune niciodată în faţă că nu i-o dă. In cazul când primesc, spun că... să mai vadă, să se mai gândiască. După ce bătrânul, trimisul flăcăului, pleacă, părinţii fetei se sfătuesc cu toate rudele lor ca să vadă ce este de făcut. Atunci ei cercetează foarte mult starea şi firea părinţilor flăcăului, căci Tătarii în această privinţă se conduc după două proverbe:

Alma terecten irac diuşmez.
adecă: Mărul nu cade departe de pom.
şi: Atadan balà tousà igî
Atà iolun cusà igî.
adecă: Se nasc copii buni
Dacă tatăl este bun.

După ce părinţii s'au sfătuit, s'au învoit şi au hotărât împreună cu rudele, trimit ştire flăcăului că este primit ca ginere. Atunci flăcăul trimite din nou pe bătrân la viitorii socri. Aceştia laolaltă fixează suma cu care trebue cumpărată fata şt totodată fixează şi ziua când trebue înmânată. La termenul hotărât moşneagul aduce banii din care însă plăteşte numai o arvună.

Dacă s. ex. suma a fost fixată la 1000 lei, — 7C0 se dau sub numele de «*mer*». Mer este un cuvânt arab din Coran, al cărui înţeles Tătarii nu-l cunosc. Restul de 300 de lei se dă sub numele de „*siut-acî*", adecă datoria laptelui.

Niciodată acest siut-acî nu poate întrece în sumă „mer"-ul,

ci totdeauna e mai mic. Din banii pentru siut-acî poate să ia şi mama fetei. Restul, împreună cu „mer“, se preface în galbeni pentru salbă „gurdila“ şi se pune la gâtul fetei ca zestre. Salba are o anumită destinaţie: ea va servi ca bani de cheltuială la înmormântarea fetei.

Deci, prin „siut-acî“ se plăteşte laptele supt de fată dela sânul mamei sale, iar prin „mer“ se plătesc cheltuelile de înmormântare ale fetei înainte de căsătorie.

In cazul când flăcăul plăteşte toată suma: şi mer şi siut-acî, iar părinţii nu fac fetei salba datorită şi, dacă peste câţiva ani moare femeia, bărbatul nu mai e obligat a plăti pentru înmormântare, ci chiamă pe părinţii soţiei sale şi, obiectându-le că au mâncat banii „mer“, îi sileşte să suporte cheltuelile necesare. Dacă părinţii femeii nu vor, Tătarul poate să-şi arunce soţia moartă în drum şi să nu mai aibă nici o grije, căci şi socrii săi n'au făcut salbă fetei.

Dacă flăcăul plăteşte banii „mer“ şi „siut-acî“ şi apoi strică vorba, nemai voind să ia fata, el nu are drept să ia înapoi nici un ban; iar dacă fata strică vorba, este obligată să restitue flăcăului toţi banii daţi.

In caz când ambii tineri se plac şi se iau, în ziua când flăcăul trimite banii, fata trimite flăcăului o batistă (cevré), sau chiar un „tocâz“, sau şi mai multe. Tocâzul se compune din nouă bucăţi între care intră: ştan = ismene, ilec = cămaşe, cevrè = batistă etc. Apoi flăcăul dărueşte fetei şi socrilor săi câte o pereche de ghete „condrà“, fes, cămăşi, etc. Totodată îi înştiinţează printr'un om asupra zilei fixate pentru nuntă şi plăteşte şi restul din suma ce o datorează, dacă cumva a dat numai o arvună.

In tot timpul acesta flăcăul şi cu fata nu se văd unul cu altul.

Nunta ţine câteva zile. Incepe totdeauna Joia şi se termină Sâmbăta.

In ziua nunţii mirele trimite la mireasă un „vechil“ = reprezentant însoţit de doi inşi, carî se numesc „şaid“ = martori. Aceştia, împreună cu martorii miresei merg la ea şi o întreabă de trei ori dacă vrea să ia pe flăcăul cutare. După ce fata răspunde de trei ori că „da!“, cei trei martori ai mirelui împreună cu tatăl şi martorii miresei merg la hoge, care consfinţeşte căsătoria, fără ca mirii să fie de faţă. Aceasta se petrece Joi.

A doua zi, Vineri, fata vine la mire într'o căruţă cu totul acoperită. Lângă ea şade o femeie, cea mai apropiată rudă, iar caii sunt mânaţi de un bărbat, ruda cea mai apropiată, s. ex. un frate, dacă are. In urmă vine şi mama fetei în altă căruţă.

Când ajung la casa ginerelui, scot oiştea dela căruţă şi bagă căruţa puţin pe gura uşii. Pe urmă, un flăcău, care totdeauna e fratele fetei, sau ruda cea mai apropiată, ia mireasa în braţe pe sus şi o vâră în casă fără să atingă pragul.

Camera în care o duc pe mireasă e despărţită în două printr'o perdea; de o parte a perdelei stă mireasa până seara, iar de altă parte şed numai femei, rude de ale miresei, care au adus-o, împreună cu mama ei.

Ginerele îşi adună prietenii, între cari pot fi şi oameni însuraţi, dar mai tineri, şi face o masă în altă parte a casei, în altă cameră. Acolo se cântă cântece diferite, unele religioase.

In timpul zilei cântă *„daùla“*, adică toba cea mare, însoţită de un clarinet ce ţi sparge urechile, iar flăcăii se iau la trântă: *„pelivania“* sau *„pelivanlâc“*.

Seara are loc întâlnirea mirilor. Atunci o femeie dă din partea miresei fiecărui flăcău câte o batistă „cevrè“, pe care ei o leagă la cap, sau la mână. In urmă ginerele este bărbierit. După aceia flăcăii cânta cântece religioase. In acest timp mirele sărută mâna părinţilor săi şi apoi a rudelor. Apoi pornesc spre mireasă.

Când s'aude venind mirele în cântecele religioase ale flăcăilor, femeile şi mama fetei ies afară, iar în cameră rămâne numai mireasa cu două femei, care trebue să ţie de perdea.

Inainte ca mirele să intre în camera miresei, părinţii şi rudele îi pun bani prin toate buzunarele. Apoi hogea face o rugăciune.

Ginerele intră înăuntru ca om însurat, flăcăii stau în prag şi în sală. Acolo un om însurat face o rugăciune împreună cu aceşti flăcăi. Pe urmă ies toţi afară, lăsându-l pe mire singur.

Atunci flăcăul păşeşte spre perdeaua care împarte camera în două şi pe care o ţin cele două femei. Acestea nu-i dau drumul până ce nu primesc *„bacşiş“*, iar mirele este nevoit să le dea bani mulţi, până să scape de ele.

Cu acest prilej voiu povesti o anecdotă:

Odată un flăcău însurându-se şi voind să ridice perdeaua, o femee n'a voit să dea drumul perdelei cu tot bacşişul primit,

având intenţia să-şi bată joc de flăcău şi să-l zăpăcească. Atunci flăcăul încuie uşa cu cheia, însă oamenii de afară începură să strige că ce face cu două femei de-odată? De ruşine, Tătăroaica care se apucase de glume, dete drumul perdelii şi ieşi afară.

După ce flăcăul rămâne singur, el ridică perdeaua şi trece la mireasă. Aceasta se ridică în picioare înaintea lui, îi urează *„echium-seleam"* = bine ai venit şi îi sărută mâna, în semn de supunere şi inferioritate faţă de bărbat.

In cazul când fata nu e virgină, nunta se strică şi părinţii trebue să restitue flăcăului banii plătiţi pentru „mer" şi „siut-aci" împreună cu toate celelalte cheltueli prilejite de nuntă.

Dacă după câteva luni dela nuntă femeia moare, părinţii au dreptul să ia înapoi dela bărbat toată zestrea ce au dat-o fetei lor.

In tot timpul nunţii şi câteva luni după aceea, camera mirilor stă împodobită frumos. Toţi pereţii sunt numai „cevre-le" înflorate.

Inmormântarea. Când moare o femee, o scaldă o altă femeie; iar când moare un bărbat, îl scaldă hogea.

La cimitir femeile n'au dreptul să meargă, ca să însoţească mortul spre locaşul de veci, ci numai bărbaţii.

Groapa mortului se sapă astfel: mai întâi se sapă o groapă ca şi la noi; apoi se scobeşte în laturea de est a ei un cotlon subteran, în care se vâră mortul cu capul înainte, înfăşurat numai într'un giulgiu, — o pânză — şi fără sicriu. Mortul însă nu e aşezat cu faţa în sus, ci într'o rână, ca să privească spre Miazăzi spre Meca, unde se află mormântul profetului lor Mohamed.

După ce mortul este aşezat în bolta aceia, gura bolţii se astupă cu scânduri şi paie, iar groapa se umple cu pământ.

O vizită la un Tătar. Un Tătar consideră o cinste faptul că cineva se duce să-i viziteze casa. El nici odată nu spune că te ai dus să mănânci, sau să dormi la el; ci spune că *te-ai dus să bei apă din vasul lui.*

Am intrat de multe ori în casele Tătarilor şi în totdeauna am fost înştiinţat şi poftit mai dinainte.

Când intri în casa unui Tătar, păşeşti mai întâi în tindă, unde eşti primit de bărbat. Nu mi s'a întâmplat niciodată să fiu primit de femeia gazdă. In tindă trebue să te descalţi, căci Tătarii niciodată nu intră încălţaţi în casă. Poţi însă foarte bine să rămâi

în ciorapi sau în picioarele goale. Dacă eşti un personaj însemnat, ţi se oferă locul din fund, aşa încât să fii cu faţa spre uşe.

Tătarii n'au paturi, nici scaune. De jur împrejurul odăii, jos pe lângă pereţi, sunt aşezate perine frumos lucrate, pe care stai turceşte, cu picioarele încrucişate; iar în mijloc sunt aşternute covoare frumoase.

Când intri în casă, bine înţeles că dai bunăziua, sau bunăseara, după cum este vremea, la care ei îţi răspund urându-ţi bun-venit. Obiceiul este însă ca, imediat ce te-ai aşezat jos pe perină, turceşte, ceremonia să se repete; însă de astădată *ei* îţi dau bunăziua, sau bună seara, urându-ţi bun venit, la care tu trebue să răspunzi.

După aceea ţi se aduce dinainte o farfurioară—drept scrumieră — şi tabacherea cu tutun. Dacă, în timpul vizitei la un Tătar, faci ţigare din tutunul tău, lăsând la o parte tutunul gazdei, aceasta este o notă rea din partea ta. Pe urmă vine cafeaua. Totdeauna, când ţi se aduce cafeaua, sau apa de băut, omul vine cu ceaşca sau cana în faţă, se înclină puţin, duce mâna dreaptă la inimă, cu palma lipită de piept, iar cu stânga îţi întinde obiectul.

Casele lor în interior nu au tavanul orizontal, ci ţuguiat în linie frântă. Acoperişurile, împreună cu partea lor inferioară, sunt la fel cu ale bordeelor săpate în pământ. Totuşi camerele sunt curate şi plăcute la vedere. După cum am spus, de jur împrejur au perine frumos lucrate, iar pe jos sunt covoare. Pereţii sunt împodobiţi cu diferite ţesături, cusături şi alesături în stil oriental: batiste, şervete, covoraşe; iar pe nişte grinzi, ce merg paralel dela un parete la altul, sunt înşirate batiste frumos împodobite şi brodate. Toate se caracterizează prin combinaţia culorilor foarte vii şi bătătoare la ochi. Ele se numesc în genere „câlim", de unde cred că vine şi cuvântul nostru de „chilim", prin care se indică „scoarţele" şi „alesăturile".

De cele mai multe ori, când eşti în „musafârlâc" la un Tatar, ţi se aduce să mănânci. Mâncarea e pusă pe o tavă de aramă, sau de tinichea, aşezată pe un scăunaş. Cei cari mănâncă se aşează turceşte jos, în jurul tăvii. Ei nu obişnuesc furculiţele şi trebue să mănânci cu mâna, sau, cum zice Românul, cu „gheruliţa". Mâncările lor înnoată în unsoare, unt, ulei, ori seu.

Se spune în general: Tătarii mănâncă carne de cal. Nu toţi

Tătarii mănâncă carne de cal, ci numai aceia cărora ei le zic *Nohai.*

După cum noi Românii ne împărţim în Olteni, Munteni, Moldoveni, Ardeleni, etc., tot aşa şi Tătarii se împart în: Taţi, Chirghizi, Başchiri, Nohai, iar dintre toţi aceştia numai Nohaii mănâncă carne de cal.

Bucătăria Tătarilor este destul de bogată şi ei gătesc mai ales bucate de acelea, la care n'ai nevoie de pâine, ci care se mănâncă goale, de oarece sunt făcute în aşa fel — din făină şi carne -- încât nu simţi nevoia pâinii. Despre numele bucatelor şi felul cum se prepară am vorbit pe larg în altă parte. De altfel Tătarii ştiu să pregătească pilafuri gustoase, scăldate în unt. Când este o masă mare, sau când gazda are, îţi dă rachiu; vin însă nu, pentrucă nici ea nu bea, fiind oprită de Coran. Cunosc însă mulţi Tătari, dintre cei tineri mai ales, cari beau şi vin şi mănâncă şi carne de porc.

Dar, să mă întorc la „musafârlâcul" meu din casa Tătarului.

E de notat că femeia nu se arată mosafirilor niciodată, ne cum să stea laolaltă cu bărbaţii; trăeşte în stare de inferioritate faţă de soţul ei. De altfel, când umblă prin sat, femeile şi fetele umblă descoperite la faţă, adică îşi dă la o parte vălul de pe obraz.

Inainte şi după masă ţi se dă să te speli pe mâini.

După ce ai mâncat, imediat ţi se dă cafea şi tutun. Cafeaua este sau „*şecherlè*", sau „*sadè*". Şecherlè este cafeaua fiartă cu zahărul ei; sadè este cafeaua amară, la care ţi se dă o bucată de zahăr, pe care o mesteci în gură în timp ce bei cafeaua.

După câtva timp, în care se vorbeşte de toate, între altele şi de ceva „*politică*", pleci luându-ţi rămas bun şi ducând cu tine ceva din parfumul orientului.

Despre Tătarii numiţi Taţi. După informaţiile pe care le am, se zice că în Crimeea, intre alte triburi tătăreşti, precum sunt Nohaii, Başchirii etc., mai sunt şi cei din neamul „Tat" pe seama cărora ceilalţi Tătari spun o mulţime de anecdote, ca să ironizeze inteligenţa lor. Totuşi între Taţi şi ceilalţi Tătari se fac căsătorii, nu-şi poartă duşmănie şi nu se consideră unii superiori altora. In satul Pervelia sunt câţiva Taţi, cari stau bine. Dintre

anecdotele puse pe seama lor, voiu reda câteva, pe care le-am auzit dela ceilalţi Tătari.

Iepurele Un Tătar din neamul Tat, numit Curt-Veli, a prins într'o seară un iepure, viu-neatins. El avea o curte fără poartă. Doar într'un loc al gardului se afla un spaţiu mic, pe unde intrau şi ieşiau oamenii.

Curt-Veli dete drumul iepurelui în curte şi în deschizătura gardului puse un jug de boi, gândindu-se că astupă bine locul şi că iepurele n'o să poată ieşì.

A doua zi de dimineaţa, Curt-Veli îşi căută iepurele, dar iepurele nicăeri. Se duse la gard: jugul la locul lui. Atunci cu degetul la cap, chibzui el:

— Prin golurile jugului ca să iasă ... n'a putut ieşi Atunci .. n'a putut ieşi decât prin găurile resteelor!

Màgarul. Intr'o zi un Tătar din neamul Tat prinse un măgar. Neştiind ce este acela, strânse tot satul la sfat. Toţi se întrebau: ce să fie? Ce să fie?

Atunci unul mai bătrân dintre ei îşi dete cu părerea:

— „Nu poate fi decât un strămoş de al iepurelui, căci are urechile mari ca şi acesta!"

Şi toţi au crezut.

Cămila. Intr'nn sat de Taţi, un om bogat avea o bostănărie. In acelaş sat trăia şi moş Rifat, un bătrân care trecea drept cel mai deştept om din împrejurimi şi la care alergau cu toţii să-i ceară sfatul, ori de câte ori se aflau într'o încurcătură.

Intr'o zi intrà în bostănărie o cămilă. Păzitorii îngroziţi, nu ştiau cum s'o dea afară. Se gândeau ei: dacă ar goni-o dinnapoi, are să calce şi alţi pepeni şi alte vrejuri pe lângă cele pe care le-a stricat când a intrat. Ce-i de făcut?

Alergară la stăpân şi-i povestiră păţania; iar acesta îi mână la moş Rifat, deşteptul satului, ca să-i ceară un sfat. Acesta, după multă chibzuială vorbi:

— „Duceţi vă, legaţi cămila de câte patru picioare, trântiţi-o jos, înhămaţi la ea patru cai şi scoateţi-o târâş din bostan afară!"

Mai adaog aci încă câteva note şi observaţii asupra Tătarilor din Pervelia.

Sânge nebun. Tătarii zic la flăcău, „*delican*", cuvânt care însemnează sânge nebun, fiind compus din două vorbe: deli = nebun şi can sau cară — în dialect — sânge. In locul cuvântului nostru de flăcău, care sună cam rece, ei zic prin urmare delican şi astfel, în mod poetic, îţi redă toată vigoarea şi năvălnicia tinereţii.

Despre frumuseţe, sulimanuri etc. La Tătari bărbaţii nu întrebuinţează niciun mijloc artificial de înfrumuseţare; femeile însă, chiar din frageda copilărie. Ele îşi văpsesc părul şi sprincenele: părul de obiceiu în roşu, iar sprincenele în roşu şi negru. Unghiile şi podul palmelor de asemenea şi le colorează în roşu.

Flăcăilor le place fetele bălane, cu părul roşu şi sprincenele negre. Fetelor le plac flăcăii bruneţi, cu sprincenele negre-îmbinate. In privinţa aceasta am făcut odată mult haz.

Mă împrietenisem cu un flăcău tătar, care devenise un „alter-ego" al meu. Odată el îmi spuse şiret:

— „Domnu Dascăl, ala pete (fete) mult place la tine. La tine este „cara" (= negru, brunet) şi sprincena mult este, bre. Pacat nu este Tatar".

Vrea să-mi spue că m'au plăcut tătăroaicele fiindcă sunt brunet şi am sprincene groase şi că.... păcat că nu sunt Tătar.

Vendetta. Am în şcoală un băiat sărac de Tătar, al cărui tată a fost împuşcat de un om din sat la retragerea din 1916. Odată cu el au fost împuşcaţi şi alţi Tătari, cari sunt îngropaţi în marginea satului.

Am întrebat odată, întâmplător, pe un Tatar din sat, care ştia bine româneşte, dacă n'a încercat cineva să răzbune pe cei morţi. El mi-a răspuns că nu; dar copiii celor morţi, când vor creşte mari, *au datoria* să răzbune moartea părinţilor lor.

Rugăciunea. In a doua jumătate a lunii Noembrie 1919 eram aşa de bolnav, încât zăceam în nesimţire. Multora dintre Tatari le părea rău, fiindcă ştiusem să le câştig simpatia. Mai ales învăţătorul turc, care e în acelaş timp şi hoge la geamie, muiezin, fiind absolvent al seminarului musulman din Medgidia, mă vizita în fiecare zi.

Odată, când deschid ochii, văd la capul meu pe hogea I. C. îngânând ceva şi alţi câţiva tătari ascultând tăcuţi. Il întreb pe hoge ce spune? Şi mi a răspuns că zice o rugăciune de însănătoşire din Coran, pentru ca Alah să-mi ajute să mă fac sănătos.

Ascultând o melodie tătărească. Mă aflam în „musafârlâc" la un Tătar. După toate cele obişnuite, precum: trataţii, convorbiri lungi despre multe de toate, se aşternu o tăcere între noi, un fel de visare, o lene....

Unul începu să cânte o melodie molcomă, trăgănată, plângătoare. Ascultând o, ţi se strecura în suflet o pace, o visătorie, nu ştiu ce nelămurit. La glasul celui ce începuse cântecul se uniră apoi şi alte glasuri, care crescură ca un torent. Sufletul îmi erà cuprins de un fel de durere; îmi reamintiam de trecutul sbuciumat şi nu ştiu cum, fără să vreau, şi de o iubire trecută. In cântecul lor par'că se revărsase toată durerea, toată speranţa, toată iubirea unor suflete sbuciumate.

Şi melodia orientală suia, coborà, o ţineà pe o notă, o notă dulce, dulce.... O ascultam, o simţiam, o pricepeam chiar. Şi când cântăreţii au tăcut, mă cuprinse o părere de rău ca după ceva iubit şi pierdut pe multă vreme. Par'că mi se înmormânta şi sufletul meu în tăcerea aceea.

Şcoala. In satele tătăreşti eu cred că în totdeauna a existat şcoală în limba lor. Deduc aceasta din faptul că cea mai mare parte din locuitori ştiu să scrie şi să citească, chiar şi bătrânii.

Invăţătorii lor au fost hogii, tocmiţi şi plătiţi cu anul de locuitorii satului. Astăzi parte din ei sunt plătiţi de Statul român, însă cred că mai mult de jumătate din ei sunt plătiţi tot de sate.

Prin câte sate tătăreşti am umblat, eu n'am găsit să lipsească şcoala şi hogea. Invăţătura lor constă din scris şi cetit, mai ales din cititul Coranului, pe care însă nu-l înţeleg, fiind scris în limba arabă pe care ei n'o cunosc.

Judecata bătrânească. Când se iveşte o ceartă, sau neînţelegere între Tătari, ei nu aleargă numai decât la judecătorie, ci chiamă câţiva bătrâni, sau oameni de vază ai satului, cărora li se povesteşte cum stă pricina; iar aceştia fac dreptate şi-i împacă.

Acesta e un vechiu obiceiu al lor, cum erà şi la Români odinioară obiceiul pământului. Rare ori se întâmplă ca o neînţelegere dintre Tătari să ajungă în faţa instanţelor judecătoreşti; ci judecata şi-o fac ei singuri, în sat.

Am avut prilejul să cunosc un caz de acest fel. Un oarecare Tătar, X., beţiv de felul său, a mărturisit în gura mare în faţa altora cum că el a necinstit pe nora lui Y., bărbatul acesteia aflându-se în serviciul militar. Să se noteze că o ruşine sau o insultă ce apasă asupra unui Tătar, apasă asupra întregului sat şi toată lumea se socoate ruşinată sau insultată. Pe urmă, bineînţeles, s'a stârnit scandal între X şi Y şi au ajuns, într'o seară, în faţa câtorva bătrâni din sat, la judecată. Cu toţii au luat partea lui Y şi toţi s'au simţit insultaţi. Rezultatul a fost că X a luat o bătaie bună dela toţi. In urmă X şi-a cerut iertare, şi-a retras cuvântul, a sărutat mâna tuturor şi astfel lucrurile s'au liniştit.

Cuvinte străine în limba tătărească din Dobrogea. In limba Tătarilor din Pervelia. cuvântul „capustà" însemnează „varză"; iar „harù" însemnează „frumos", sau „bine". Ele sunt împrumutate din ruseşte, căci în această limbà „capùsta" şi „haroşi" sau „haraşò" însemnează acelaş lucru. De unde se poate deduce că Tătarii din Pervelia sunt veniţi din spre părţile ruseşti. In afară de „capustà" şi „harù", Tătarii nu mai au alte cuvinte pentru „varză" şi „bine".

Cuvântul „ii" = bine, pe care-l folosesc, nu e tătăresc, ci turcesc.

Atât în tătăreşte, cât şi în turceşte, cuvântul „*bogdai*" însemnează grâu. Faptul mi-l explic astfel: a fost o vreme când Moldova erà numită de Turci şi Tătari „*Bogda-ili*", adică Bogdania, ţara lui Bogdan Voevod, fiul lui Ştefan cel Mare, care şi-a închinat cel dintâiu ţara Turcilor. Se poate ca abia atunci să fi văzut ei grâu în cantitate mai mare şi anume după ce au cunoscut Moldova şi de aceia au numit grâul după ţară.

ELEGIE TĂTĂREASCĂ

Chetegecmâs bierden
Daulî toid, ai!
Calageac-ia eolîmâz
Geailgan coid, ai!

Teogherec şictî camăştan
Teobesî daldan!
Câmâsî geandan airlgan
Câmâsî maldan!

Ciorbaga catsan tatî
Mai, Dobrogea tuzî!
Câmânâm calgan anasî.
Câmânâm câzî!

Başângdan calsân
Teregân iapâragî!
Altân echen şo Cârâmnân
Topâragî!

Deuvlet verdî ecăă ogâz
Bâr şip tain;
Arcama taiac urdular
Tugî sain!

Noi vom pleca de aici
Cu „daulul"[1]), ca nunta, vai!
Şi ne-or rămâne morţii
Ca oile împrăştiate, vai!

Căsuţele noastre cu pereţii de stuf
Si acoperişul de ramuri!
Unii se despart de fiinţe dragi
Şi alţii de averea lor!

Dac'o pui în ciorbă, nu-i dă
Gust sarea din Dobrogea
Unora le-au rămas mamele
Altora copilele!

Să-ţi fie de cap
Şi pomii şi frunzele!
De aur erà al Crimeei
Pământ!

Statul ne-a dat doi boi
Şi câte două pâini;
Ne-a dat pe spate şi beţe
Câte fire de păr (în cap)!

Elegia aceasta se referă la emigrarea Tătarilor din Crimeea în Dobrogea. Cerând oarecare lămuriri asupra ei, mi s'a spus că e un cântec vechiu de tot, de vre-o trei sute de ani, şi că îl ştiu din bătrâni. Cerând explicaţii şi asupra strofei a cincea, în care se spune că Statul le-a dat câte doi boi şi două pâini şi apoi beţe câte fire de păr în cap, mi-au povestit că la venirea lor în Dobrogea, autorităţile *turceşti* le-au dat vite şi pământ. Parte din ei, nu se ştie din ce motive, şi-ar fi vândut şi vitele şi pământul, iar banii i-au cheltuit; pentru care faptă autorităţile turceşti i-au tras la răspundere şi i-au bătut cumplit.

1) daul = toba cea mare.

ELEGIE

Ai variraş, variraş [1])
Caltraiman coinun aş
Cârdan şictî cârc atlî

Cârcauda şal atlî.
Men acamnî tanâiman:
Cerchez beorâclî şal atlî.

Arpa, talcan [2]) caurdâm.
Eigân gelghè saurdâm.
Men acamnî artândan
Gealangaiac geurdâm.
Deort tegherşâc magearî:
Ailanà cheghâi desène?
Acam chetmi câm chetsân?

Anaşî oghâi desène? [3])

Hai, tra la la, tra la la. [1])
Tremur, deschide-ţi sânul.
Din câmp au răsărit 40 de călă-
[reţi
Şi toţi patruzeci sunt cu caii suri.
Eu îl cunosc pe nenea (printre ei):
Are căciulă cerchezească şi calul
[sur.
Orz şi talcan [2]) am prăjit,
Zoana la vâut am vânturat o
Eu după nenea al meu
Am fugit cu picioarele goale.
Patru roate sunt la căruţă:
Se 'nvârteşte spiţa zici tu?
Nenea dacă nu se duce, cine să
[se ducă?
Mama lui e vitregă, zici tu?" [3])

---

1) Acest «*varìraş*» nu se poate traduce; i s'ar potrivi, ca valoare, refrenul «tra la la», de oarece acest «variraş» se repetă după fiecare vers al poeziei.

2) *Talcan.* Orzul se prăjeşte, se pisează şi se cerne, aruncându-se zoana, sau rămăşiţa. Din făina de orz, astfel preparată şi amestecată cu zahăr, se face un fel de mâncare ca terciul nostru, numită «talcan», mâncare pe care Tătarii o fac mai ales în timpul Ramazanului şi pe care o preţuesc foarte mult.

3) *Desene?* Acest cuvânt întăreşte afirmat a în propoziţie. Deci «zici tu?» ar fi «nu-i aşa»?

Când zice fata «Mama lui e vitregă, zici tu?», însemnează că mama lui într'adevăr e vitregă. Părerea mea e că prin *mamă* trebue să înţelegem aci *soartă*.

In această poezie se vorbeşte de o fată care şi-a recunoscut fratele printre soldaţii ce merg în luptă. Ea îi pregăteşte mâncare bună «talcan», şi aleargă după dânsul în picioarele goale. Şi fata îi deplânge soarta, fiindcă amândoi au o mamă rea adică o soartă vitregă.

CANTEC PATRIOTIC

Ei, Dobrogea, şanlî vetan,
Geanlar sena ólsun feda;

Dobrogea evladies!
Miletè şan vireris
Vetanî gean vireris.

Milet bughiun curban sena!
Şanlî vetan, bin ler iaşa!

Ei, Dobroge, patrie vestită,
Sufletele noastre pentru tine se [jertfesc;
Suntem copiii Dobrogei!
Să se trâmbiţe în toată naţiunea
Că noi ne dăm sufletul pentru [patrie.
Naţiunea astăzi ţi se sacrifică ţie!
Patrie vestită, mii de ani să tră-[ieşti!

Acest cântec l'am auzit la copiii Tătari din şcoala mea. Am observat că oamenii în vârstă nu-l cunosc. I-am urmărit originea şi am aflat diferite versiuni. Unii pretind că a rămas din războiul dela 1877, ceeace nu cred. Un hoge mi-a spus că poezia e făcută de un oarecare *Halim Isa Celebi*, de fel din comuna Endec-Cara-chioi, judeţul Constanţa, fost elev al Seminarului musulman din Medgidia şi actualmenfe hoge-hatip şi învăţător turc la Balcic. Nu cred nici această versiune.

Alţii spun că poezia aceasta ar fi un marş eroic cântat de Junii Turci în timpul ultimelor prefaceri din Turcia şi că în acel marş cuvântul «Dobrogea» e inlocuit cu «*osmanlî*», nume pe care-l dau turcii ţării lor Părerea aceasta mi se pare mai plausibilă. Probabil că Halim Isa Celebi o fi copiat cântecul, înlocuind cuvântul «osmanlî» prin «Dobrogea», ca să-l adapteze provinciei.

Cântecul este, de fapt, destul de răspândit.

Poveste tătărească. Erà odată un munte minunat. La poalele lui creşteau bălării, mărăcini şi cucută. Mai sus, pe coastă, creştea orz. Dacă te suiai mai sus, găseai păduri frumoase, cu izvoare, codri nesfârşiţi şi întunecoşi, şi tot mai sus creşteau livezi cu poame; iar în vârf muntele erà cu totul şi cu totul de aur şi acolo locuia Fericirea.

Acest munte al Fericirii erà aşa blestemat ca nimeni să nu se poată sui până în vârful lui. Cel mult oamenii mai îndrăzneţi puteau să ajungă până la jumătatea coastei, în codrii cei mari, în care trebuiau să se rătăcească, apucând o cale greşită, care-i aducea înapoi în bălăriile şi mărăcinii dela poale.

Şi s'au pornit să urce acest munte al Fericirii fel de fel de oameni: padişahi, paşi, bei, soldaţi, negustori, până la cei de pe urmă oameni dela ţară. Mergea fiecare pe drumul lui, cu do-

rința în suflet ca să ajungă la vârful cel de aur. Treceau prin păduri, prin pustii, peste râuri și toți călcau înainte, mânați de speranță.

Și iacă, în drumul lor întâlniră uu moșneag; iar acesta le vorbi astfel:

— Intoarceți-vă înapoi, nebunilor, că umblați zadarnic. Eu am plecat de mic copil să caut muntele Fericirii și de-abia târziu, târziu l'am găsit. Iar când am vrut să mă sui în vârful lui, am ajuns pâna în codrii cei întunecoși. Acolo a început să sufle o furtună așa de groaznică, încât se desrădăcinau și copacii și mi-am pierdut cărarea. M'am rătăcit și m'am pomenit în bălăriile și mărăcinii dela vale. Ascultați cuvâutul meu, întoarceți-vă înapoi!

Dar nimeni n'a vrut să-l asculte și au pornit cu toții mai departe, mai aprigi în gând și cu dorul și mai fierbinte de a găsi muntele fermecat al Fericirii.

I. DUMITRESCU
Invățător, Pervelia

EXTRASE DIN DIMITRIE CANTEMIR

(Prima jumătate a secol. XVIII).

I. *Dobrogea.* Este o provincie situată dincoace de muntele Hemus (Balcani) şi se întinde de-alungul Dunării dela Dristor, în Romania (sic), până la gurile acestui fluviu. Toată ţara e numai un şes, o câmpie vastă, fără râuri, fără păduri [1]); numai la extremitatea ei, aproape de Dristor, este o pădure pe care turcii o numesc Deli-Orman, sau pădurea nebunilor. Locuitorii ei sunt de origine turci şi au venit aici din Asia, dar astăzi se numesc *Citaki* şi sunt vestiţi pentru marea lor ospitalitate. Dacă trece vre-un călător prin satul lor, fie el de orice neam sau religie ar fi, toţi capii de familie ies în faţa porţii şi în modul cel mai prietenos îl poftesc a intra în casa lor şi a primi să şează la masă şi să mănânce din cele ce le-a dat Dumnezeu. Acestea sunt însuşi cuvintele lor de invitaţie. Acela apoi, a cărui invitare a primit-o călătorul, îl ţine la el trei zile cu cai cu tot, dacă nu sunt mai mulţi de trei, şi l ospătează fără nici o plată şi cu atâta curtenie şi afabilitate, încât abia li se mai poate găsi pereche în lume. Ei îi pun dinainte ouă, miere de care ţara e îmbelşugată — şi turtă coaptă în spuză, dar care e foarte fină şi gus toasă. E de notat, că ei pregătesc câte o cameră anume pentru primirea oaspeţilor, având în mijloc un cămin înconjurat din toate părţile de paturi, unde călătorii se pot întinde comod, după a lor plăcere. Fiindcă nu au paduri cu lemne, ei încălzesc casele cu bălegar uscat la soare. Casele le fac din piatră, dar fără var şi nisip, încât pereţii par a fi mai mult o grămădire de pietre,

---

1) De bună seamă, D. Cantemir se referă numai la stepa Dobrogei nu şi la regiunea cu dealuri şi păduri dela Nord

decât un zid solid. Dar, pentru a se apăra de frig, ei muruesc pereţii din afară cu balegă. Apa şi-o iau din fântâni; însă, din cauza uscăciunii solului, trebue să le sape adânc, până la o suta de orgnii[1]). Ţara aceasta produce şi cai foarte iuţi la fugă, pe cari turcii îi socot de cei mai buni după caii moldoveneşti.

Eu am trecut adesea prin aceste părţi, fiindcă pe aci îmi era calea din Moldova spre Constantinopole, şi voesc dar ca să povestesc, cu acest prilej, ceeace mi s'a întâmplat odată în drumul meu. Trăgeam totdeauna la un locuitor în satul Alibeg[2]), la un om cu mare vază şi bogat. Am ajuns odată la el chiar în ziua de 22 Iulie, de Sântul Foca şi am văzut că toţi muncitorii lui—şi avea peste o sută de *creştini* la lucru—stau fără treabă, ca în zi de sărbătoare. Atunci l'am întrebat:

— Cum de nu se găsesc oamenii aceştia la lucru?

El îmi răspunse: „Sunt mohamedan adevărat, dar niciodată nu voiu îngădui ca oamenii mei să lucreze în ziua aceasta".

M'a prins mirarea de aceste cuvinte ale lui şi l'am întrebat mai departe:

— Ce? Poate că astăzi e sărbătoare la voi?

El a surâs şi apoi mi-a zis: „Mă mir că voi, creştinii, nu ştiţi că astăzi e ziua Sântului Foca".

— Şi ce aveţi voi, îi zisei, cu ziua Sântului Foca?

— O! amicul meu, îmi replică el, cum de vorbiţi voi aşa? Acest sfânt, prin minunile sale, a dat dovezi destule printre noi de puterea sa. Ascultă: încă dela strămoşii noştri ne-a rămas amintirea că oamenii noştri, cari nu ştiau nimic despre sărbătoarea Sfântului Foca, au trimis în ziua aceasta pe *lucrătorii creştini* la recoltarea bucatelor de pe câmp şi, cu toate că aceştia le-au obiectat că este ziua Sfântului Foca, ei totuşi i-au silit cu bătaia să îndeplinească porunca. Bieţii creştini n'au avut ce face şi s'au supus; şi au mers de au încărcat carele cu grânele stăpânilor. Dar ce s'a întâmplat pe când se întorceau spre casă? Un bătrân, venerabil prin etatea sa, le ieşi înainte cu o făclie în mână şi, înfruntând pe lucrătorii creştini, că i-au profanat sărbătoarea, puse foc carelor cu grâu. Flacăra se întinse ca fulgerul peste tot ţinutul şi prefăcu în cenuşe nu numai bucatele

1) O unitate de măsură greceşte, orgnia.
2) Probabil Ali bei-chioi din jud. Tulcea

ce se mai aflau pe câmp, dar și pe cele adunate în scârte acasă. Astfel, părinții noștri prinzând minte din această nenorocire, s'au hotărît să respecte această sărbătoare cu aceeași religiozitate, cu care o țin creștinii și să se abție dela orice lucru. De când ținem și noi acest obiceiu al strămoșilor noștri, nu ne amintim să se mai fi întâmplat un asemenea foc [1]). (Din D. Cantemir: Istoria imper. otoman. Vol. I, p. 309-311. Ed. Hodoș, 1876, Buc.).

II. *Catârlez, Casimcea.* Semnificația numelor acestor două localități dobrogene—Catârlez e mai cunoscut sub denumirea de St. George,— se lămurește din următorul pasaj din *D. Cantemir* (Istor. imp. otoman, vol. I, pag. 372, nota (10) ed. rom., București, 1876):

„*Cassim Giuni.* Cu numele acesta numesc turcii pe Sântul Dumitru, despre care, ca și despre St. George — numit la ei Chisrelles [2]) — zic legendele lor fabuloase, că a fost musulman. Ei țin sărbătorile acestor doi sfinți chiar în zilele în cari le țin și creștinii orientali, adecă la 23 Aprilie și 26 Octombrie. După aceste două zile, ca după doi poli universali, își regulează turcii expedițiunile lor războinice. După 23 Aprilie ei pornesc în campanie, iar după 26 Octombrie se reîntorc acasă. Soldatul care după St. George nu se prezintă pe câmpul de exercițiu, își pierde solda și recompensa, sau trebue să sufere alte pedepse; și ce pedeapsă poate să fie mai amară pentru un soldat, decât a fi scos cu rușine din armată? Iar, după ce și a făcut serviciul în lunile dela St. George până la St. Dumitru, din această zi înainte nici un soldat nu poate fi constrâns a se supune generalilor, ba chiar nici Sultanului, afară de cazul când el, pentru binele public, se leagă de buna sa voie a servi și mai departe. Căci soldatul care după St. Dumitru vine la Ordi-cadısi, sau la judele armatei și-i cere Cassim-sigili, adecă certificat, că în acest an și-a împlinit cu credință serviciul, ceeace nu i se poate refuza, unul ca acela poate merge sigur și liber din armată, fără teamă de înfruntare sau pedeapsă. Căci nici un soldat turc, deși cu toții

1) Tradiția aceasta se mai păstrează și astăzi în Dobrogea. Am auzit-o povestită de Români în jud. Tulcea.

2) Traducătorul german al acestei istorii, adaugă: «de comun se numește Chidrelles, dar mai corect e Chissir-Elles, adecă «nemuritorul Ilie», despre al cărui suflet, zic ei, că a trecut în St. George, care sboară prin lume și ajută pe oamenii buni».

primesc solda pe tot anul, nu e obligat a servi mai mult de şease luni într'un an".

III. *Isaccea:* „*Sacice.* Mai înainte se numea *Oblucița*, cetate aşezată pe malul sudic al Dunărei, nu departe de Galații Moldovei. Edificiile vechi ce se văd întrânsa, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar nici în ziduri, nici în temelii nu se vede cine ar fi fost fundatorul ei. Se pare totuşi că ea este operă coloniilor romane în Dacia, sau poate chiar a Dacilor, chiar aşa precum sunt *Tulcea, Babadag, Carassu* (Megidia azi) şi alte foarte vechi cetăți în Dobrogea". (D. Cantemir: Ist. imp otom, vol. I, p. 406, nota 14, ed. rom, Buc. 1876).

IV. *Chilia:* „Moldovenii îi zic Chilia iar în vechime se numia Lycostom. E aşezată la gura cea mai lată a Dunării, *singura pe care pot intra năvile din M. Neagră.* Nu e departe de cetatea Akkerman. Ambele aceste cetăți s'au ținut mai înainte de Moldavia; astăzi se țin de țara Bugeacului, pe care Moldovenii o numesc Bassarabia". (D. Cantemir. Ist. imp. otom, vol. I, p. 297, nota 89, ed. rom. 1876).

V. *Silistra:* „Seraskierul de Silistra. *Toți Paşii cărora le este încredințată apărarea provinciilor nordice ale imperiului otoman contra Poloniei, se numesc Paşa de Silistra. Reşedința lor însă este la Babadag. Silistra* e o cetate aşezată în partea meridională a Dunării, în fața României şi e cunoscută de toate hărțile noastre moderne. Ea mai poartă şi azi numele grec de Drisa şi are un mitropolit grec. Locuitorii turci sunt foarte puțini în Silistra; mai mulți sunt creştini, în special Slavi, Bulgari şi Români *Babadag*, din contra, e mai aproape de M. Neagră, cale cam de 20 ore dela Dunăre, drept în jos de Saccia, numită la antici Oblucisa. Murii acestor două cetăți: Silistra şi Babadag, atestă vechimea lor, căci structura lor pare a fi mai mult romană decât turcească; de unde se poate deduce cu toată probabilitatea, că ele sunt fundate de Romani, spre a împiedica irupțiunile barbarilor şi mai ales ale Sciților.

Dincolo de muntele Cenghe, *pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole*, se văd ruinele unei alte asemenea cetăți vechi, care poate avea un perimetru de vre-o patru mile italiene.

Turcii o numesc *Rosokiesre*, care se vede a fi o corupere din cuvântul grec *Rossocastron* etc." (D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. II, p. 444-445, nota ' 7, ed. rom., 1876, Buc).

VI. *Pazargic:* „Tatar-Pazargic. O cetate mărişoară în Tracia, situată la piciorul muntelui Cenghe, în partea din spre miazănoapte de acesta. *A fost clădită de acele colonii turceşti din Asia, cari la ordinul Curţii otomane s'au aşezat în jurul muntelui Hemus şi care astăzi se numesc Citaci*". (D. Cantemir. Ist. imp. otom, Vol. II, p. 448, nota 32 Trad. rom., Buc. 1876).

VII. *Babadag:* „*Reşedinţa Paşei de Silistra, care e însărcinat cu apărarea provinciilor septentrionale ale imperiului. Sub jurisdicţiunea lui stau toate ţările dintre muntele Hemus (Balcani), Marea Neagră, Dunăre şi Nistru.* — Cuvântul Babadaghi, după origina sa, însemnează tatăl munţilor ş această localitate se numeşte aşa, din cauza că în partea opusă a cetăţii e un munte mai înalt decât toţi ceilalţi. In vecinătatea acestei cetăţi se află o specie de corbi cari, prin mărimea lor, întrec pe toate celelalte păsări sburătoare Turcii şi Tătarii îi numesc Ghiudgighin. Sunt aşa de numeroşi, încât meşterii de arcuri pot împodobi cu penele lor toate săgeţile. din Turcia şi Tataria, deşi, pentru acest scop, nu se pot întrebuinţa decât 12 pene şi acestea încă numai din coadă şi care, de obiceiu, se vând numai cu un leu. Acestea sunt recunoscute de cele mai bune pentru arcuri şi întrec pe toate celelalte, aşa încât un meşter iscusit nici nu foloseşte alte pene în meseria sa. Dacă cineva are în tolbă mai multe săgeţi prevăzute cu alte pene şi una e ornată cu o singură pană dela aceşti corbi şi o lasă a se atinge de celelalte, ea le mănâncă şi le despoaie până la lemn. Pentru această putere singulară pare că s'a dat acestor corbi numele tătăresc de Ghiudgighin".

(*Ghiudgi* în turceşte însemnează putere; *ghin* în l. persană înseamnă posesor; deci: posesor de putere. Nota trad. germ.).

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol II, p. 506, nota 72, ed. rom., Buc. 1876).

VIII. *Colonisti poloni transplantaţi de turci la Kirkilisse prin Dobrogea.*

„Sultanul vedea bine că nu se poate asigura de posesiunea cetăţii Cameniţa, câtă vreme este locuită de creştini; căci aceştia nu numai că informează pe inamici despre tot ce se petrece acolo, dar încă le arată şi calea cum să poată recâştiga cetatea. Drept aceea dete ordin ca toţi locuitorii teritoriului Cameniţei să treacă peste Dunăre şi peste muntele Hemus în provincia Kirk Ecclesia [1]) şi să li se dea pământ acolo. Iar locurile părăsite de aceştia le-a împărţit la două mii de Spahii, locuitori din ţinuturile Benderului, Akkermanului şi Chiliei".

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol II, p. 125, ed. rom., Buc. 1876).

IX. *Frâncii.* „Italienii, turceşte Ifrenghi, nume ce în general il dau ei popoarelor din oricare parte a Italiei".

(Idem, vol. I, p. 285 nota 57).

„*Franchii.* Este în uz la turci de a numi mai toate naţiunile creştine — cu escepţia Polonilor, Ungurilor şi altora cari poartă vestminte lungi — şi în special pe Italieni cu numele de Efrengi, care de comun se pronunţă Firenki. Dar au şi pentru fiece popor un nume deosebit: aşa, pe Germani îi numesc Nemce; pe Francezi, Firansiz; pe Spanioli, Espaniol; pe Englezi, Ingiliz; pe Olandezi, Nidirlanda sau Filimendi; pe Saxoni, Sax; pe Suedezi, Isveci; pe Poloni, Leh sau Lih; pe Unguri, Madgiar; pe Ruşi, Moscovli; pe Cazaci, Kassak etc."

(Idem, vol. I, p. 173, nota 19).

X. *Porecle turceşti ale popoarelor* „Turci au obiceiul de

---

[1]) Nota 12): „Numele unei provincii şi cetăţi, care înainte de aceasta s'a numit *Tessaraconta ecclêsiai* sau Patruzeci de biserici, fiindcă atâtea biserici erau mai de mult acolo. Cetatea se află la 38 ore de Constantinopole şi la 12 ore de Adrianopole. Astăzi nu mai are nici ziduri şi locuitorii creştini sunt foarte puţini, *căci în cea mai mare parte este locuită de evrei, pe cari Sultanul Mohamed i-a adus din Podolia şi vorbesc şi astăzi dialectul lor german corupt, chiar ca şi în Polonia.* Ocupaţia lor principală e a produce unt şi caş, pe care l trimit evreilor din Constantinopole, după ce mai întâi l'au marcat hahamul sau capul Sinagogei, cu sigiliul său, în semn că este cuşer, adecă curat şi preparat de mână evrească".

a da asemenea porecle nu numai generalilor inamici, ci şi popoarelor, porecle cari nu prea onorează pe cei cărora li se aplică, dar care, în unele privinţe, au un fond de adevăr. Aşa d. ex. pe August, regele de acum al Poloniei, pe când era principe elector al Saxoniei şi general al imperialiştilor în Ungaria, turcii îl numiau Nal-Kiran, adecă Frânge-potcoave. Pe Evrei îi numesc Cifud, adecă câni; pe Persani, Kisilbaşi=capete roşii; pe Armeni, Bocci=mănâncă că...; pe Georgieni, Bit-ieigi=mănâncă păduchi; pe Tătari, Liaş-ieigi=mănâncă hoit; pe Indieni, Dilengi=cerşetori; pe Arabi, Akilsis=nebuni; pe Greci, Boinus sis koium=oi fără coarne; pe ţărani, arabagi=cărăuşi; pe insulari, Giemigi=marinari; pe Albanezi, Gighergi=vânzători de plămâni; pe Moldoveni, Bogdani nadan=boi bogdăneşti [1]); pe Munteni, Cinghiane=lăutari; pe Bulgari şi Sârbi, Haidud=tâlhari; *pe Turcii dobrogeni, Citak* [2]) = ?; pe Ţigani, Firauni=Faraoni; pe Raguzani, Ciausus=spioni, trădători; pe Bosniaci, *Potur=prădători, distrugători, corsari*; pe Ruşi, Rusi-menkius= perverşi; pe Poloni, Fodul ghiaur=îngâmfaţi, aroganţi; pe Germani, Gurur kiafir=neruşinaţi calomniatori; pe Veneţieni, Balicgi= pescari; pe Italieni, Firenki hesar renki=Frânci de o mie de culori, înşelători; pe Francezi, Ainagi=astuţioşi; pe Olandezi, Peinirgi=brânzari; pe Englezi, Ciocagi=postăvari; pe Spanioli, Tembel leneşi şi aşa mai departe; de îndată ce vin în contact cu un popor, îndată îi dau un nume de batjocură".

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. I, p. 340-341, ed. rom. Buc. 1876).

C. B.

---

1) Fiindcă marca ţării e un zimbru.

2) Traducătorul german al acestei istorii explică astfel porecla de Citak: cit=gard citak ar fi «aflat sub gard».

RECENZII

The Roumanias and their Lands= Românii şi ţările lor.

Sub acest titlu a apărut in editura «George H. Doran Company» din New-York, o serie de broşuri semnate de d-l prof. Vasile Stoica.

Broşura IV se ocupă exclusiv de Dobrogea. Ea cuprinde patru capitole: 1) *Schiţe istorice*; 2) *Repartiţia populaţiunii*; 3) *Opera civilizatorie a României în Dobrogea*; 4) *Importanţa Dobrogei pentru România.*

Este o lucrare de compilaţie a ceea ce s'a scris in timpul războiului in ţară şi in apusul Europei, cu scopul de a lamuri publicul american asupra problemelor româneşti.

I. Autorul incepe expunerea sa incă de pe timpul infloriri Greciei vechi. când Elenii, atraşi de bogaţiile care se aflau pe coastele Mării Negre şi pe malurile Dunării, au infiinţat colonii ca Odessos, Dyonisos, Callatis, Tomis, Istria etc.

Se inţelege deci, că inainte de sosirea legiunilor romane, aceste ţinuturi au fost dominate de cultura mediteraneeană.

Legiunile romane aduse in Moesia inferioară şi mai in urmă in Dacia, au avut menirea de a popula ţara şi a romaniza in special populaţia de la sate. In cât, dacă influenţa grecească era de seamă in oraşe, cea romană a fost hotărâtoare la ţară.

Cercetările recente au probat, că populaţia *neo-romană*, derivată din sângele raselor de subdominaţia romană, nu a dispărut niciodată din Dobrogea şi că ea este aceea care formează elementul preponderant al populaţiei din provincia noastră.

De la vechii Elini autorul trece apoi la cucerirea şi colonizarea Romană; ajunge la Bizanţ; imbrăţişează invaziunea barbarilor, printre cari, Bulgarii, puţini la numar, apar ca un incident in acele timpuri, când cultura romană şi influenţa grecească erau stabilite de secole. Sub raportul numărului şi al valorii sale culturale, elementul bulgar din Dobrogea nu prezintă cel mai mic coeficient de insemnatate.

Prima apariţie a câtor-va Bulgari in Dobrogea, s'a făcut după pacea de la Chiuciuc-Cainargi (1774) şi in urma păcii de la Bucureşti (1812), când Basarabia ne-a fost răpită de către Imperiul Ţarilor. Pe acele timpuri, familii de Bulgari, nemulţumite de stăpânirea turcească, au emigrat in sudul Basarabiei şi Rusiei. Puţin timp in urmă, aceeaşi Bulgari, nemulţumiţi şi acolo din cauza recrutărilor ruseşti, trec Dunărea in teritoriul turcesc şi se stabilesc in nordul Dobrogei. Aceasta este vechimea populaţiunii bulgare din regiunea lacului Razim populaţiune care datează abia de 15—20 ani inainte de războiul Crimeii.

Continuitatea elementului românesc în Dobrogea este probată şi prin folklor, în care se găsesc multe şi felurite referinţe cu privire la existenţa de secole a Românilor in această provincie. Autorul ne mai arată că. după căderea Imperiului Bizantin, populaţia ortodoxă din Dobrogea depindea, sub raportul Cultului, de episcopatul românesc din Brăila.

Pe timpul razboiului din Crimeea, un ofiţer-medic francez, *Camile Allard* ne dă în notele sale de campanie câte-va informaţiuni foarte interesante. Ast-fel el ne spune că dealungul Dunării, in Dobrogea, el a văzut sate de Români şi Tătari şi că «Bulgarii nu sânt numeroşi». Mai departe el scrie «Bulgari se găsesc numai în jurul Mangaliei şi în câte-va sate în interior, între Tulcea şi Kiustenge»; şi mai apoi el adaogă o observaţie sugestivă, care este chemată să explice multe lucruri. «Cum Turcii privesc cu ochi răi pe Români, aceştia pretind a fi Bulgari şi vorbesc turceşte cu streinii».

Lejan, care trece ca unul din cei mai autorizaţi cunoscători ai Turciei in vremea sa, scrie: «Bulgarii sânt in mică minoritate in Dobrogea» (Lejan in Peterman's Mittheilungen la 1861).

Chiar geografii bulgari, ei insişi— când nu sunt orbiţi de prejudecaţi— confirmă cercetarile celorlalţi învăţaţi şi d-l *Miletitsch* însuşi în Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale, III, p. 234), scrie destul de recent, în 1913 «Incepând din valea Provadia şi de la Marea Neagră aproape de Inrichoe, până la Dunăre (în spre nord), eu nu am fost capabil să descoper o singură localitate, unde elementul bulgăresc sa fie autohton». Aceeaşi idee o exprimă în diferite lucrări şi profesorul *Ischirkoff* de la Universitatea din Sofia.

In definitiv, pretenţiunile unei ţări asupra unui ţinut trebuesc să fie fondate pe asemănarea de rasă, pe o cultură comuna, pe un trecut istoric comun, ori printr'o posesiune continuă dealungul secolelor. Nici una din aceste raţiuni nu stau în picioare pentru Bulgari.

Majoritatea locuitorilor nu sunt şi nu au fost niciodată Bulgari. In Dobrogea a înflorit civilizaţia greaca, romană sau bizantină, iar prosperitatea moderna a Dobrogei este datorită in intregime României.

II, In cap. II autorul da doua statistici ale populaţiei din judeţele Constanţa şi Tulcea. Ele vorbesc destul de clar şi evidenţa cifrelor este un fapt concret care nu lasa nici umbră de indoială.

a) Statistica facută de guvernul Român la 1880, ne arată:

Judeţul Tulcea

Români 32 la suta	
Bulgari 25 la suta	
Celelalte naţionalităţi impreuna 43 la suta	

Judeţul Constanţa

Romani 23 la suta	
Bulgari 13 la suta	
Celelalte naţionalităţi impreuna 64 la suta	

b.— Statisticile facute de Guvernul Roman de la 1890 pàna la 1911 ne arată pentru Dobrogea.

	1890	1900	1911	La sută în 1911
Români	72.422	120.691	186.334	57.7
Bulgari	33.747	39.282	48.963	14.3
Tătari-Turci	42.538	39.490	35.922	10.8
Ruşi-Lipoveni	22.046	26.953	34.254	10.0
Greci	7.493	9.105	8.459	2.6
Germani	3.993	8.751	8.490	2.6
Armeni	1.227	2.347	3.528	1.1
Evrei	3.907	3.415	4.405	1.4
Diferiţi	2.527	4.807	7.921	2.5
Total	189.959	261.490	333.275	100

Repeziciunea cu care s'a inmulţit populaţia românească nu-i de loc surprinzătoare, căci trebue ştiut că Românii au avut sarcina de a transforma această provincie – ruinată de Turci – *într'un pământ prosper, bogat* şi modern.

III.— Când României i s'a luat Basarabia de sud (1878), dându-i-se in schimb Dobrogea, Românii au găsit noua provincie în cea mai profundă mizerie şi decadenţă: câmpii sterpe, sate mizerabile: oraşe sărace: nu erau drumuri, nu existau şcoli, nu se găseau spitale... ci peste tot domnia sărăcia, iar bolile bântuiau populaţia.

De n'ar fi să considerăm decât: construcţia podului de fier de peste Dunăre, la Feteşti-Cerna-voda (care poate fi considerată ca una din cele mai gigantice din lume): — apoi căile ferate, refăcute în întregime întreCerna-Voda-Constanţa: cele dintre Megidia-Ester şi Megidia-Bazargic; şoselele moderne, macadamizate in toata provincia: — prefacerea oraşului Constanţa dupa modelul celor din occident: Construcţia portului Constanţa cu diguri, basine (care pot primi 15 vapoare mari in acelaş timp), cu silozuri, deposite de petrol, gară, uzină, ateliere, magazii etc., inca ar fi o proba indestulatoare, că spiritul de civilizaţie al României s'a implântat în Dobrogea, şi ţara nu a şovăit în faţa sacrificiilor pe care le cereau lucrările de modernizare ale provinciei.

Inginerul francez ***D-l Muzet***, vorbind de portul Constanţa, scrie: «*Instalaţiile portului Constanţa* sânt dintre cele mai moderne: cât de departe ni se par ele faţă de concepţiile turceşti» (Le Monde Balkanique). Un alt francez ***D-l Paul Labbé*** scrie «Lucrările înfăptuite de Români sânt uimitoare şi rezultatele activităţii lor sunt în adevăr magnifice» («La vivante Roumanie»).

Guvernul român a dus opera civilizatoare până la capăt. A introdus în Dobrogea, o administraţie după concepţiile ţării, călăuzit fiind de cel mai larg spirit de echitate faţă de toate populaţiunile; a infiinţat servicii sanitare, cu instituţiuni ramificate în toată provincia; a clădit spitale în principalele oraşe: a instalat medici de districte şi agenţi sanitari pe la sate. Poliţia şi siguranţa generală au curăţit provincia de numeroase bande de tâlhari, cari jefuiau şi terorizau populaţia.

Numărul şcoalelor primare a sporit de la câteva in 1879, la 309 in 1910 şi, pe lângă acestea, s'au intemeiat şcoli normale de invaţători, şcoli profesionale: şi s'a menţinut şi seminarul musulman din Medgidia, pe care guvernul român il intreţine.

Sub auspiciile instituţiilor romă-

nești de civilizație, Dobrogea s'a ridicat cu pași repezi și pe terenul economic: producția agricolă a înflorit; creșterea de vite este dintre cele mai însemnate; mori, industrii variate prin orașe; fabrici de ciment și buloane la Cerna-voda; fabrici de țiglă, ceramică și cărămidă la Constanța, Medgidia și Cerna-voda; cariere de var și pietriș; exploatări de minereuri ca cea de aramă de la Altân-Tepe; mina de ocră de la Devcea; pescuitul din bălți a fost reglementat etc. etc., și, ca consecință, activitatea comercială a crescut în proporții vaste față de trecut.

In 1908, erau în Dobrogea 139 de bănci, pe lângă care se mai adaogă o serie întreagă de societăți cooperative pentru vânzarea productelor.

IV.— Dobrogea este cu adevărat importantă pentru România, nu numai pentru acontul de sacrificii făcute de țară în vederea modernizărei acestei provincii, dar ea revine cu o importanță vitală față de desvoltarea ulterioară a țărei.

Bulgaria posedă la Marea Neagră porturi foarte avantajoase pentru acostare, cum sânt Burgas și Varna; iar dela 1913 a mai căpătat ieșire la Marea Egee, pe unde este legată direct cu Mediterana și restul oceanelor [1]).

România cu marea ei bogăție agricolă, cu petrolul, sarea, lemnele sale etc., nu poate trăi fără a avea în a sa stăpânire un port, o ieșire la Mare; căci, dacă i-ar rămânea Dunărea, ca singura cale pentru navlu, comerțul ei ar fi blocat complect în timpul iernii, iar orașele Brăila și Galați ar trăi sub teama unei permanente amenințări, dacă Dobrogea ar fi a Bulgariei. România ar fi încătușată; comerțul și viața ei economică ar fi strâmtorate. Cum adevărul și dreptul la viață nu pot fi înnăbușite, ar rezulta, natural, războiu și turburări perpetue în Balcani. România stăpâna pe drepturile ei istorice, conștientă de menirea ei civilizatoare, nu va șovăi în fața oricărui nou sacrificiu pentru a-și menține drepturile sale integrate.

Jean Stoenescu-Dunăre

---

[1]) N. R. A fost!

ERATĂ

La pag. 11, rândul 19 de jos în sus, în loc de mai întâi, să se citească mai apoi.

La pag. 112, rândul 11 de jos în sus, să se citească: şi luna şi Apollo.

La pag. 113, în loc de 1907 să se citească 1917.